ŽNICA

PRIMORSKI DNEVNIK

GLASILO OSVOBODILNE FRONTE SLOVENSKEGA NARODA ZA TRŽAŠKO OZEMLJE

Leto VI - Štev. 285 (1973) — Poštnina plačana v gotovini. Spedizione in abbon. post. 1. gr. — TRST, nedelja 2. decembra 1951 — Cena 25 lir

Prispevajte za Kulturni dom

BREZ OSNOVNIH PRAVIC

«Vjesnik», glasilo Ljudske fronte LR Hrvatske, objavlja v svoji svečani številki ob jugoslovanskem državnem prazniku 29. novembra pogovor svojega tržaškega dopisnika s predsednikom glavnega odbora Osvobodilne fronte za Tržaško ozemlje tov. Brankom Babičem, ki je 1. t. m. prevzel mesto glavnega urednika našega dnevnika. Ponatiskujemo pogovor v celoti, ker v zgoščenih potezah označuje današnji položaj v Trstu.

VPRASANJE: Vzadnjem času se mnogo govori o Trstu in tukajšnji položaj prikazujejo na najrazličnejše načine. Hkrati pa se pojavljajo glasovi o reševanju tržaškega vprašanja. Kaj mislite Vi o tem in kakšen je v resnici današnji položaj Trsta?

ODGOVOR: *Menim, da je sedanji hrup okrog Trsta predvsem v zvezi ravno z glasovi o možnosti rešitve tega vprašanja. Značilno je, da se je prah okrog tržaškega vprašanja začel dvigati v Italiji in sicer že v juliju t. l., torej malo po De Gasperijevem obisku v Londonu, ko je moral občutiti, da zapadne velesile zapuščajo tezo tripartitne deklaracije iz marca 1948. V tem je potrebno iskati tudi vzrok za raznoličnost, pa tudi za nasprotja v prikazovanju položaja v Trstu. Ne sme se namreč pozabiti, da je po sredi zainteresirana država, Italija, ki kaže aneksionistične težnje in zahteva aneksijo STO na podlagi nekakšnih izmišljenih «pravic» in «obljub». Seveda je s te strani težko pričakovati objektiven prikaz položaja, ker daje ravno dejanski položaj v Trstu najmočnejše argumente, ki nasprotujejo italijanskim pretenzijam.*

Mirovna pogodba je ločila Trst od Italije in s tem priznala etnično, zgodovinsko, zemljepisno in gospodarsko dejstvo. To dejstvo se odraža tudi v mnenju večine Tržačanov. Najboljši dokaz za to je ponovna odgoditev občinskih volitev na intervencijo iz Rima, ker bi na teh volitvah brez dvoma prišlo na dan prav tisto, kar bi hotel Rim skriti.

VPRASANJE: «Sicer pa to ni niti edini primer vmešavanja Italije v tržaško življenje?»

ODGOVOR: *Točno. To vmešavanje v tržaška vprašanja je vsestransko, a izvaja se s pomočjo neštetih kanalov. V prvi vrsti je potrebno omeniti, da je Trst, nasprotno mirovni pogodbi, vključen v sklop italijanskega gospodarstva, to pa daje Rimu možnost, da nadzoruje tržaško gospodarsko življenje v skladu s svojimi interesi in na škodo interesov Trsta. Omenil bi samo vprašanje zunanje trgovine (carinska unija z Italijo!) in vprašanje plovbe, t. j. vprašanje tržaških ladij in paroplovnih linij. Vsa civilna uprava Trsta je samo del italijanske državne uprave. Angloameriška vojaška uprava pušča v tem pogledu svobodne roke italijanskemu vmešavanju v tržaško življenje. A najhujše se vpliv italijanskih centralnih oblasti in njihovih emanacij v Trstu odraža v razmerah, v katerih živijo tukajšnji Slovenci.*

VPRASANJE: «Kakšen je položaj slovenskega ljudstva v Trstu?»

ODGOVOR: *Slovenci živijo v teh krajih že več kot 13 stoletij. Oni tudi danes živijo v velikem številu v mestu Trstu in v občini Milje, medtem ko so ostale štiri občine cone A izključno slovenske, kljub široko zasnovani politiki raznarodovanja.*

To raznarodovanje traja dalje tudi danes, ne glede na to, da bi bil moral poraz fašizma pomeniti tudi njegov konec. Lahko bi rekli, da se učinki fašističnih ukrepov za raznarodovanje šele sedaj začenjajo poznati, kajti nihče od odgovornih jih ni hotel do sedaj ukiniti. Fašizem je predvsem uničil gospodarske pozicije Slovencev v Trstu, med njimi zelo močne zadružne ustanove, in nasilno odvzel nešteto gospodarskih in kulturnih objektov. Še danes ni vsa ta krivica povrnjena in popravljena, pa tudi noben fašistični protislovenski zakon ni bil še ukinjen.

Nasprotno, v do gotove mere izpremenjeni obliki, toda brez vsakršne spremembe v bistvu, se ta akcija nadaljuje tudi danes. Razlašča se zemlja slovenskih kmetov v baje «javno koristne namene». S tem se po eni strani poskuša razbiti nepretrgani obroč slovenskega življa okrog Trsta (zaradi tega je ta pritisk najmočnejši na zahodni strani Trsta, ob slovenski obali, ki loči Trst od Italije), a po drugi strani se na teh zemljiščih gradijo, v raznih oblikah, novi centri za raznorodovanje.

Omenil sem že številne kulturne pozicije, ki so jih Slovenci imeli v Trstu. Toda vidite: fašist Giunta je požgal ob naklonjenem pokroviteljstvu tedanjih «demokratičnih» italijanskih oblasti naš Narodni dom, ki je bil zgrajen z velikimi žrtvami cele generacije tržaških Slovencev. Naravno, mi ne bomo prenehali z borbo, da nam naš Narodni dom vrnejo — toda praktično smo prisiljeni s ponovnimi težkimi žrtvami graditi nov kulturni dom, pri čemer nam iskreno pomagajo Jugoslovani, in ki bo vsaj delno in začasno nadomestil ogromno škodo in dal streho edinemu stalnemu gledališču v Trstu — Slovenskemu narodnemu gledališču».

VPRASANJE: «Mar mirovna pogodba ne jamči Slovencem določenih pravic?»

ODGOVOR: *Mirovna pogodba nudi tržaškemu prebivalstvu določene precej široke demokratične pravice, Slovencem pa posebej priznava, poleg drugega, tudi pravico, da je njihov jezik poleg italijanskega uradni jezik v Trstu. Toda mirovna pogodba se ravno v tem ne izvaja. Nasprotno, veljajo še vedno zakoni kot tisti, ki grozijo s kaznijo vsakomur, ki bi pred sodiščem govoril po slovensko. V državnih in občinskih uradih v Trstu (in tudi v Miljah kjer je kominformistična občinska uprava) je uradni jezik izključeno italijanski, proti uporabi slovenščine v popolnoma slovenskih občinah pa izvaja diskriminacijo conski odbor in angloameriška vojaška uprava, ki je ta odbor imenovala. O spoštovanju narodni pravic Slovencev v tem položaju ne more biti govora».*

VPRASANJE: «Kakšna pa je politika Kominforma v Trstu?»

ODGOVOR: *«Mi občutimo tukaj tako sovjetsko zunanjo politiko kot akcijo krajevnih kominformistov. Seveda ne gre tu za dve različni politiki, temveč za dve obliki ene in iste kominformovske politike.*

Za moskovsko zunanjo politiko predstavlja Trst element za izvajanje pritiska na Jugoslavijo, a hkrati tudi rezervni drobiž za poravnavanje velikih računov. V sedanjem položaju uporablja ZSSR Trst kot glavno sredstvo za kaljenje odnosov med Italijo in Jugoslavijo.

V to igro se aktivno vključuje tržaško Vidalijevo kominformovsko vodstvo, dejansko podružnica KP Italije. Druga glavna komponenta Vidalijeve politike je italijanski nacionalizem, ki vlada tudi v KPI (KPI je že pred resolucijo Kominforma poskušala vnašati ta nacionalizem v tržaško demokratično gibanje). Na tej podlagi skuša Vidali že tri leta potisniti tržaški proletariat na iredentistične pozicije, toda to mu do danes ni uspelo. Kolikor bolj prehaja njegova formalna politična linija v odkriti iredentizem, toliko bolj ga tržaški delavci zapuščajo. Vidali je danes eden od najhujših agentov italijanskega imperializma v Trstu, in hkrati (čeprav majavo) upanje tega imperializma, da bi iredentizem dobil podporo tudi pri proletariatu».

VPRASANJE: «Hotel bi vas vprašati še o stališču, ki ga zavzema OF glede možnosti za rešitev tržaškega vprašanja, ker se zadnje čase o tem dosti govori».

ODGOVOR: *«Osvobodilna fronta tolmači željo slovenskega naroda v teh krajih: noben, pa niti najmanjši del STO ne sme več priti pod Italijo, kar je sicer tudi stališče večine italijanskega prebivalstva Trsta, pa tudi uzakonjeno z mirovno pogodbo.*

Tržaški Slovenci pozdravljajo vsak korak, ki vodi do zbližanja med Italijo in Jugoslavijo, ker vedo, da bi to koristilo normalizaciji razmer v tem delu sveta, a s tem tudi okrepitvi miru sploh. Od tega bi Tržačani imeli lahko samo korist. Oni se strinjajo, da je potrebno tržaško vprašanje rešiti sporazumno med obema državama. Toda pri tem je treba v prvi vrsti upoštevati voljo večine tržaškega prebivalstva. Sporazum, ki bi upošteval to dejstvo in pustil Trst samostojen, bi pozdravili vsi tržaški Slovenci, pa tudi, zlasti se danes, velika večina italijanskega prebivalstva Trsta».

Kam gre Sovjetska zveza?

Na to vprašanje je najbolje odgovoril Milovan Djilas v svojem odgovoru na laži in klevete kominformovskih delegatov - Jugoslovanska resolucija je bila sprejeta s 50 glasovi proti 5 in dvema vzdržanima

Prvi sestanek pododbora štirih za razorožitev

PARIZ, 1. Začasni politični odbor je danes zaključil razpravo o jugoslovanski pritožbi proti kominformističnim državam in sprejel s 50 glasovi proti 5 in dvema vzdržanima jugoslovansko resolucijo, ki zahteva od glavne skupščine, naj priporoča prizadetim državam spoštovanje listine OZN ter naj rešijo obmejna in sporna vprašanja s pomočjo mešane komisije ali drugih miroljubnih sredstev.

Proti resoluciji je glasovalo samo pet držav sovjetskega bloka, medtem ko sta se glasovanja vzdržali samo dve državi, in sicer Iran in Afganistan. Sovjetska zveza in njen blok so na ta način na tribuni Organizacije združenih narodov dali nov materialni dokaz, da v resnici ne želijo miroljubne rešitve vprašanja odnosov z Jugoslavijo, kot poziva jugoslovanska resolucija, kar je samo potrdilo argumentov, ki so jih podali jugoslovanski delegati.

Jugoslovanski delegat Milovan Djilas je odgovoril na obtožbe zastopnikov držav sovjetskega bloka proti Jugoslaviji in pokazal v posebnem političnem odboru na taktiko sovjetskega bloka ter med drugim dejal:

«Delegati vzhodnoevropskih vlad so si izbrali čudno, toda niti najmanj novo taktiko v tej razpravi. Ta taktika temelji na pojmovanju, da je napad najboljša obramba.

«V vojnah — je nadaljeval Djilas — daje ta taktika pod določenimi pogoji dobre rezultate; toda v pogojih, ko je potrebno probleme preučiti z normalnim ljudskim razumom in z iskreno željo za razvoj miroljubnih odnosov, prinaša taka taktika samo negativne rezultate. Omenjeni delegati so menili, da je potrebno navesti čim več «dejstev», vseeno kakšnih, in da namesto pobijanja mojih stvarnih argumentov o prestopkih njihovih vlad navajajo «dokaze», da je za vse kriva jugoslovanska vlada.

Toda tudi če bi bile njihove trditve točne — t. j. če bi bila Jugoslavija kriva, gospod predsednik, ostaja odprto vprašanje: Zakaj delegati vzhodnoevropskih vlad, ki so nas oglušili z dokazovanjem, da so za mir in mirno sodelovanje, da so nasprotni vmešavanju v notranje zadeve drugih, ne sprejmejo ali pa sami ne predlagajo normaliziranja odnosov z Jugoslavijo?»

Djilas je nato obtožbo o sovražni politiki Sovjetske zveze in podjarmljenju držav podprl s številnimi dejstvi.

Neposredni pritisk, ki ga izvaja vlada Sovjetske zveze na Jugoslavijo, dokumentirata tudi dve pismi Stalina in Molotova, v katerih sta zahtevala privilegiran — dejansko gubernatorski položaj za sovjetskega veleposlanika in pravico nadzorstva nad jugoslovanskim državnim in političnim aparatom za svoje uslužbence.

Podpisniki resolucije Informbiroja, voditelji držav pod njihovo upravo, so pozvali na vstajo in dali vzpodbudo temu čudovitemu pohodu na vseh področjih proti Jugoslaviji. Delegati sovjetskega bloka pa so medtem še povečali kršitve mirovnih pogodb s strani Madžarske, Bolgarije in Romunije ter pretvarjanje teh držav v vojaška taborišča in v ognjišča zlobe in sovraštva proti Jugoslaviji. Prav tako niso govorili o ugrabljenih jugoslovanskih otrocih, o zlorabljanju diplomatske korespondence in njihovih not za hujskanje državljanov FLRJ proti zakoniti vladi in o grožnjah, da bodo začeli uporabljati učinkovitejša sredstva.

Ko je odgovarjal na obtožbe o zatrjevanem slabem ravnanju s sovjetskimi državljani, je Djilas prebral izjavo sovjetske državljanke Galine Demidenko, ki so jo objavili časopisi, in v kateri se šef misije za repatriacijo sovjetskih državljanov iz Jugoslavije Lvov obtožuje, da je omenjeno sovjetsko državljanko prisilil podpisati izsiljene lažnive izjave, da so z njo slabo ravnali. Ta primer ni osamljen v sovjetski diplomaciji sploh, ki iz poslopij veleposlaništev ali konzulatov zapira svoje državljane in jih sili na podpis vsakovrstnih izjav. Takšna praksa — je dejal Djilas — je znana tudi iz drugih držav.

Djilas je poudaril nato dejstvo, da je jugoslovanska vlada diplomatskim potom že leta 1949 ponudila sovjetski vladi, da lahko, kadar in kakor to želi, prevzame svoje državljane, ki bi se radi vrnili v domovino, pa celo tudi tiste, ki so pod kazensko preiskavo. Sovjetska vlada pa ni na to ponudbo nikdar odgovorila.

V nadaljevanju svojega govora je Djilas navedel podatke o enostranski ukinitvi gospodarskih odnosov držav Kominforma z Jugoslavijo, od katerih so bile nekatere v aktivnem a nekatere v pasivnem saldu z Jugoslavijo. Delegati vzhodnoevropskih držav imenujejo v svoji propagandi tudi navadno trgovsko izmenjavo z imenom pomoč. Sovjetski delegat je izjavil, da je Sovjetska zveza nudila Jugoslaviji pomoč v nabavah blaga in v kreditih, in je navedel pri tem nabavo vagonov in lokomotiv, toda je istočasno prikril, da je tu šlo za stari železniški park, ki si ga je Sovjetska zveza prilastila kot vojni plen in prodala Jugoslaviji za znesek, ki ga je morala Jugoslavija plačati s svojimi najbolj konjunkturnimi artikli. Sovjetska zveza reklamira 795 milijonov rubljev kredita in se izogiba podrobnosti, da je vsa ta vsota sestavljena v glavnem iz investicijskih kreditov v znesku od 135 milijonov dolarjev, ki je bil zaključen aprila 1947, od česar je bilo Jugoslaviji do leta 1949 dobavljeno blaga v vrednosti manj kot 800.000 dolarjev.

Sovjetski in poljski delegati so napadali jugoslovanske trgovske odnose z Madžarsko. Djilas je v svojem odgovoru poudaril, da je Jugoslavija v imenu avansa plačala Madžarski 24,1 milijonov dolarjev, delno s svojimi surovinami, delno s svobodnimi devizami, kar Madžarska noče vrniti, kakor je odklonila tudi plačilo ostanka reparacij v znesku od čez 40 milijonov dolarjev. Neki drugi očitek češkega in poljskega delegata se je nanašal na to, da sta ti državi prejeli iz Jugoslavije premalo rud in kovin. Djilas je to zanikal in dejal, da je šlo leta 1948 v vzhodnoevropske države 49 odst. skupnega jugoslovanskega izvoza, a 82 odst. izvoženih rud in kovin.

Ko je govoril o poskusu izpreminjanja dejstev v očitku, da so jugoslovanski graničarji krivi za težki položaj na mejah, je Djilas dejal, da istočasno, ko se o teh vprašanjih govori, na mejah Jugoslavije padajo nove žrtve, in je navedel primer, da so 26. novembra letos ob 15.30, uri 15 km severovzhodno od Dimitsovgrada pri vasi Izatoni tri oborožene osebe iz Bolgarije ubile jugoslovanskega miličnika Radoslava Kostadinoviča.

Djilas je omenil tudi obtožbe, da je jugoslovansko gospodarstvo pod tujim gospostvom in da je Jugoslavija vodila do Albanije kolonialno politiko. Jugoslavija ima z drugimi državami navadne trgovinske kreditne odnose in v Jugoslaviji ni niti enega podjetja, ki bi pripadalo tujemu kapitalu. V zvezi s trditvami o kolonialni politiki do Albanije pa je Djilas prebral članek v sovjetskem časopisu «Izvestja», uradnem glasilu Vrhovnega sovjeta od 11. januarja 1948, t. j. pred resolucijo

(Nadaljevanje na 8. strani)

Naš tedenski pregled

Dva dogodka sta ta teden nekako ublažila dvogovor med Vzhodom in Zahodom. Na Koreji so dosegli pogojni sporazum o demarkacijski črti, v Parizu pa so se danes prvič sestali zastopniki «štirih velikih» pod predsedstvom predsednika glavne skupščine OZN, Padilla Nerva. Četvorica, ki se je zbrala na predlog treh azijskih držav (Irak, Sirija in Pakistan), bo govorila o razorožitvi — to je poskušala bo spraviti v sklad tristranski in sovjetski predlog o tem vprašanju — in bo morala, po v petek sprejetem norveškem predlogu končati svoje delo do 10. decembra.

Pomen tega sestanka četvorice ni toliko v tem, da so se velesile skupno znašle za zeleno mizo in razpravljajo o razorožitvi — o tem so govorili brez uspeha skoraj tri mesece v Parizu —, temveč o tem, da je padla formalna pregraja, ki jo je postavil neuspeh pariških razgovorov namestnikov. Takrat je bila zadeva prenešena v pristojnost zunanjih ministrov oziroma njihovih namestnikov; ta formalnost je zlasti pomembna za sovjetsko diplomacijo, ki vztraja na tradiciji «Sveta štirih zunanjih ministrov», tistega sveta, ki je pred petimi leti krojil, prav tako v Parizu, našo usodo in ki se je razblinil ob vprašanju avstrijske pogodbe.

Neuspeh pariških razgovorov je spravil diskusijo o razorožitvi med velesilami na slepi tir. Razgovori namestnikov so pokazali svojo brezplodnost, vsaj v sedanjem trenutku. O vprašanju bi morali torej razpravljati zunanji ministri, vendar se je moskovska diplomacija takim razgovorom upria, če prej namestniki ne dosežejo sporazuma ne le o dnevnem redu kot zaporedju določenih vprašanj, temveč tudi o njegovi formulaciji. Sholastična besedna pravda o formulaciji vsakega stavka dnevnega reda se morda zdi pikolovstvo, pa ni, saj je zlasti sovjetska delegacija v Parizu poskušala, da s primerno formulacijo že usmeri bodočo razpravo na zaželeni tir.

S pristankom na predlog treh azijskih držav se je Višinski posredno umaknil s stališča, ki je povzročilo neuspeh pariških pogajanj. Se več — njegov pristanek, izvršen nedvomno pod vplivom pritiska javnega mnenja, je pravzaprav že udarec vsej sovjetski politiki hegemonije velesil.

Pododbor, v katerem bodo štirje razpravljali o razorožitvi, je samo formalno sestanek štirih, dejansko pa je pod okriljem mednarodne organizacije Združenih narodov. Vloge so nekoliko spremenjene: ne gre za zakulisno mešetarjenje velikih, temveč za pododbor, ki mu predseduje delegat iz Mehike in ki mora o opravljenem delu poročati parlamentu vseh držav, velikih in majhnih.

Seveda pomena tega spremenjenega položaja ne smemo precenjevati. Ne gre še, žal, za radikalen preobrat v mednarodnih odnosih, za sanacijo sedanjega mednarodnopolitičnega življenja. Dogodek je pa kljub temu pomemben, predvsem zato, ker kaže avtoriteto OZN. Pomemben je tudi zato, ker je bil Višinski prisiljen, ponavljamo, prisiljen pristati na predlog, ki kot precedens kvari vsaj del bodočih kremeljskih računov. Na njegov odgovor je bilo treba tudi dokaj dolgo čakati. Vendar so v Moskvi očitno uvideli, da bi odklonitev predloga bila le preveč riskantna zadeva in bi znatno škodovala ugledu ZSSR.

Sprva so se načrtu upirali tudi Amerikanci, češ da so razgovori četvorice brezplodni, kot je pokazala pariška konferenca namestnikov. Vendar se končno pristali.

Velikih uspehov si od razgovorov četvorice o razorožitvi ne obetamo. Pokazali pa bodo, koliko je kdo pripravljen storiti za mir. Pravzaprav je tudi to nekaj.

* * *

OZN ne razpravlja samo o razorožitvi. Eno izmed najvažnejših vprašanj, o katerih govore na sedanjem zasedanju, je jugoslovanska pritožba zaradi napadalne politike sovjetske in njej podrejenih vzhodnoevropskih vlad. Med najvažnejšimi zato, ker prvič načenja eno izmed glavnih mednarodnih vprašanj, v katerih se skriva vojna nevarnost, drugič zato, ker jasno in dokumentirano, jedrnato in brez retorike, prikazuje napadalno politiko Moskve, glavni vir sedanje napetosti v svetu, in razkriva tudi njene korenine, in tretjič zato, ker je končni jugoslovanski predlog — v nobenem sorazmerju s težino obtožb — tak, da ga je mogoče sprejeti takoj: vzpostavitev normalnih diplomatskih odnosov in sporazumno reševanje obmejnih sporov. Vendar doslej sovjetska delegacija, in z njo naravno tudi satelitske, ni pokazala niti tistega minimuma dobre volje, ki bi zadostoval za normalizacijo položaja. Nasprotno, govori sovjetskih in podrejenih delegatov so bili le histerični izbruhi, tako da je predsednik moral večkrat posredovati in jih opominjati na osnovna pravila olike.

S podrobnim poročilom je jugoslovansko pritožbo podprl Milovan Djilas. Njegov govor — trajal je skoraj šest ur — je bil eno samo naštevanje dejstev, ki obtožujejo. V krogih OZN so njegov govor sprejeli z velikim zanimanjem, saj tako podrobne dokumentacije o sovjetski politiki doslej ni bilo slišati; imenovali so ga «prava Bela knjiga».

* * *

Na Koreji se spet govori o božiču. Lani je Mac Arthur precej nepreviđno obljubljal svojim vojakom, da bodo do božiča doma. Za sedaj je doma Mac Arthur, pa še njega je odneslo s Koreje šele nekaj mesecev po božiču.

Letos pravijo, da bo do božiča sklenjeno premirje. Pogojni sporazum o demarkacijski črti velja mesec dni; njegova veljavnost poteče dva dni po božiču. Če do tedaj ne bo popolnega sporazuma o premirju, bodo boji, ki so zdaj skoraj popolnoma ponehali (vesti, da so čete OZN dobile nalog, naj ustavijo ogenj, so bile zanikane), spet vzplamteli.

Kakšni so izgledi, da se te napovedi uresničijo? Veliki in majhni, kakor se pač vzame. Če sodimo po poteku pogajanj zadnjih dni, perspektive niso preveč rožnate. Vendar zadnje tri ali štiri seje ne morejo biti merilo za celotno orientacijo pogajanj. Ne le enkrat se je zdelo, da je tudi sporazum o demarkacijski črti nemogoč, pa so se vendarle nekako sporazumeli, čeprav šele pogojno na mesec dni.

Danes ima vsaka stran zahteve, ki jih nasprotna stranka proglaša za nesprejemljive. Delegacija OZN zahteva široko nadzorstvo nad izvajanjem premirja severno in južno od demarkacijske črte. Severni od časa do časa ponavljajo zahtevo po umiku tujih čet.

Na videz sta obe stališči zelo daleč narazen. Vendar se zdi, da je kompromis mogoč prav na ta način, da vsak pri svojih zahtevah popusti. To je pravzaprav že stara umetnost pogajanja. Poleg tega niti ne kaže, da bi obe stranki res tako zatrdno želeli tisto, kar zahtevata.

Bolj kot vprašanje, kakšen obseg bi naj imelo nadzorstvo, ki ga meni poveljstvo OZN zahtevati severno od demarkacijske črte, se nam zdi umestno vprašanje, kakšno nadzorstvo je isto poveljstvo pripravljeno jamčiti južno od demarkacijske črte. Če severni zavračajo zahtevo po tujem nadzorstvu nad svojim ozemljem, verjetno tudi južnim ni mnogo do tujega nadzorstva nad lastnim ozemljem. Tu so torej podane zelo široke možnosti kompromisa.

Podobno je z zahtevo po umiku tujih čet. Tudi kitajski «prostovoljci» so tuje čete. Tega ne kaže pozabiti, kot ne gre zametovati dejstva, da se na Koreji križajo kitajski in sovjetski interesi in da se to križanje včasih tudi očitno odraža v položaju. Višinski zahteva v Parizu umik tujih čet s Koreje mnogo bolj kategorično kot pa kitajski general v Pan Mun Jomu.

Gre za to — kar smo že večkrat poudarili — da Kitajci obvladujejo s svojimi četami položaj na Koreji, kar nedvomno krepi njihove pozicije nasproti Kremlju. Zdi se nam, da je precej točno pogodil tisti, ki je zapisal, da Kitajci ne kažejo nobene želje, da bi odšli s Koreje, da pa bi radi čimprej končali vojno, kajti kot krepi prisotnost njihovih čet na Koreji njihove pozicije v odnosih s Kremljem tako slabi korejska vojna njihov položaj v odnosih z ostalim svetom.

Tudi tukaj torej velikih težav ne bi smelo biti. Vendar ne smemo prezreti še nekaj: tudi Moskva ima svojo besedo na Koreji, in kot je ves kompleks kitajsko-sovjetskih odnosov skrajno nejasen, tako je nejasen tudi vpliv teh odnosov na korejsko vojno.

Tudi na drugi strani je nekaj podobnega: korejska vojna začenja stopati v senco ameriških predsedniških volitev. Oziri na javno mnenje začenjajo Trumanu in njegovi upravi vse bolj vezati roke. (Morda je tudi vest «Associated Pressa» o ukazu za prenehanje ognja predvolilni manever Trumanovih nasprotnikov, preračunan na to, da s pritiskom javnega mnenja uveljavlja zahteve nekaterih — denimo macarthurjevskih, da na kratko posplošimo — krogov).

Zaradi tega je pričakovati, da bo delegacija OZN predvsem odločna v vprašanjih vojnih ujetnikov, ki Amerikance zelo zanima. Vendar moramo računati s tem, da bo ameriška politika stremela za čimprejšnjim koncem korejske vojne — seveda po pogojih, ki bi bili ameriško javno mnenje sprejemljivi. To bi položaj Trumana in demokratične stranke sploh pred volitvami nedvomno zelo utrdilo.

Sicer pa počakajmo do božiča.

r. c.

POGAJANJA V PAN MUN JOMU ZA PREMIRJE NA KOREJI

DELEGACIJI VZTRAJATA vsaka na svojem stališču

Na fronti ni bilo včerai večjih spopadov - Obsedno stanje na Južni Koreji

PAN MUN JOM, 1. — Na današnji konferenci za premirje je admiral Turner Joy odgovor na obtožbe generala Nam Ila, da delijo Združeni narodi s svojim predlogom, naj bi v dobi premirja sile obeh strani ostale nespremenjene, ohraniti Severno Korejo v stalnem razdejanju. Kakor je pozneje povedal novinarjem predstavnik OZN general Nuckols, je admiral Joy izjavil, da je namen zavezniškega predloga preprečiti zgraditev letališč in vsega kar je s tem v zvezi, t. j. zaloge goriva, železniške proge do letališč, pristajališča letal itd. Na noben način pa nimajo namena omejiti obnove železnic, električnih central, telefonske in telegrafske mreže, pristaniških naprav, mest, vasi in tovarn, seveda če to ne delajo za vojsko.

General Nuckols je tudi dejal, da vztrajajo Združeni narodi na jamstvih glede graditve letališč na Severni Koreji, ker so mnenja, da je največja nevarnost za njihove sile prav letalstvo, ki deluje skupno s pehoto.

General Nam Il pa je v odgovoru govoril o zavezniških bombardiranjih na Severni Koreji, kar da je prisililo Kitajce in severne Korejce, da izboljšajo protiletalske obrambne naprave in letališča.

Dalje javljajo, da je admiral Joy prečital izjave o načelih, na katerih bo poveljstvo OZN še dalje vztrajalo. Točke so sledeče: 1. Čete na fronti se ne smejo povečati; 2. Sedanji vojni material in oprema na Koreji se ne smeta povečati; 3. Ustanovi naj se vojaška komisija za premirje, ki ji bo dodeljen mešan odbor, ki bo lahko vršil nadzorstvo nad vsem korejskim ozemljem. Vprašanje umika tujih čet s Koreje ne spada v pristojnost sedanje konference za vojaško premirje.

Severnokorejski general Nam Il je odgovoril, da se mu ne zdi, da bi ta izjava vsebovala kakšen nov predlog in poudaril sledeče točke: 1. Zavezniški načrt za omejitev čet na Koreji bi dovolil nov dotok tujih čet; 2. Prepoved o graditvi letališč bi onemogočila Severni Koreji organiziranje njene obrambe; 3. Nadzorstvo nad Severno Korejo bi pomenilo vmešavanje v notranje zadeve Severne Koreje; 4. Posest otokov ob obali Severne Koreje pomeni neposredno ogrožanje kitajsko-korejskega zaledja.

Delegati se bodo ponovno sestali jutri zvečer.

Medtem pa javlja poveljstvo VIII. armade, da je bil v zadnjih 12 urah položaj na fronti na splošno miren. Poročilo omenja samo neki kitajsko-korejski vpad severovzhodno od Jongčona, ki je prisilil neki oddelek Združenih narodov, da zapusti svojo prednjo postojanko. Ta napad pa je bil pozneje odbit. Poročilo dodaja, da so sile OZN obdržale svoje položaje in izvršile več izvidniških akcij. Poročilo ameriškega letalstva pa javlja, da so letalske sile OZN v preteklem tednu sestrelile 19 nasprotnih letal; zavezniško letalstvo je izgubilo 6 letal.

V zvezi s silno eksplozijo, ki je včeraj nastala v tovarni orožja v Pusanu, je predstavnik južnokorejske vlade izjavil, da so eksplozijo, pri kateri je bilo 6 mrtvih, 50 ranjenih in 200 hiš porušenih, povzročili saboterji. Danes je južnokorejska vlada na vsem ozemlju Južne Koreje izvzemši v mestih Pusan in Tegu proglasila obsedno stanje. Minister za obrambo pa je pozval prebivalstvo in oblasti, naj odločno nastopijo proti gverilcem.

Nova nota SZ turški vladi

PARIZ, 1. — Moskovski radio javlja, da je sovjetski namestnik zunanjega ministra Gromiko izročil turškemu poslaniku v Moskvi noto, v kateri izjavlja, da je turški odgovor od 12. novembra nezadovoljiv, češ da «skuša zanikati napadalni značaj atlantskega bloka». Nota tudi ponavlja, da namen turške vlade pristopiti v atlantski pakt lahko samo poslabša odnose med Turčijo in Sovjetsko zvezo.

Italija v številkah

47 milijonov prebivalcev, 3000 milijard deficita državnega proračuna v sedmih letih

RIM, 1. — Danes je bilo izdano prvo poročilo o podatkih, ki so jih zbrali ob ljudskem štetju 4. novembra. Podatki niso docela popolni, ker so morali v provinci Rovigo in v občini Cavarzere (provinca Benetke) zaradi poplav pobiranje popisnih pol prekiniti. Za ta ozemlja se štetje za sedaj opira na cenitev.

Po teh podatkih šteje danes Italija 47,020.536 prebivalcev, od tega 23,030.179 moških in 23,990.357 žensk. Aprila 1936, ko je bilo zadnje ljudsko štetje, je bilo v okviru današnjih italijanskih meja 42,127.123 prebivalcev; porast znaša torej 4,893.413, kar odgovarja letnemu naravnemu prirastku 7,1 promilov.

Minister za proračun Pella pa je na današnji vladni seji podal druge zanimive podatke. Končno je sestavljen kosmati obračun državnih financ za povojna leta, začenši z letom 1944-45; za podrobne proračune bo pa treba čakati še precej časa. Državni obračun izkazuje v vseh teh sedmih letih dejanski deficit, ki je bil največji v finančnem letu 1947-48, ko je znašal 846 milijard, najnižji pa lani (193 milijard lir; kot znano, predvideva proračun za tekoče finančno leto spet več kot 300 milijard lir dejanskega deficita). Skupno je v teh sedmih letih manjkalo za kritje državnih izdatkov nekaj več kot 3000 milijard lir ali povprečno 430 milijard letno.

Pella je dal danes dopisniku francoskega lista «Informations» intervju o nedavnem zasedanju atlantskega sveta v Rimu. Pella je izrazil mnenje, da atlantski pakt v svoji politiki ne bo mogel uspeti, če ne bo vseboval rešitve za osnovna vprašanja posameznih dežel. Za Italijo je tak problem brezposelnost, je dejal Pella in jo označil za «posledico vojne katastrofe».

V Rimu so ustanovili «Gibanje demokratičnih razumnikov», ki so se mu pridružila znana imena iz precej različnih skupin. Med 76 podpisniki proglasa, ki ga je gibanje ob ustanovitvi izdalo, so Arrigo Benedetti, De Sanctis, Parri, Rosellini, Salvatorelli, Ignazio Silone, Luigi Zampa in drugi.

Danes je izšla prva številka neofašističnega lista «Il Popolo d'Italia Nuovo» s popolnoma enako glavo, kot jo je imel njegov fašistični prednik in z drobcenim pristavkom «nuovo». Vodstvo MSI, očitno razburjeno zaradi konkurence, je obsodilo izid tega lista. Za sedaj še ni znano, ali namerava vlada kaj ukreniti.

Kratke vesti

KAIRO, 1. — Egiptovski namestnik zunanjega ministra je danes novinarjem izjavil, da dogodki v Siriji ne bodo ovirali objave pričakovane izjave arabskih držav glede predloga o obrambi Srednjega vzhoda. Na vprašanje o morebitnem posredovanju Egipta v sirijski krizi je izjavil, da je ta kriza sirijsko notranje vprašanje in da upa, da bo Sirija zopet našla mir in ohranila svojo neodvisnost.

O

ANKARA, 1. — Na podlagi načrta proračuna, ki je bil nocoj predložen tajništvu parlamenta, bo leta 1952 določenih 41% izdatkov za narodno obrambo. Proračun za obrambo znaša 500 milijonov, katerih je dodati 200 milijonov za dela, ki se tičejo obrambe. Razen tega bo Turčija dobila od ZDA 100 milijonov turških lir za vzdrževanje vojske.

O

TOKIO, 1. — Japonski tisk javlja, da je bila 26. novembra v Tokiu konferenca med sovjetsko komisijo in visokimi japonskimi osebnostmi. To je že tretjič, da neka sovjetska komisija stopi v stik z japonskimi političnimi in finančnimi osebnostmi.

O

TRIPOLIS, 1. — Libijska ustavodajna narodna skupščina je izdala volilni zakon, ki ga je pripravila začasna vlada. Volitve se morajo izvesti v treh mesecih in pol po razglasitvi zakona.

O

PARIZ, 1. — Peto zasedanje začasnega odbora atlantskega sveta, ki bi moralo biti jutri v Parizu, je bilo odloženo na nedoločen čas.

Nobenih novih predlogov egiptovske vlade Londonu

KAIRO, 1. — Egiptovska policija je danes izvršila nenadno preiskavo v nekem taborišču falangistov egiptovske socialistične stranke ter zaplenila nekaj orožja in streliva.

Socialistična stranka je objavila oster protest, v katerem izjavlja, da je bilo taborišče in tudi orožje uradno javljeno notranjemu ministrstvu. Ukrep egiptovske policije je namreč v zvezi s sklepom vlade, da prevzame neposredno nadzorstvo nad osvobodilnimi falangami, ki jih sestavljajo različne politične skupine.

Medtem izjavljajo v krogih egiptovske delegacije v Parizu, da jim ni nič znanega o novih predlogih, ki naj bi jih egiptovski poslanik v Londonu sporočil svojemu zunanjemu ministru. Na podlagi teh predlogov naj bi se vprašanje Sueškega prekopa ločilo od vprašanja Sudana, o katerem naj bi razpravljali pred Združenimi narodi.

Predstavnik angleškega zunanjega ministrstva pa je danes zanikal vest pariškega dopisnika egiptovskega lista «A Ahram», ki trdi, da je britanska vlada spremenila svoje stališče v egiptovskem vprašanju v zgoraj omenjenem smislu. Britanski predstavnik je poudaril, da se stališče Londona ni spremenilo ter se je skliceval na izjave, ki jih je pretekli teden podal v spodnji zbornici zunanji minister Eden, in sicer da je treba prenehati s terorističnim delovanjem na področju Sueškega prekopa, [illegible] mogoča pogajanja.

PROCES O DOGODKIH NAD PORČINJEM

ZNAN VOJNI ZLOČINEC pomaga prati ozopovce

Resno zanimanje tožilca in zastopnika civilne stranke za na dosmrtno ječo obsojenega kolaboracionista - Incident med zastopniki civilne stranke in obrambe

(Od našega posebnega dopisnika)

LUCCA, 1. — Danes popoldne je zopet prišlo do razburljivega nastopa med zastopniki civilne stranke in obrambe. Sporu je dal povod nov cvet med pričami v porčinjskem procesu, znani vojni zločinec Giuseppe Coccolo, ki je bil 24. julija 1945 pred videmsko poroto obsojen na dosmrtno ječo. Po načinu njegovega pripovedovanja bi se dalo sklepati, da je kljub dosmrtni ječi še vedno ponosen na vsa svoja dela, za množične umore in sodelovanje z Nemci. Resno zanimanje tožilca in zastopnika civilne stranke za njegov položaj mu je v tem pogledu vlilo še nekoliko poguma in bržkone tudi upanje, da se bo ta ali oni zavzel za njegovo stanje, n. pr. odv. Giannini, ki je dal to skoraj jasno razumeti.

Priča Coccolo se je 1. maja 45 znašel v Vidmu in ni mislil več na junaško borbo v novi evropski red, namreč je brž slekel nevarno srajco ter se skušal preleviti v borca za svobodo. Tako napravljenega so namreč srečali garibaldinci pred videmskim magistratom. Med garibaldinci je bil tudi obtoženec Julita Giorgio, ki je Coccola spoznal, ga ustavil in ugotovil, da nosi poleg puške na rami pod jopičem skrito bombo in samokres. Okrog vratu pa je imel Coccolo ovito zeleno ozopovsko ruto.

Na garibaldinskem poveljstvu, kamor so ga pripeljali, so našli pri njem listek, na katerem je bilo zapisano, da pripada Coccolo ozopovski skupini «Baracca». Listek se je ohranil do danes in je močan dokaz v rokah obrambe, ne le za najtesnejšo povezavo med ozopovci in fašisti marveč tudi obtožbo, da so hoteli ozopovci prikrivati vojne zločince.

Toda Giuseppe Coccolo je prišel iz zapora pred sodišče v Lucci z namenom, da bi nekoliko zabrisal senco, ki je padla na ozopovce, in ker dejstev ni mogel utajiti, jih je skušal saj tako prikrojiti, kakor mu je bilo verjetno prišepnjeno.

Z vso prostodušnostjo je priznal, da je bil 1. maja 1945 zaradi svoje nečedne preteklosti zapisan smrti in zato je skušal pobegniti iz Vidma. V ta namen se je preoblekel in si ovil okrog vratu robec, vendar ne zelenega marveč rdečega, kakor so jih nosili garibaldinci. Pomešal se je potem med ljudi, dokler ga ni zaneslo pred karabinjersko vojašnico. Tam je neki karabinjer delil majhne listke docela podobne onemu, ki ga je obramba predložila sodišču. Coccolo ni vedel razložiti, kako je mogoče, da bi karabinjerji razdelevali posameznikom listke, na katerih se je potrjevala pripadnost k partizanski formaciji. Pravi, da napisa sploh ni pogledal marveč se je enostavno priglasil tudi on, povedal svoje ime in spravil listek v žep. Dalje pripoveduje, da je nesrečni listek prav gotovo izgubil med potjo do srečanja z garibaldinci in ga pri njem najbrže niso našli ob preiskavi na garibaldinskem poveljstvu.

Zaradi soočenja je predsednik poklical iz kletke Julito. Coccolo ga ni spoznal in je vztrajal pri svoji izjavi, ko je Julita zatrjeval, da je imel okrog vratu zelen robec in da so listek našli pri njem. Na garibaldinskem poveljstvu so Coccola zaslišali, kar je priča priznal, pa zopet tajil, da bi sam podpisal kakšen zapisnik. Tedaj je odv. Guidi stopil k predsedniku ter mu izročil zapisnik, ki je potem povzročil toliko hrupa in pri čemer sama dva odvetnika obrambe nista bila kos Gianniniju, javnemu tožilcu in ostalim zastopnikom civilne stranke.

Odvetnik Carli je namreč našel na predloženem dokumentu prečrtan stavek, ki ugotavlja, da je Coccolo nosil za vratom rdečo ruto. Kakor obseden je pričel kričati o sleparjih, o ponarejevalcih in goljufih, proti katerim bo baje zastopstvo civilne stranke vložilo tožbo. Odvetniki obrambe, ki naj bi bili ponarejevalci in sleparji, se dokaj časa niso znašli ob takem izbruhu, čeprav bi bilo opravičilo za prečrtani stavek zelo enostavno. Stavek je bil pač prečrtan že 1. maja 1945 ob sestavljanju zapisnika in če je bil črtan na način, da ga je mogoče še danes razbrati, dokazuje, da ga nihče ni črtal kasneje in namenoma.

Še lažja pa je razlaga, zakaj je sestavljalec zapisnika stavek sploh črtal. Sam Coccolo namreč trdi, da mu je bil robec strgan z vratu že na cesti in celo z grožnjo, da ga bo moral pojesti. V garibaldinski urad je torej prišel brez robca. Pri zaslišavanju pa je izjavil, da je bil robec rdeč, garibaldinci očividci pa so seveda ob oni priliki opozorili Coccola na neresničnost njegove izjave in obenem tudi zapisnikarja, ki je odstavek prečrtal. Sicer pa je docela verjetno, da govori Coccolo v dobri veri, kajti težko je reči, da bi človeku v njegovi koži dne 1. maja 1945. ostalo še toliko prisebnosti, da bi ločil zeleno od rdeče barve.

Ker je Coccolo tajil tudi podpis na zapisniku, je predsednik določil, da se bo v tem pogledu sodišče obrnilo na izvedenca.

Montara Bruno in Licia Pagnotti sta v nadaljevanju obravnave pojasnjevala, zakaj je bila 6. 12. 1944 izstreljena v Porčinju rdeča raketa, ki naj bi po izjavah nekaterih obrambnih prič pomenila dogovorjen znak med ozopovci in Nemci na škodo garibaldinske sabotažne skupine. Po izjavah teh dveh je raketo izstrelil major angleške misije v dogovoru z angleškim letalskim poveljstvom in kot znak ozopovcem za napad na videmsko kurilnico.

Razprava bo podvzeta v torek; prihodnji teden bo vendarle zaključeno zaslišavanje prič, nakar bo nastopil daljši odmor morda tja do začetka januarja.

M. L.

Adenauer bo jutri prišel v London

LONDON, 1. — V ponedeljek bo prišel v London kancler Adenauer, ki bo gost angleške vlade. Med svojim bivanjem v Londonu se bo razgovarjal s Churchillom, Edenom in drugimi ministri. Dnevni red razgovorov je precej obširen in gre od pogajanj o bodočnosti Zahodne Nemčije do plačila vojnih dolgov, od nemškega sodelovanja pri zahodni obrambi do položaja nekaterih vojnih zločincev, od položaja Nemčije v Evropi do odnosov s Sovjetsko Zvezo, itd. Pričakuje pa se predvsem, da bodo razgovori pripomogli k uvedbi normalnih angleško - nemških odnosov.

TRŽAŠKI DNEVNIK

KOLEDAR
OBJAVE - MALI OGLASI

Danes, nedelja 2. decembra
Pavlina, Tihomir
Sonce vzide ob 7.25, zatone ob 16.23. Dolžina dneva 8.58. Luna vzide ob 11.09, zatone ob 20.00.
Jutri, ponedeljek 3. decembra
Franč., Roj. Prešeren

7. DNI

Vse italijanske stranke, pa čeprav so med njimi take z imeni komunistična ali socialistična, so tako prepojene s šovinizmom, da so izgubile vsako sposobnost biti objektivne, da onemogočijo tudi vsakega svojega člana, ki bi skušal biti pošten, kot se je to dogodilo s članom vodstva socialistične stranke Julijske Krajine ing. Arrigom Levijem, ki se je kot predstavnik «Delavskih zadrug» iz Trsta udeležil kongresa Glavne zadružne zveze Jugoslavije v Zagrebu. Levi je v Zagrebu med drugim izjavil: «Pregledal sem podrobno poleg drugega organizacijo dela kmečke zadruge v Cabru. Takšna organizacija kakor tudi doseženi uspehi, kažejo že prvi korak uresničevanja socializma na vasi. Takšni uspehi pa so možni samo v državi, kjer je država prijatelj in zaščitnik zadružništva, a to je vaša država».

Ta izjava ing. Levija je globoko užalila voditelje socialistične stranke, ker je v nasprotju z njihovo šovinistično mentaliteto in z željo, da se o Jugoslaviji ne govori objektivno, temveč le, da se nanjo meče blato, pa čeprav so to same laži in klevete. Zato so tudi ing. Levija predali razsodišču da se bo moral zagovarjati za svoj obisk v Zagrebu in za svojo pošteno in objektivno izjavo.

V takem ozračju, ko podpirajo tržaške šoviniste vsi od fašističnih ostankov do socialistov in tako imenovanih komunistov pač ni težko dajati županu Bartoliju izjave v imenu vsega prebivalstva Tržaškega ozemlja, češ da si vsi neizmerno žele pod Italijo. Toda že v samem občinskem mestnem svetu je moral župan, pa čeprav imajo šovinisti večino, le nekoliko omejiti svojo izjavo in dejati, da je župan kot predstavnik mesta govoril v imenu večine prebivalcev. Toda resnica bo ravno nasprotna: pod Italijo si želi le malo pristnih Tržačanov, prav nič pa si novega italijanskega suženjstva ne želi vsa okolica, saj je nabrežinski občinski svet na svoji zadnji seji izglasoval protestno resolucijo, v kateri protestira proti županovi izjavi.

Brez dvoma pa se z županovimi željami strinjajo tisti ezuli, ki se te dni vseljujejo v nova stanovanja v Ul. Baiamonti. V pred leti popolnoma slovenskem predmestju so dokončali gradnjo hiš za katere je Italija dala 130 milijonov lir, in vanje naselili 84 družin ezulov. Domačini so brez stanovanj, brez dela; pritepenci pa se širijo in odjedajo kruh domačinom. Ti so pač za Italijo in take ljudi je treba podpirati.

Kako bodo mnogi na STO sprejeli znižanje proračuna? Po prvih vesteh bi za samo mesto in njegov razvoj ne občutili posebne škode, saj ostanejo dotacije za gradnje stanovanjskih blokov, pristaniških objektov in za razvoj industrije nespremenjene. Znižane bodo v glavnem dotacije za upravne posle in tega ne bi smeli občutiti pravi Tržačani, temveč predvsem tisti, ki so se vsedli v tržaške upravne službe in okrepili šovinistični aparat župana Bartolija.

Ta teden smo imeli tržaški Slovenci drugo predavanje iz umetnostno zgodovinskega ciklusa. Med nas je prišel univerzitetni prof. dr. Fran Sijanec in nam govoril o renesansi in baroku na Slovenskem. Predavanje so izpopolnjevale skioptične slike. V nedeljo pa je bila prva repriza mladinske igre «Desetnica Alenčica», ki je doživela v Trstu svojo krstno predstavo. Z navdušanjem so se otroci vživeli v svet živali in dobrih ljudi in glasno dali duška svoji jezi nad hudobno starko. Dogodek za Tržačane pa je bil tudi petkov koncert v Avditoriju, na katerem so nastopili solisti ljubljanske Opere. Isti pevci so prejšnji večer nastopili tudi na Opčinah, kjer je bila prireditev v korist novoletne jelke. Tudi Komorni zbor je sodeloval in tako pripomogel k uspehu.

Delo za novoletno jelko je vsak dan bolj aktivno, po terenih hodijo poverjeniki, ki pobirajo prostovoljne prispevke, okraji in prosvetna društva pa pripravljajo razne prireditve, da bodo nabrali čim več sredstev za obdaritev. To socialno akcijo mora občutiti vsak demokratični Slovenec in Italijan in pomagati z delom in sredstvi, da bo obdaritev najbolje uspela.

Kakor težka senca pa lega na vse dogodke zadnjih dni pogorišče, ki je ostalo od dvorane na stadionu «Prvi maj». Edini večji prostor, kjer smo se lahko shajali, imeli razne prireditve, kjer so telovadci v zimskem času telovadili je uničen. Po dosedanjih ugotovitvah je videti, da je bila nesreča, čeprav naši ljudje, po tolikih izbruhih sovraštva, ki jih moramo doživljati Slovenci v Trstu, skoraj nočejo tega verjeti. Za nas je škoda velika, daleč presega materialno vrednost 5 milijonov: brez strehe smo čeprav skromne, pa vendar tople strehe pri našem delu. Zato pa ne bomo obupali, nasprotno: podprli bomo gradnjo Kulturnega doma, ki bo dovolj velik za nas vse in dovolj trden, da ga noben požar ne bo mogel uničiti.

„ČE STOPIŠ PSU NA REP, ZACVILI"

Ogorčenje demokristjanskih kamoraševzaradi znižanja proračunskih postavk

Krščanska demokracija je najbolj zainteresirana stranka pri tržaškem proračunu. Zato je tudi ona prva protestirala proti znižanju proračunskih postavk. Že pred dnevi smo poročali o protestnem pismu, ki so ga poslali njeni eksponenti, včeraj pa smo lahko čitali v «Giornale di Trieste» obširen razgovor z podsekretarjem dr. Dorom Rinaldinijem.

Veliko zanimanje, ki ga kažejo predstavniki te «vladajoče» stranke, je razumljivo, saj po večini žive na račun državnih dohodkov in še bolj od izdatkov. Poleg tega jim vsakoletno kričanje, da podpira Italija Trst, in naštevanje milijard, ki jih menda ona daje za podporo tržaškega gospodarstva, služi kot najmočnejše propagandno geslo, kot argument v kampanji za priključitev Trsta k Italiji.

Predvideni proračun za polletje od 1. januarja do 30. junija 1952. je osmi v vrsti povojnih tržaških proračunov. Vsak proračun je še do sedaj kazal zelo jasno tendenco k zniževanju deficita. O tem nam neprečljivo govore statistični podatki: proračun od 1. julija do 31. decembra 1948 — predviden deficit 10.095 milijonov (stvaren deficit 8.470 milijonov), proračun od 1. januarja do 30. junija 1949 — predviden deficit 6.740 (stvaren deficit 4.820), proračun od 1. julija do 31. decembra 1949 — predviden deficit 4.750 (stvaren deficit 4.700), proračun od 1. januarja do 30. junija 1950 — predviden deficit 4.155 (stvaren deficit 3.790), od 1. julija do 31. decembra 1950 — predviden deficit 4.475 (stvaren deficit 3.175), od 1. januarja do 30. junija 1951 — predviden deficit 2.950 milijonov lir.

Kot vidimo, se je finančni položaj Tržaškega ozemlja z vsakim novim polletje izboljševal. Deficit je postajal zaradi naravnega toka dogodkov in zaradi povojne obnove z vsakim polletjem manjši. Za letošnje drugo polletje, to je od 1. julija do 31. decembra, že praktično ni več deficita. A so ga le vendarle iznašli in vračunali v proračun neko fiktivno postavko 5 milijard lir posrednih prispevkov Italije in to na račun carin in davkov, ki jih pobira Trst, a jih menda plačujejo potrošniki v Italiji.

Kot je razvidno iz izjave šefa ZVU za gospodarstvo in finance Mr. Haroldsona, mislijo sedaj tudi ta deficit znižati na 3 milijarde.

Številke prejšnjih deficitov zelo odločno prikazujejo, kako so lahko zniževali v vseh prejšnjih letih deficit Tržaškega ozemlja. Težko bi dejali, da je to zniževanje ozemlje občutilo. Preje bi lahko rekli, da tega prebivalstvo sploh ni opazilo. Tudi to napovedano novo znižanje verjetno ne bo zadelo osnovnih potreb mesta. Vsaj tako lahko sodimo po odločnih izjavah najvidnejšega predstavnika ZVU.

Zakaj potemtakem dvigajo demokristjani tak hrup? Podsekretar tukajšnje sekcije demokristjanske stranke nam v odgovoru dopisniku «Giornale di Trieste» odgovarja z demagoškimi štirimi točkami:

1. jamstvo za normalno gospodarsko življenje;
2. jamstvo za delovanje javnih ustanov predvideno po zakonu;
3. borba proti brezposelnosti;
4. rešitev stanovanjskega vprašanja.

Mislimo, da lahko celo demokristjani sami zarde, ko govore o «socialnosti» njihove politike in to oni v Italiji kot naši «domači» v Trstu.

Ko čitamo izjave vodilnega predstavnika demokristjanske stranke, nam postane to še bolj jasno kljub skoro neprehodni goščavi demagoških trditev.

Vse skrčenje se končno omejuje na skrčenje stroškov za razne ustanove. Za brezposelne so že do sedaj malo potrošili (obenem pa smo mnenja, da so podpore za brezposelne le slaba rešitev tega perečega vprašanja). Prav tako trenotno ne kaže, da bi se zmanjšala zaposlitev ladjedelnic, ker so v gradnji še ladje po starem programu in predvideva Mr. Haroldson v svojih izjavah gradnjo dveh novih ladij. Poleg tega mnenja, da ne bodo mogle rešiti državne subvencije perečega ladjedelniškega vprašanja, temveč ga je treba rešiti predvsem z znižanjem stroškov za gradnjo ladij. A tu zadenemo na italijanske surovine, ki jih je Trst zaradi znanih sporazumov prisiljen kupovati. Pa še če govorimo o stanovanjskem vprašanju, vidimo, da nima zveze z nameravanim znižanjem, saj celo sam podsekretar v svoji izjavi to priznava.

Zelo verjetno je, da bodo predvsem znižali one nepotrebne stroške ki jih je naš proračun prav po zaslugi vodeče stranke tako polen. Cela vrsta dvojnih ustanov vlada v Trstu. Naj omenimo samo, da se je ohranila nepotrebna «Provinca», ki je bila ustanovljena za celotno Primorsko, a sedaj upravlja le eno mesto in pet občin. Pa tudi predsedstvo cone ne bo moglo več toliko porabiti za sprejeme raznih ministrov, ki so do sedaj prihajali oznanjat ljubezen matere Italije. Seveda bo moral končno le postati atkiven proračun Tržaške občine, kar bi lahko že zdavnaj bil, če je ne bi upravljali do skrajnosti nesposobni ljudje. Pa še, da še enkrat omenimo onih 20.000 beguncev, ki jih rede na naš račun zato, da imajo pripravljeno udarno šovinistično pest.

«Če stopiš psu na rep, zacvili» pravi stari slovenski pregovor. To nam izpričujejo tudi divji napadi tržaških šovinistov proti predlagani ureditvi finančnih zadev. Boje se pač, da jim bodo pri njihovem razsipavanju s splošnim denarjem le nekoliko stopili na prste.

NAROČNIKE

opozarjamo, da smo jim priložili včeraj položnice. S temi vplačajo na najbližjem poštnem uradu zaostalo naročnino

Mesečna naročnina znaša 350 lir

Hvala Vam vnaprej!

UPRAVA LISTA

Včlanjevanje novih delavcev v razredno sindikalno organizacijo

korak naprej v uspešni borbi delavstva za njegove pravice

Zveza Enotnih razrednih sindikatov je pričela z delitvijo članskih izkaznic ter z včlanjevanjem novih delavcev predstavlja za sindikalno gibanje zelo važen dogodek, saj da je možnost, da se okrepijo vrste delavcev za njihove pravice in interese. Včlanjevanje novih delavcev pa predstavlja razen tega tudi korak naprej v borbi za dosego čim širje in čim bolj enotne fronte vsega delavskega razreda v borbi proti razrednemu sovražniku. S pričetkom včlanjevanja novih delavcev v razredno sindikalno organizacijo se uresničujejo tudi načela Akcijskega sindikalnega odbora, ki je poudarjal potrebo čim močnejše razredne sindikalne organizacije, ki bi lahko vodila delavski razred v borbi za izboljšanje delovnih in življenjskih pogojev.

Delavci, ki so že včlanjeni v Enotnih razrednih sindikatih, so takoj razumeli velik pomen včlanjevanja ter so sklenili, da bodo po svojih močeh prispevali, da bi to čim bolje uspelo.

Tako so stopili v stik z delavci raznih tovarn in podjetij, ki so že spregledali, kam vodi delovanje žoltih in kominformističnih sindikatov in ki so se prav zaradi razočaranja nad tem delovanjem odtegnili sindikalni borbi. Tem razočaranim delavcem so člani razrednih sindikatov pojasnili celoten položaj ter jim prikazali potrebo po čim večje povezanosti delavskega razreda v sedanji borbi proti delodajalcem, kar res ni lahka. Prvi uspehi teh pogovorov so bili pozitivni, saj so pokazali, da se delavstvo zaveda važnosti obstoja resnično razredne sindikalne organizacije ter da je pripravljeno v njej v bodoče tudi sodelovati.

Seveda je to šele začetek ter bodo uspehi včlanjevanja novih delavcev vidni šele kasneje. Delavci, včlanjeni v Enotnih razrednih sindikatih, morajo s svojim delom prepričevanje se nadaljevati. Predvsem je važno, da prikažejo tržaškemu delavstvu, ki si po veliki večini ne želi povratka pod Italijo, kakšno je pravzaprav delovanje sindikalnih organizacij, katerim je morda do sedaj pripadalo. Delavska zbornica oziroma njeno vodstvo ni vsega svojega delovanja usmerilo v borbo za pravice delavskega razreda, temveč v borbo za priključitev Trsta k Italiji. Da je to res, nam dokazujejo že besede glavnega tajnika DZ Novellija, ki je na kongresu italijanskih «svobodnih» sindikatov izjavil, da je želja tržaškega delavstva, da se Trst priključi k Italiji. Kakšno je delovanje in kakšni so resnični nameni Enotnih razrednih sindikatov, ne bomo še posebej naštevali, saj je tržaškemu delavstvu jasno, kaj se pod besedo «sindikalna» borba ES skriva.

Naloga delavcev, včlanjenih v Enotnih razrednih sindikatih, res ni lahka ter zahteva požrtvovalnosti in mnogo truda. Toda delavci se teh težkoč ne plašijo; nasprotno, približali se bodo še večjemu številu delavcev ter jih prepričali, da bo edinole močna razredna sindikalna organizacija lahko porok bodočim zmagam delavskega razreda, ki bodo privedle k izboljšanju sedanjih težkih delovnih in življenjskih pogojev.

Zlata poroka

V petek 30. novembra sta praznovala zlato poroko tovariša Marija in Josip Bole, od Sv. Jakoba Tovariš Bole je bil v službi 27 let v tovarni strojev kot mehanik, njegova žena pa pridna gospodinja in prijazna obrtnica. Kot zavedna Slovenca sta podpirala in pomagala pri zidanju slovenske šole sv. Cirila in Metoda pri Sv. Jakobu. Pomagala sta tudi pri akciji za zidanje «Narodnega doma» v Trstu in prisostvovala otvoritvi. Tega se dobro spominjata in pravita, da je bil tisti dan eden najlepših v njunem življenju. Kot dragocenost hranita staro «Edinost», ki je pisala o njuni srebrni poroki; to so bile zadnje številke tega dnevnika. Oba sta člana OF in Prosvetnega društva «I. Cankar» in rade volje prispevata za našo stvar ter se pridno udeležujeta naših prireditev. Jubilanta sta tudi stalna in stara naročnika našega lista. K čestitkam vseh njunih prijateljev se pridružujemo tudi mi in jima želimo še mnogo let srečnega življenja.

IZPRED KAZENSKEGA SODIŠČA

Zaradi treh pisalnih strojev šest ljudi na zatožni klopi

Ponoči 13. junija tega leta so neznani lopovi odnesli iz «Trust Tavern» na Miramarskem drevoredu dva pisalna in 1 računski stroj, last ameriške vojske. Upravnik taverne, ki je utrpel približno 385 dolarjev škode, je stvar prijavil ameriški policiji, ki je uvedla preiskavo in jo končno prepustila tržaški civilni policiji. Morda ne bi nikoli našli strojev, da ni policija med zasliševanjem nekega Locatellija, osumljenega tatvine oziroma razprodaje ukradenega wiskija, izvedela, da je nekdo mladeniču ponujal neke pisalne stroje, ki so bili spravljeni v stanovanju v Ul. Udine 49. Policija se je pozanimala za stvar in zaslišala 30-letnega Vincenza Orienta in 32-letno Pierino Camilli poročeno Stefanini, oba stanujoča v stavbi št. 49 na Ul. Udine, ki sta izjavila, da so bili stroji že prodani 38-letnemu Pecchiariju iz Milj, ki pa je trenutno bil v Portogruaru. S pomočjo karabinjerjev je policija prijela Pecchiarija, ki je priznal, da je skupno s svojim družabnikom 44-letnim Giovannijem Mercadelom iz Milj kupil od dveh razprodajalcev, in sicer 38-letnega Giuseppa Lonzarinija in 49-letnega Giuseppa Mesgeza stroje, ki jih je pustil v stanovanju 73-letne Marije Frausin vd. Cattai v Miljah. Policija je takoj zaplenila stroje in vse skupaj ovadila sodišču. Sodišče je vse spoznalo za krive obtoženega dejanja in je izreklo sledeče obsodbe:

Oriente 1 mesec zapora pogojno in 3.000 lir globe zaradi nakupa ukradenih strojev, Pierina Stefanini na 1 mesec in 10 dni zapora ter na plačilo 4.000 lir globe, Pecchiarija in Lonzarja vsakega na 4.000 lir globe zaradi nepreviđnega nakupa, Mercadela na plačilo 3.000 lir globe, medtem ko je oprostilo Mesgeza ker dejanje ni kaznivo in Frausinovo, ker ni izvršila dejanja.

Oproščen avtomobilist

Nekega poznega in deževnega popoldneva proti koncu septembra meseca 1950. leta je 28-letni Silvio Schleimer s Trga S. Francesco 8 vozil s svojim avtom po Proseku. Nenadoma pa je, kljub temu da je ostro zavil na stran, podrl na tla 70-letnega Josipa Guliča, stanujočega na Kontovelu, ki je tedaj hodil na svoji desni strani ceste. Moža so odpeljali v bolnico, vendar je kasneje podlegel poškodbam.

Schleimer se je moral tako zagovarjati pred sodiščem zaradi nepremišljenega umora, vendar ga je predsednik oprostil vsake krivde.

Železniška konferenca Trst - Avstrija

V Linzu bo od 18. do 21. decembra redna letna železniška konferenca. Na njej bodo razpravljali o železniških zvezah med Trstom in Avstrijo. Na konferenci bodo sodelovale vse zainteresirane države in bodo razpravljali o vseh važnejših tehničnih vprašanjih.

V prvih dneh decembra bo verjetno v Pragi železniška konferenca na kateri bodo razpravljali o železniških tarifah med Trstom in CSR. Ni še popolnoma gotovo, če bodo lahko sklicali to konferenco, ker iz Prage še ni prišlo uradno potrdilo.

Rekorden pristaniški promet v novembru

Po nekaterih približnih računih predvidevajo, da bo do konca tega meseca dosegel promet tržaškega pristanišča okoli 265.000 ton.

Do sedaj so razložili 220.000 ton, med njimi je 125 tisoč ton rud in premoga, 71 tisoč ton žitaric in 24 tisoč ton raznega blaga.

Naložili pa bodo okoli 45.000

Čebulec Slava-Katra preklicuje obrekovanje Boleta Stanka

V včerajšnjem kominformističnem listu «Delo» je na drugi strani priobčena izjava Cebulec Slave-Katre, ki se dobesedno glasi:

IZJAVA

Na razpravi, ki je bila dne 28. novembra t.l. pred V. sekcijo tukajšnjega sodišča, se je nadaljevala obravnava proti odgovornemu uredniku lista «Delo» in podpisani Slavi Cebulec - Katri, ki sva bila na zasebno tožbo g. Stanislava Bole, obtožena obrekovanja potom tiska.

Na posredovanje predsednika sodišča in zastopnikov ter na podlagi pojasnitev, izjavlja podpisana Cebulec Slava - Katra, da ni bil niti zdaleka njen namen žaliti g. Boleta Stanislava z izrečenimi besedami in člankom, ki ga je objavilo «Delo» dne 21. julija t.l., ki se g. Stanislava Boleta ne tiče.

Ko je vzel na znanje prostovoljno izjavo podpisane, je g. Stanislav Bole pristal na odtegnitev zasebne tožbe.

Cebulec Slava - Katra

Urednik lista «Delo» in Cebulec Slava - Katra sta se obvezala, da poravnata vse sodnijske stroške.

Gornje naj služi tudi kot odgovor piscu tendencioznega članka v «Giornale di Trieste» z dne 29. novembra t.l. pod naslovom «Stanislao si pente e ritira la querela».

Seja glavnega odbora OF

V nedeljo dne 9. decembra 1951 ob 9. uri dopoldne bo na sedežu tajništva OF, Ul. Ruggero Manna 29 seja glavnega odbora OF za Tržaško ozemlje s sledečim dnevnim redom: 1. politično poročilo; 2. organizacijsko poročilo; 3. diskusija; 4. sklepi.

Univerzitetni profesor dr. Izidor Cankar

Univerzitetni profesor umetnostne zgodovine dr. Izidor Cankar, ki bo predaval jutri 3. t. m. v Gregorčičevi dvorani v Ul. Roma 15-II. levo o «Slikarstvu XIX. stol. na Slovenskem», se je rodil 22. aprila 1886 v Šidu (Srem).

Njegovo kulturno delo na področju znanosti in leposlovja je bilo zelo obsežno in je globoko poseglo v naše obče kulturno življenje. Ni se omejeval le na umetnostno-zgodovinska raziskovanja, kjer je uspešno položil temelje za sistematično znanstveno metodo v slovstveno zgodovino z eseji, pregledi, poročili. V tem pogledu je treba nujno omeniti ureditev 20 zvezkov «Zbranih spisov» Ivana Cankarja, katere je osvetlil s predgovori in opombami literarno-zgodovinsko in estetsko. V umetnostno snovanje nekaterih naših vidnih pisateljev nas je uvedel privlačno, jasno in estetsko utemeljeno in poglobljeno s svojo zbirko duhovitih umetniških esejev «Obiski».

V «Domu in svetu» je objavil leposlovne in znanstvene članke, knjižna in umetnostna poročila. Obenem je prevajal iz francoščine in angleščine. Izidor Cankar je zelo razgiban, a obenem temeljit in sila tenkočuten za ljudi, časovne prilike, duhovna razpoloženja in potrebe našega kulturnega življenja. Kjer koli je zastavil svoje pero, povsod je vedno postavil celega moža in nikjer ni čutiti, da bi bilo to ali ono področje njegovega delovanja kakor koli okrnjeno zaradi mnogostranosti njegovega dela. Vse svoje široko razgledano in temeljito znanje na najrazličnejših poljih znanosti, likovne in besedne umetnosti je uporabil, ko je tolmačil v svojih znanstvenih delih bodisi likovno umetnost bodisi literarno-zgodovinska obdobja in probleme. Njegova znanstvena dela so zato res živi in jasni ter celotni prikazi, v katere se z užitkom poglabljaš.

V leposlovju se nam je predstavil z leposlovno umetniško obdelanim dnevnikom «S poti», kjer se lahko zazreš v dušo človeka in dobe.

Izidor Cankar je na univerzi imel vedno polno predavalnico. Na področju umetnostne zgodovine je omeniti njegovo knjigo «Uvod v umevanje likovne umetnosti». Že pred vojno je začela Slovenska matica izdajati «Zgodovino likovne umetnosti Zahodne Evrope». Letos je izdala Slovenska matica 2. snopič III. dela te knjige, ki obsega razdobje od leta 1400 do leta 1564. V tem snopiču obravnava «Razvoj stila v severnih deželah».

V svojem v začetku navedenem predavanju nam bo Izidor Cankar predočil bistvo in pomen našega slikarstva v XIX. stoletju, njegovo razvojno pot in slovensko dušo, ki odseva v delih naših slikarjev v tej dobi. S tem nam bo dal tudi povezavo z našo novejšo in najnovejšo umetnostjo.

Dr. Izidor Cankar je bratranec našega velikega duha Ivana Cankarja. Zaradi mnogostranosti svojih sposobnosti se je Izidor Cankar lahko posvetil tudi političnemu delu in je v tem svojem svojstvu zastopal kot poslanik pred vojno Jugoslavijo v Buenos Airesu in po vojni v Atenah. Svoje pomoči in svojega uspešnega sodelovanja ni nikoli odrekel.

J. K.

NARODNA IN ŠTUDIJSKA KNJIŽNICA
bo imela JUTRI 3. decembra 1951 ob 20.30 v Ul. Roma 15/II svoje tretje predavanje iz Umetnostno-zgodovinskega cikla
Predaval bo dr. Izidor Cankar:
SLIKARSTVO XIX. STOLETJA NA SLOVENSKEM
Vabila se dobe v knjižnici, Ul. Geppa 9/IV.

Smrt Mačkovljana zaradi padca z motorjem

25. novembra je 23-letni Josip Smotlaka doma iz Mačkovelj št. 36 padel skupno s svojim bratrancem na Trgu Baiamonti z motorja in si zlomil stegnenico ter se nekoliko ranil po nosu. Medtem ko so Josipa sprejeli s prognozo treh mesecev na ortopedskem oddelku, so njegovega bratranca sprejeli na opazovalnem.

Mladeničevo stanje je bilo v prvih dneh dobro, ker ni imel vročine. Toda predvčerajšnjim pa se je njegovo stanje znatno poslabšalo in ob 18.15 je Smotlaka podlegel poškodbam.

S prevrnjenim avtom nadaljeval pot

Včeraj popoldne so z rešilnim avtom pripeljali v bolnico in sprejeli s prognozo zdravljenja 10 do 60 dni na ortopedskem oddelku. 31-letnega šoferja Bogomila Kavrečiča, stanujočega v Šmarjah pri Kopru. Mož je imel močno poškodovano desno koleno z verjetnimi kostnimi poškodbami ter razne rane na mečnici desne noge. Kavrečič je izjavil, da je vozil z avtom «Ford» po cesti iz Škofij proti Trstu. Ko je privozil do križišča s cesto, ki pelje v Plavje, je nekoliko zavrl, da bi zaprl vrata, ki so se mu odprla. Ker je zavrl ravno na ovinku, je vozilo naravnost obrnilo in ga pognalo kakih 16 metrov po cesti naprej, dokler ni izdrlo iz tal obcestni kamen in se ustavilo.

Vozilo, ki je bilo precej poškodovano, so gasilci dvignili in ga odpeljali v Škofije, kjer je na razpolago policiji.

Cesta zaprta za promet

6. decembra bodo zaradi polaganja električnega kabla zaprli cesto, ki gre od Ul. Cumano do hiše št. 382 v Rocolu-Callaia.

Trst za poplavljence

Še vedno se nadaljuje nabiranje prispevkov za poplavljence. Tako je združenje «Associazione nazionale Imprese assicurazioni» darovalo za poplavljence vsoto 8,600.000 lir. Vodstvo «Riunione adriatica di sicurtà» je darovalo v isti namen 6 milijonov lir poleg 565.000, ki so jih nabrali že pred dnevi tamkaj zaposleni uslužbenci. RAS je poklonila še 360 parov čevljev.

ROJSTVA, SMRTI IN POROKE

Dne 1. decembra se je v Trstu rodilo 10 otrok, poroke so bile 4, umrle so 4 osebe.

Poročili so se: električar Luigi Chinese in šivilja Giovanna Sossi, brivec Giovanni Tasso in gospodinja Rosita Ravasini, trgovec Danilo Visintin in gospodinja Gemma Visintin, fototehnik Latino Coludrovich in zdravn. pomočnica Nerina Comel.

Umrli so: 63-letna Eugenia Micol por. Polacco, 23-letni Giuseppe Smotlak, 75-letna Antonia Vatovac vd. Toscani, 65-letna Ida Castellan vd. Pecorari.

Zimovanje v Martuljku

Zveza antifašistične mladine organizira letos zimovanje na Gorenjskem in sicer v Martuljku pri Kranjski gori. Udeleženci zimovanja bodo stanovali v udobnem domu «Staneta Rozmana», kjer bodo poleg vse oskrbe, imeli na razpolago tudi zabavne prostore in plesno dvorano.

V okolici Martuljka so primerna smučišča, vendar bodo smučarji lahko smučali tudi v Kranjski gori (3 km od Martuljka - 10 minut vožnje z vlakom) ali pa v Planici. Vsi smučarji se bodo lahko vpisali v smučarski tečaj, ki bo posebej za začetnike in posebej za tiste, ki že obvladajo smuško tehniko.

Udeleženci zimovanja bodo odpotovali v Martuljk z vlakom in sicer 26. decembra t. l., v Trst pa se bodo vrnili 3. januarja 1952.

Celotna oskrba z vožnjo znaša 5000 lir.

Prijave za zimovanje sprejema mestni odbor ZAM v Ul. Machiavelli 13 - II., kjer dobite tudi vse nadaljnje informacije. Vpisovanje bo zaključeno nepreklicno 12. decembra.

Obnovitev osebnih izkaznic

Županstvo obvešča vse prizadete, da bo urad za osebne izkaznice v Ul. Malcanton 3 od 1. decembra dalje poskrbel za obnovitev osebnih izkaznic, ki so bile izdane januarja in februarja 1949.

Poleg stare osebne izkaznice morajo prizadeti predložiti tri slike, napravljene pred kratkim.

IZ ISTRE

Odkritje spominske plošče v Kavaličih

Danes v nedeljo ob 14. uri bo v zaselku Kavaliči, ki spada pod krajevni ljudski odbor naše vasi odkritje spominske plošče na hiši, kjer je bilo v novembru leta 1944 prvo zasedanje okrajnega narodnoosvobodilnega odbora za okraj Koper.

Te slavnosti se bodo udeležili v velikem številu ljudje iz naše in tudi drugih okoliških vasi. Kraj, kjer stoji hiša, na kateri bomo odkrili spominsko ploščo, je za nas kot spomenik iz dni, ko smo postavljali temelje naši ljudski oblasti.

Vabimo bivše, borce, aktiviste in ljudstvo, da pride na to slavnost v velikem številu!

IZ GORICE

Popravilo občinske ceste v Sovodnjah

Sovodenjska občinska uprava je sklenila zasilno popraviti občinsko cesto. Pred dnevi so pripeljali gramoz in pričeli z delom. Občinska uprava nadaljuje s postopkom, da bi sovodenjska cesta prišla pod pokrajinsko upravo, ker je pravzaprav pokrajinskega značaja in je njeno oskrbovanje v veliko breme sovodenjski občini.

V četrtek predavanje v Ljudski čitalnici

Ker bo prihodnjo sredo zvečer miklavževanje, je Ljudska čitalnica preložila predavanje na naslednji dan, četrtek 6. t. m. ob 20. uri.

Znan gospodarstvenik bo govoril o perečih gospodarskih vprašanjih.

Vsem udeležencem priporočamo točnost.

Miklavževanje v Dijaškem domu

V sredo 5. decembra bo ob 17. uri v Dijaškem domu na Svetogorski cesti 42 miklavževanje. Po kratki prireditvi dijakov tega zavoda bo Miklavž delil otrokom koristna darila. Vabljeni vsi otroci in starši.

SLAVA PADLEMU BORCU!

Tov. Gregorič Karl

Rojen je bil dne 27. IV. 1925 v Aleksandriji (Egipt). Kot borec III. bataljona Kosovelove brigade je bil na enem izmed bojnih pohodov pri Prvačini težko ranjen; ranam je podlegel 29. XI. 1943.

Slava njegovemu spominu!

Gledališče Verdi

Danes ob 16. uri ponovitev Rossinijevega «Seviljskega brivca» pod vodstvom Antonina Votto za abonmaje «D».

Jutri zjutraj se prične pri gledališki blagajni prodaja vstopnic za tretjo predstavo «Seviljskega brivca», ki bo v torek za abonmaje «B» v parterju in v ložah ter za abonmaje «A» v galerijah. Sedaj pripravljajo «Lucijo di Lammermoor» G. Donizettija.

IZLET V BUJSCINO

Osvobodilna fronta iz Stramarja, Škofij in Plavij organizira enodnevni izlet 9. decembra 1951 z avtobusom v Umag, k reki Mirni in v Buje. Vpisovanje pri tov. Veljaku Lazarju v Stramarju, pri tov. Jamšku Jožetu v Plavjah, pri tovarišici Hrovatin Mili na Badihi in pri tov. Furlaniču Dorotu v Škofijah. Vpisovanje do srede 5. decembra.

IZLET NA TOLMINSKO

OF IV. okraja organizira dvodnevni izlet 25. in 26. decembra v Kanal, Sv. Lucijo in Tolmin. Vpisovanje na okrajnem sedežu OF v Skednju vsak dan od 3. do 12. decembra od 17. do 21. ure.

SINDIKALNE VESTI

Člani vodstva ERS mešane stroke so vse dneve na razpolago članom za razna pojasnila od 16. do 20. ure na sedežu, Ul. Machiavelli 13/II.

Novoletna jelka

Sektor Sv. Vid vpisuje otroke za obdaritev vsak torek in sredo od 16. do 18., v četrtkih pa od 18. do 20. ure v Ul. San Vito 17.

SMUCARSKI TECAJ PDT V PODKORENU PRI KRANJSKI GORI

PDT priredi svoj III. smučarski tečaj od 26. decembra do 4. januarja 1952 za začetnike in za obiskovalce prejšnjih tečajev pod strokovnim vodstvom priznanega smučarskega trenerja.

Vpisovanje v Ul. Machiavelli št. 13 ZDTV do vključno 13. decembra.

ZABAVNI VECER V NABREŽINI

Drevi bo v Nabrežini v kulturnem domu «Igo Gruden» zabavni večer. Zabava se prične ob 20.30 uri. Vabljeni vsi člani in somišljeniki.

LUTKOVNE PREDSTAVE

Danes 2. decembra ob 11. uri dopoldne v Slivnem; ob 15. uri pa v Mavhinjah.

Predpisi za sekanje božičnih drevesc

TRST, 1. — Urad ZVU za poljedelstvo in ribolov objavlja, da je od 1. decembra do 6. januarja strogo prepovedano sekanje iglastih dreves. Posestniki, ki nameravajo sekati taka drevesa v označenem času, morajo vložiti pravočasno prošnjo pri poveljstvu oddelka gozdnih čuvajev — Ulica Montegrappa 3 I. tel. 3643 - Trst. V prošnji je treba navesti: kraj sečnje, vrsta in količina dreves in namen, za katerega se bodo posekana drevesa rabila. Vsaka sečnja brez predhodnega dovoljenja se bo imela za prekršek in bo kaznovana.

Izžrebane loterijske številke:

VENEZIA	12	7	54	70	50
PALERMO	25	11	70	7	36
MILANO	51	9	71	88	81
FIRENZE	75	58	9	2	15
NAPOLI	85	88	60	43	48
CAGLIARI	54	51	16	56	45
BARI	4	31	1	57	35
TORINO	27	48	58	78	24
GENOVA	14	22	51	87	56
ROMA	40	56	32	65	88

Prihodnje žrebanje bo namesto 8. t. m. šele v ponedeljek 10. t. m. V soboto bodo loterijske sprejemnice ves dan zaprte, odprte pa bodo v nedeljo in ponedeljek, 9. in 10. t. m. do 13. ure.

DAROVI IN PRISPEVKI

Grgič Anton iz Padrič št 52 daruje 500 lir za Dijaško Matico in 500 lir za Kulturni dom.

Za «Našega dijaka» daruje Petrič Karel 100 lir. V isti namen daruje Kariš Josipina 50 lir.

Za strokovne in praktične nasvete o zavarovalnih vprašanjih sem na razpolago brezplačno in brezobvezno. Vozači! Zavarujte se proti nezgodam in civilno odgovornost napram tretjim za svoje vozilo. Kličite zato v vašem interesu št. 88-15 od 8. do 9. in od 21. do 22. ure.

SLOVENSKO NARODNO GLEDALIŠČE za Tržaško ozemlje

UPRIZORI
Danes 2. decembra 1951 ob 16. uri na KONTOVELU
Gorinškovo mladinsko igro v štirih dejanjih

Desetnica Alenčica

VSTOPNICE SI NABAVITE V TOBAKARNI RAKOVEC NA PROSEKU.

V PRIPRAVI
Nušićeva komedija v 4 dejanjih
Gospa ministrica
PREMIERA bo v soboto 8. decembra ob 20. uri v AVDITORIJU v Trstu.

LJUDSKO GLEDALIŠČE KOPER

I. repriza:
Danes 2. decembra 1951 ob 20.15

IVAN CANKAR:
KRALJ NA BETAJNOVI
drama v treh dejanjih

Režiser: Evgen Frelih - Scenograf akad. slikar Pečarič Herman

Jožef Kantor, fabrikant - Venturini Oskar; Hana, njegova žena - Mlakar Stana; Francka, njuna hči - Goršič Tončka; Pepček, dvanajstleten, njen otrok - Zerjal Saša; Francelj, desetleten, njen otrok - Zerjal Zoran; Nina, sorodnica Kantorjeva - Lukša Lada; Krnec, nekdanji štacunar in krčmar - Pukšič Stane; Maks, njegov sin - Kralj Dušan; Župnik - Klasinc Tugomir; Franc Bernot, posestnik, absolviran tehnik - Tomšič Viljem; Sodnik - Martinuzzi Edvard; Adjunkt - Usenik Alojz; Lužarica - Vrečko Sonja; Kantorjev oskrbnik - Kaligarič Oktavij.

Kantorjevi gostje, kmetje, dva otroka.

V ostalih vlogah nastopajo: Vatovec Zdravko, Gašperlin Zdravko, Kosmina Janko, Pertot Ivan, Vodopivec Danilo, Markežič Jadran.

Godi se v jeseni, v malem trgu Betajnovi.

Inspicient: Usenik Alojz — Šepetalec: Lukša Joža.

Cena vstopnicam od 90 din navzdol. Vstop mladini pod 14 letom ni dovoljen.

† Dne 30. t. m. je po kratki in mučni bolezni v 68. letu starosti umrla naša ljubljena mati

Štefanija vd. Vremec

Pogreb drage pokojnice bo v nedeljo 2. t. m. ob 15.30 iz domače hiše.

Žalujoči: sinovi **Emil, Vladimir, Henrik, Virgilij, Leander,** ter neveste, vnuki, vnukinje in ostalo sorodstvo.

Opčine, 1. decembra 1951.

MALI OGLASI

ŠOLSKE POTREBŠČINE IGRAČE prodam po ugodni ceni. Naslov na upravi lista.

POPRAVLJAM IGRAČE. Naslov na upravi lista.

DOMAČE COPATE, za velike in male dobite po ugodnih cenah pri Trevisani Ul. Vasari 10.

DEŽNE PLAŠČE za ženske in moške prodam. Naslov na upravi lista.

ADEX IZLETI

IZLETI Z VLAKOM za BOŽIČ (4 dnevni) in za NOVO LETO (3 dnevni) na
Bled
Vpisovanje od 26. novembra dalje.

Od 23. do 26. decembra v
Ljubljano
Ajdovščino
Vipavo
Tomaj
Pulj
Pazin
Vpisovanje od 3. do 8. decembra.

SILVESTROVANJE V
Opatiji
z izleti od 30. decembra do 1. januarja in 31. decembra do 1. januarja.
Vpisovanje pri «Adria-Express», do 20. decembra 1951.

IZ DNEVNIKA ITALIJANSKEGA OKUPATORSKEGA GENERALA CAVALLERA

VOJAŠKI POSVET V GORICI - napoved "krvave sodbe„ slovenskega naroda

MUSSOLINI: *«Questa popolazione non ci amerà mai...»*

V zadnjem članku o Cavallerovem dnevniku smo napovedali vojaško posvetovanje v Gorici z dne 31. julija 1942, ki mu je predsedoval sam Mussolini. Na tem posvetovanju je bila zbrana visoka generaliteta in fašistični veljaki, manjkali niso Cavallero, Roatta in Ambrosio, tisti Ambrosio, ki je dne 4. avgusta istega leta, torej komaj pet dni kasneje, prisostal zunanjemu ministru Cianu, da osebno ne verjame v takšno nesmiselnost, ampak da upa samo na to, da bo Rusija iz zavezniškega tabora «dezertirala» ali nakar bodo ZDA in Velika Britanija prisiljene pogajati se za mir. Kljub temu da je Ciano v svojem dnevniku dodal, da pomeni Ambrosijeva izjava vojaško-politično mnenje italijanskega generalnega štaba, so na navedenem vojaškem posvetovanju veljaki in vojaški poveljniki, ne meneč se za mednarodno pravo haške konvencije, sprejeli ukrepe, s katerimi so hoteli naš narod kratko in malo iztrebiti ter napraviti iz Slovenije bodisi za Italijane odskočno desko za Balkan, bodisi za Nemce ozemlje za prodor na Adrijo.

Na tem sestanku je imel torej besedo tudi Roatta, ki je takoj po končani vojni spisal knjigo «Quattro milioni sotto baionette», toda ko je jugoslovanska vlada zahtevala od italijanske, naj izroči tega človeka kot vojnega zločinca, so, v Rimu cinično izjavili, da je Roattovo bivališče «neznano».

O Cavalleru pa hočemo navesti mnenje Dina Grandija, fašističnega prvaka in dolgoletnega poslanika v Londonu, ki je dejal: «Quel mascalzone si prepera a fare il Petain Italiano e vorrebbe ammazzarci tutti. Ma noi la festa la faremo a lui.» — Nas zanima samo oznaka «mascalzone», kar pomeni v slovenščini — podlež!

Cavallero pa je drugače napravil Slovencem nehote veliko uslugo s tem, da nam je od navedene «krvave sodbe» slovenskega naroda v Gorici ohranil opis, ki pomeni važen zgodovinski dokument. Zato ga obširneje objavljamo dobesedno:

«Z letalom sem odpotoval v Gorico in sodeloval pri Ducevem raportu. Navzoča sta bila Ambrosio in Roatta. Gen. Roatta je pojasnil položaj v Sloveniji in bližnjih ozemljih ter poročal o vojaških ukrepih, ki so v teku, da zagotovijo red in mir v teh conah; pri tem je omenil tudi program za bodočnost.

Za njim je govoril duce takole: «Poročilo gen. Roatte je skrpno in tudi obeta, da bo uspešno. Položaj je znan. Po razsulu Jugoslavije smo se znašli tako, da smo dobili v roke polovico pokrajine, vendar je treba dodati, da najbolj revno polovico. Nemci so nam sporočili njene meje in mi nismo mogli drugače, kakor vse to enodušno sprejeti. (April 1941.)

V začetku se je zdelo, da se bodo razvijale stvari na najboljši način. Prebivalstvo je vidno manjše zlo v tem, da je padlo pod italijansko oblast. Pokrajini smo dali poseben statut, kajti razen v primerih posebnega značaja ozemlja, ki se onstran alpskega grebena, ne priznavamo kot nacionalno ozemlje.

Mislili smo, da je cona miru, toda pozneje, ko je izbruhnila kriza, smo spoznali, da podlasice niso bile dovolj odporne in da jih nismo mogli potrebno okrepiti.

Z 21. junijem, ko so se začele sovražnosti proti Rusiji, se je to prebivalstvo, ki se čuti slovansko, čutilo solidarno z Rusijo.

Od tedaj so padla vsa optimistična upanja. Nastane vprašanje, če je bila naša politika modra. Rečemo lahko samo to, da je bila naivna.

Tudi v nemškem delu Slovenije položaj ni boljši.

Zato mislim, da je bolje, da enemu ravnati s prebivalstvom namesto dobro, kakor do sedaj ostro. Če bi ravnali prej odločno in potem blago, bi škodovalo našemu ugledu. Ne bom se besed. Uverjen sem, da treba na nastopanje partizanov odgovoriti z ognjem in mečem. Nehati mora splošni izrek: Italijane za sentimentalika in nesposobne biti trdi, kar je to potrebno. Ta tradicija prevelike dobrohotnosti in človečnosti mora prenehati. Kar sem dejal, začel se je novi ciklus, ki prikazuje Italijane kot ljudstvo, ki je pripravljeno storiti vse v korist države in za ugled vojske. To prebivalstvo (Slovenci) nas ne bo nikdar ljubilo — questa popolazione non ci amera mai.

Ne presenečа me, da se hočejo katoličani — klerikalci, kot pravijo, da je partizanska zvezda le začetnu, priti v ospredje. Na splošno se razodevajo dvoumne situacije. Toda, ker jih ne moremo zavrniti, lahko sprejmemo njihov prispevek skoraj kot koncesijo, ki jo dajemo klerikalcem, vendar brez obveznosti za bodočnost.

Prva faza se je končala. Ribji operacij moramo pospešiti; ne moremo imeti toliko divizij na Balkanu. —

Treba bo pomnožiti vojne sile na zapadni fronti in v Trstu. Sedaj predstavlja za nas Balkan veliko izrabo vojske in za razvrstitev je treba zmanj-

Letalstvo ima tukaj precej pomembno nalogo. To ozemlje mora nam bo preizkusni teren.

Ne delajte si skrbi zaradi gospodarskih nadlog prebivalstva. Počelo si je, kar ga je dohitelo! Prav tako si ne delam skrbi zaradi univerze v Ljubljani, ki je bila ognjišče delovanja proti nam. (Izdajatelj je pod črto pripomnil, da predstavlja univerza v Ljubljani, kot nekakšne možgane Slovenije, središče sprote in upora proti okupator.

Ne, bi bil nasproten, če bi se masi preselili prebivalstvo.

Roatta: *Predlagal sem, da je treba imovino upornikov dati družinam naših padlih vojakov.*

Duce: Odobravam in pričnite s tem. Tako ravnajte brez razločevanja s komunisti: slovenskimi ali hrvatskimi, če so komunisti, ravnajmo z njimi na enak način.

Cete naj uporabljajo partizansko taktiko. Biti moramo zagrizeni! Znano mi je, da divizije «Macerata» in «Cacciatori» napredujejo; ne tako dobro divizija «Granatieri», ki je zavoljo predolgega garnizijskega življenja v Ljubljani postala nekolsko okorna; enako divizija «Lazio», kjer je bila pomanjkljivost morda v poveljstvu, ki smo ga sedaj zamenjali.»

Cavallero je svoje opombe zaključil s temi besedami: «Raport je trajal dve uri. Z letalom sem zopet odpotoval v Rim.»

Zapiski Cavallera so umljivo kratki in si lahko mislimo, kdo vse je na tem vojaškem posvetovanju še govoril in kdo vse se ga je še udeležil. Kdor je bil ostrejši in neizprosnejši v predlogih, tisti je Mussoliniju bolj ugajal. Dejstvo je, da so Grazioli in generali točno izvedli sprejete sklepe, toda, ker so morili «samo» slovansko prebivalstvo in slovanske partizane, niso prišli pred mednarodno vojno sodišče kot vojni zločinci! Spominjamo se še groze in trpljenja, ki so sledili goriškemu ducejevemu vojaškemu raportu in jih ne bomo nikdar pozabili!

Višek zločinskega nagnjenja pa so pokazali Cavallero, Roatta, Ambrosio vprav s tem, da so z ognjem in mečem zapovedali iztrebiti naš narod, medtem, ko se je isti Ambrosio in z njim ves generalni štab zavedal, da Italija in Nemčija ne moreta zmagati in da upajo samo na to, da bo od zaveznikov dezertirala Rusija, kar bo ZDA in Anglijo prisililo, da se bodo začele pogajati za mir ...!

Značilno je navodilo, naj zasedbene oblasti ne skrbijo za prehrano slovenskega prebivalstva, čeprav vemo, kako je njihova soldateska izropala in požgala vasi, ali pa streljala na domačine, ki so delali na polju, da ne govorimo o tisočih in tisočih mož, fantov in deklet, ki so bili najboljša delovna sila, pa so jih odgnali v taborišča, zapore, na prisilno delo in podobno.

Roatta pa je že tedaj zasnoval načrt naseljevanja italijanskega elementa v naše kraje!

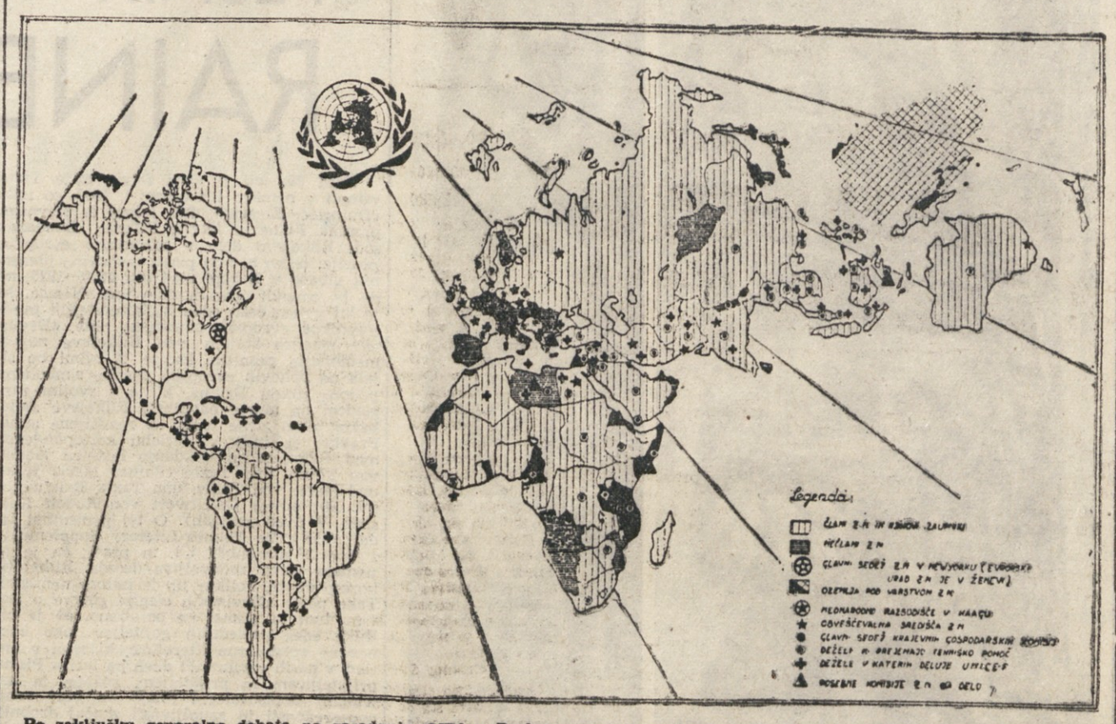
Vrnimo se h Cavalleru, ki je takoj naslednji dan, 1. avgusta zapisal v dnevnik, da je sprejel Roatto. Ta je bil še vedno jezen na Bastianinija, guvernerja v Dalmaciji, češ ker se vmešava v vojaška vprašanja in ker hoče prevzeti obrambo države. Cavallero je kot vojak pritrdil Roatti.

Toda Bastianini je vedel, kaj se godi na terenu in je povedal Cavalleru, da so se koncentrirali partizani v Dalmaciji na osmih točkah, zato potrebujejo večje posadke na meji in v zaledju. Zaradi močnega pritiska Nemcev na Stalingrad (6. avgusta) in italijansko-nemške ofenzive v Afriki, so naši partizani napeli vse moči, da vežejo čim več okupatorjevih divizij. Tako so slovito napadali v Črni gori, Bosni in Hercegovini. Cavallero je zaznamoval 23. avgusta v dnevniku, da so bili težki boji v Črni gori, ta pa so Italijani ta dan zasedli Fočo. Mesec dni kasneje pa je izrazil gen. Biroliju «svoje zadovoljstvo za njegovo delovanje v Črni gori».

Vendar se je Biroli komaj poslovil od svojega vojaškega šefa, ko je ves zaskrbljen Mussolini telefoniral Cavalleru, da so partizani «prestopili meje in napadli v ozemlju med Slovenijo in Hrvatsko», na kar je Cavallero za 1. oktober odredil akcijo.

Skoro hkrati, ko je v palači Venezia, nemški poslanik Mackensen zaupno izjavil Cianu, da bo Nemčija premagana, da jo čaka žalosten konec, je 11. oktobra, tik pred polomom v Afriki dejal Mussolini, v svoji megalomaniji prestolonasledniku, da bo leto 1943 za Italijo in Nemčijo trdo, toda 1944 bo že ugodnejše, l. 1945 pa bodo Italijani in Nemci dosegli zmago!

ZDRUŽENI NARODI NA DELU

Po zaključku generalne debate na zasedanju OZN v Parizu so začeli s sejami razni odbori, ki v svojih diskusijah posegajo v najrazličnejša področja mednarodnega življenja. Na zemljevidu so označeni sedeži ustanov po vsem svetu. Kakor se lepo razvidi iz zemljevida, je celoten teritorij obeh Amerik in Avstralije vključen v OZN, medtem ko so na ostalih treh celinah številne države, ki predvsem zaradi svoje protizavezniške vojne aktivnosti v zadnji vojni niso, oziroma še niso članice Združenih narodov. Zanimivo, čeprav logično pa je dejstvo, da je največ takih držav na najmanjši celini — Evropi.

Politična tradicija Trsta

Kdor razume povezanost gospodarskih, etničnih in političnih pogojev celotne zgodovine Trsta, ta ne more pred bodočnostjo vzeti nase odgovornosti, da bi predlagal priključitev Trsta k Italiji

Etnični in ekonomski položaj od nastanka in v teku razvoja mesta jasno govori proti «italijanstvu»te največje luke na Jadranu - Velika večina današnjega prebivalstva Trsta je odločno nasprotna «italijanski rešitvi» tržaškega vprašanja

FRAN ZWITTER

Etnično stanje tržaškega problema je dobro znano. Slovenska okolica loči to mesto s pretežno italijansko večino od teritorija, ki je kompaktno naseljeno z italijanskim prebivalstvom. Kar se tiče naseljenosti italijanskega in slovenskega prebivalstva v raznih delih tržaške občine, pa izkazuje popis iz leta 1910, ki je še najbolj verodostojen in ki ga je leta 1946 potrdila komisija strokovnjakov za proučevanje vprašanja italijansko-jugoslovanske meje, naslednje: «Vse kaže, da je središče mesta skoro popolnoma italijansko; v večjem delu nepospredno bližnjih predmestij so Slovenci v večini. Italijani pa tvorijo močno manjšino; bolj obrobna naselja pa so popolnoma slovenska.»

Prav tako je dovolj znano zgodovinsko poreklo tega etničnega stanja. V začetku 18. stoletja je bil Trst majhno italijansko mesto (z manj kot 4000 prebivalci) obdan s slovenskimi vasmi. Konec beneškega monopola v plovbi na Jadranskem morju pomeni začetek razvoja modernega mesta; prebivalstvo tržaške občine je nepreneham rastlo v vsej avstrijski dobi (1800 — 28.000 prebivalcev; 1850 — 117.000 prebivalcev; 1800 — 179.000 prebivalcev; 1910 — 230.000 prebivalcev). Ta nagli napredek se konča šele z nastopom italijanske dobe. — (1936 leta — 252.000 prebivalcev). Naseljenci, ki so ustvarjali moderno mesto, so «ljudje iz vseh dežel» (kakor je dejal Marmont) in vse do srede 19. stoletja so pisatelji označevali Trst kot kozmopolitsko mesto. Končno je italijanščina prevladala in postala jezik večine prebivalcev. Z eno samo izjemo: slovenski in srbohrvatski naseljenci, ki predstavljajo najmanj polovico vseh priseljencev, so se nehali asimilirati v drugi polovici 19. stol. in zato tvorijo Jugoslovani, vsaj po podatkih popisov iz 1910 leta (število 59.319 Jugoslovanov so ti sami imeli za nižje od resničnega števila) skoraj tretjino vseh avstrijskih državljanov in več od četrtine celotnega prebivalstva tržaške občine.

Tudi ekonomski položaj tržaškega problema je znan vsaj v glavnih obrisih. Za časa beneškega gospostva nad Jadranskim morjem Trst ni ničesar predstavljal; doba njegovega procvita se skladа z gospodarskim in političnim procvitom avstrijske monarhije, medtem ko ne nasprotuje propadanju tržaške trgovine za časa italijanske nadvlade niti eden resen opazovalec. Jugoslovanske dežele bivše monarhije predstavljajo v začetku procvita tržaške trgovine skoro vse njegovo zaledje; konec avstrijske nadvlade, ko je politika dualistične monarhije favorizirala industrijski razvoj nemških in madžarskih dežel na škodo jugoslovanskih dežel in ko je Madžarska dajala prednost Reki na škodo Trsta, je obseg železniškega prometa jugoslovanskega ozemlja s Trstom malo presegal obseg katere koli druge države naslednice avstro-ogrske monarhije; za fašistično Italijo se je jugoslovanski promet usmeril od Trsta k jugoslovanskim lukam. Vloga jugoslovanskih dežel v tržaškem prometu ni bila vedno ista. Medtem pa bi bilo težko zanikati, da bi jugoslovanske dežele ne mogle v bodoče postati najvažnejše zaledje cvetočega tržaškega prometa. Razumljivo je, da so tudi druge dežele tržaškega zaledja važne. Predvsem Avstrija. Italije ni med temi; železniški promet današnjega italijanskega teritorija s Trstom ni verjetno nikdar dosegel 10 odstotkov tržaškega železniškega prometa. Za časa Avstrije je bila tržaška industrija tipična industrija pomorske luke, medtem ko je za časa Italije imela tipičen značaj industrije, ki zasleduje predvsem cilj, da prepreči gospodarski propad, ki ga je povzročilo upadanje trgovine.

Kako se vsi ti etnični in gospodarski činitelji odražajo v politični orientaciji Tržačanov, kakšna je njihova politična tradicija? Objektiven odgovor na to vprašanje moramo iskati v dejstvih, v zgodovini.

Stoletja je bil Trst samo eno izmed malih mest vzhodne obale Jadranskega morja; in niti ni bil najvažnejše med temi mesteci. Vendar pa je nekaj, kar Trst odlikuje. Majhna istrska in dalmatinska mesta so med 13. in 15. stoletjem prišla pod jarem beneškega gospostva, čeprav so se hrabro borila in so tako potem pripadala beneški državi vse do padca «serenissime» 1707 leta. Edino Trst se je uspešno upiral beneškemu pritisku; leta 1382 prizna Trst nadvlado Habsburžanov in od tedaj predstavlja del njihovih nasledstvenih dežel. To malo mesto uživa privilegije, Habsburžani priznajo njegov statut, njegove prebivalce navdušuje duh lokalnega patriotizma, ki jih spodbuja, da zasovražijo beneško republiko, ki s svojim monopolom plovbe na Jadranu in še drugače preprečuje gospodarski razvoj Trsta. V Trstu ni beneške stranke, kajti vsakega, ki je naklonjen «serenissimi», ga nujno označujejo za izdajalca.

Novo kozmopolitsko mesto, ki se poraja konec 18. stol., se malo briga za srednjeveške privilegije, bolj živi v njem sovraštvo do Benetk in bolj se zanima za dežele in države zaledja glede na napredek tržaške trgovine. Za časa revolucije 1848 leta izhajajo v Trstu italijanski in slovenski časopisi, ter tudi nemški, toda stališče mesta je glede na protiavstrijsko borbo v Italiji, izrazito negativno; italijanskih rodoljubov v Trstu je malo; pa celo ti si ne zamišljajo politične bodočnosti Trsta v okviru Italije; priznajo gospodarske in etnične težkoče take rešitve in delajo načrte o svobodnem hanzeatskem mestu ali o posredniški državi med Italijo in slovenskim svetom. (Pacifico Valussi, Francesco dall'Ongario). — V splošnem je to mesto trgovcev za Avstrijo «città fedelissima», a za italijanske rodoljube «città bastarda». Med leti 1860 in 1897 je v ustavni Avstriji bila glasovalna pravica odvisna od bogastva in izobrazbe posameznikov in ni bila enaka (volivci volijo v različnih «razredih»). V taki situaciji prevladuje nacionalna slovenska stranka samo v okoliških vaseh in italijanski proletariat ter slovenski kmetje nimajo pravice glasovanja in praktično vzeto, odločuje samo italijanska buržoazija. Ta se delі v dve politični stranki. Ena od teh se protivi iredentistični propagandi, predvsem iz gospodarskih razlogov. Pristaše ima zlasti v trgovskih in industrijskih krogih in njen ideolog je Pietro Kandler, verjetno najmočnejša osebnost tržaškega kulturnega življenja 19. stoletja. Njen nasprotnik nacionalno-liberalna stranka, ki jo podpirajo predvsem intelektualci (manj je v zvezi z gospodarskim življenjem) ter istrski naseljenci, ima iredentistične vodje in zelo oportunistično taktiko. Samo zaradi splošne slabosti Avstrije in zmede v njenem političnem življenju, je nacionalno-liberalna stranka končno prevladala v italijanski buržoaziji ter pridobila glasove mnogih volivcev, ki so daleč od iredentizma.

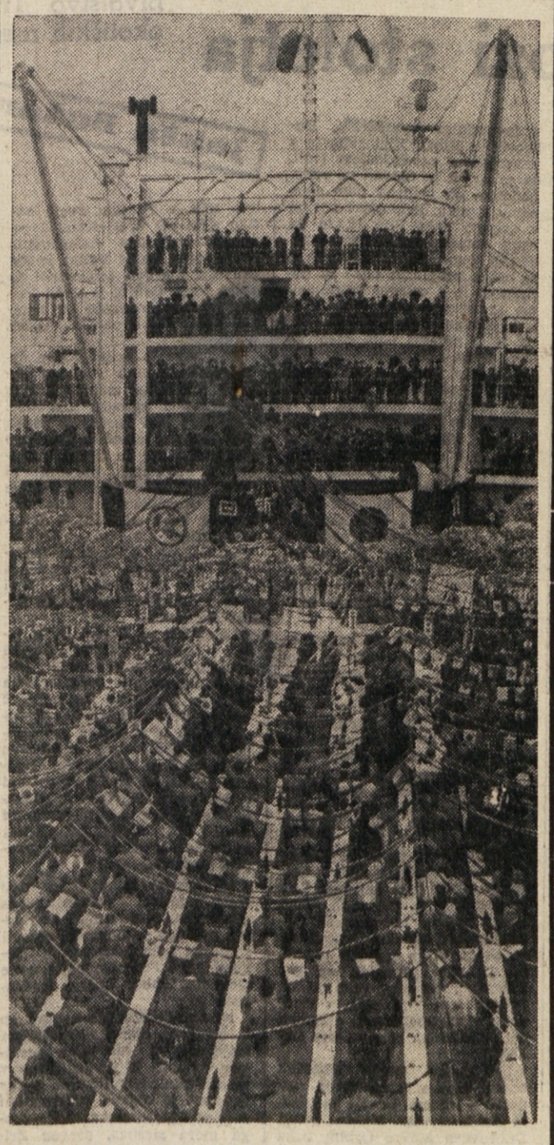
Leta 1897 vpeljejo splošno volilno pravico in tedaj se pojavijo novi nasprotniki iredentizma, mnogo nevarnejši za italijansko nacionalno liberalno stranko kot je bila bivša stranka «fedelonov». Na petih različnih volitvah od leta 1901 do prve svetovne vojne na osnovi splošne volilne pravice so se borile tri politične stranke, od katerih ni niti ena nikoli dobila absolutne večine in od katerih je vsaka na vseh volitvah imela najmanj okrog četrtino glasov: italijanska nacionalno-liberalna stranka, ki se je okoriščala z nacionalnim in socialnim antagonizmom v borbi proti drugim strankam, da si pridobi mnoge neiredentistične glasove; slovenska nacionalna stranka, ki očitno nasprotuje iredentizmu, ter stranka italijanskih in slovenskih in socialdemokratov, ki je bila izrazito sovražno razpoložena proti iredentizmu iz etničnih in gospodarskih razlogov, kakor klasično dokazuje knjiga njenega ideologa Angela Vivante «L'Irredentismo Adriatico» (1912). Večina prebivalstva «Tržaške iredente» ni torej želela, da bi jo osvobodila Italija.

Iz teh razlogov je italijanska nacionalno-liberalna stranka že pred prvo svetovno vojno kazala svoj odpor proti demokraciji in svoje simpatije za novi italijanski nacionalizem, kakor to dokazuje n. pr. knjiga Ruggera Faura «Trieste» (Rim, 1914). Fašizem je te tendence samo krepil in hotel, da s svojim zločinskim postopanjem, dobro znanim že v 1920 letu, zlomi nacionalno in socialno opozicijo. Nova svetovna vojna je pokazala, da tega ni dosegel. Stvori se koalicija tržaškega proletariata in Slovencev, ki se najprej bori proti italijanskemu in nemškemu fašizmu, a zahteva potem l. 1945 in 1946 priključitev Trsta k Jugoslaviji. Da pokažemo moč tega pokreta, je dovolj, da se spomnimo na to, da Zavezniška vojaška uprava ni smela organizirati v Trstu nikakih volitev vse do leta 1949, to je vse do trenutka, ko sta razcep te edinstvene fronte po resoluciji Informbiroja in famozna tristranska izjava z dne 20. marca 1948 v prilog priključitve Svobodnega Tržaškega ozemlja k Italiji, zelo otežkočila situacijo za vse nasprotnike italijanskega nacionalizma. Šele tedaj so, 1949 l., organizirali občinske volitve, na katerih so stranke, ki so se izjavile za priključitev k Italiji, dobile 63,6% glasov.

Da si lahko predstavimo značaj teh volitev, zadostuje, da upoštevamo tole: na 280.000 prebivalcev tržaške občine (po uradnih podatkih, «Trieste Handbook» str. 18) je 197.266 volivcev («Report of the Administration of the British United States Zone of the Territory of Trieste 1. april to 30 June 1949.», str. 2) to je 70% prebivalstva, razmerje, ki ga ni v nobeni drugi deželi sveta: demografski odnos med polnoletnimi osebami in celokupnim prebivalstvom je torej drugačen kot v drugih deželah, a v volilne spiske so množično vpisani ljudje, ki ne žive v Trstu. Kljub temu so privrženci aneksijskih strank Trsta in verjetno tudi italijanska vlada jeseni 1951 močno pritiskali na ZVU, da od-godi nove občinske volitve, in končno tudi uspeli, kar je izzvalo proteste ostalih strank. Pristaši aneksijskih strank so se bali, da bodo na volitvah pro-

JAPONSKA

Po vojni je Japonska že dokaj obnovila svojo trgovsko mornarico, ki šteje tudi več ladij za lov na kite. Naša slika prikazuje slavnost na novi, doslej največji japonski kitolovki, ki bo te dni nastopila prvo vožnjo na čelu 22 ladij različnih severnih držav, v vode Antarktike.

ZA KULTURNI DOM

KAMEN NA KAMEN PALAČA

Za Kulturni dom so prispevali:

Ribarič Ivan 20.000, Ribarič Milka in Ivan 30.000, barkovljanski pionirji 950, družina Justin 1000, Rebula Alojz 500, S. Jenko 800, Daneu Marija 500, Bole Stanislav 1000, Puntar Albin 500, Zlobec Zora 500, Lucija Spangher 500, Bukavec Ivan 500, Kosmina Mirko 450, Mrakovčič Nada 1000, Godina Nada 350, Rauber Rado (nabrano na občnem zboru SHPZ) 2000.

Skupno L 60.350
Prejšnji znesek » 5,528.180

Skupni znesek L 5,588.730

AVNOJ

ZMAGA revolucionarnih načel nad politiko interesnih sfer

Kako so propadli mešetarski računi Sovjetske zveze z usodo Jugoslavije

Ko so se v začetku leta 1944 sovjetske čete bližale romunski meji in Balkanu je bilo treba po mnenju Churchilla in Stalina čimprej dokončati razgovore med Moskvo in Londonom o razdelitvi interesnih področij na Balkanu. Tega leta, ko so se v Jugoslaviji izkristalizirale že mnoge stvari, ki so bile nedvomen in jasen predznak nadaljnjemu političnemu razvoju je Stalin v Moskvi sprejel dogovor z Anglijo o politiki «fifti-fifti» v Jugoslaviji in s tem odobril vse one praktične politične ukrepe, ki jih je ZSSR skušala nasilno izvesti v okviru jugoslovanskih meja. To nasilno politiko proti malemu narodu, ki je z lastnimi silami osvobodil svojo zemljo ne glede na to, kakšne načrte so delali pri tem njegovi lažni prijatelji, je karakterizirala ljubkovanje ZSSR s kraljevsko emigrantsko vlado, četniki in njihovimi emblemi, forsiranje kombinacije s Šubašičem in vsi štev'lni zakulisni intrigantski manevri proti narodnoosvobodilnemu gibanju. Drugič je pokazal Stalin pravi namen ZSSR z Jugoslavijo takrat, ko je v Jalti v svojih izjavah o povojni ureditvi sveta odrekel malim narodom enakopravnost v sodelovanju z velikimi silami za mir.

Ta dva dogodka nista osamljena; sta le rezultat teženj, ki jih je kazal Kremelj ves čas vojne. Priprave za uresničenje takih teženj datirajo že iz leta 1941, ko je Stalin načel vprašanje povojne teritorialne Evrope in je v Londonu zahteval sporazum, ki naj bi vseboval tudi teritorialna določila. Takrat je zahteval Estonsko, Letonijo in Litvo, dele finskega ozemlja, dele Poljske in Romunije ter istočasno predlagal delitev madžarskega ozemlja itd. Kot rdeča nit se vleče skozi sovjetsko politiko težnja, da bi se s tajnimi dogovori že v naprej določila povojna slika Evrope, po možnosti taka, ki bi najbolj zadovoljila oživljene carske ekspanzionistične cilje ZSSR, sedaj prikrite s plaščem kremeljskega «internacionalizma». Vse to je delala sovjetska diplomacija brez ozira na voljo in zahteve malih narodov in kljub dokazom zgodovine, da je vsak tajni in nasilni dogovor o razdelitvi sveta, predigra novih krvoprelitij.

Gledajoč vse to iz današnje perspektive, moremo neovrgljivo ugotoviti, da če se je Stalin v svojih mešetarskih računih kjerkoli zmotil, potem se je prav gotovo najbolj zmotil glede Jugoslavije. — Tukaj je propadel s svojo politiko «fifti — fifti», kakor je propadel pri vsiljevanju svoje prokraljevske in protičetniške orientacije jugoslovanske osvobodilne borbe (češ da to mora biti tako, zaradi politike ZSSR z njenimi zavezniki in zaradi zunanje politike ZSSR, ki je vzdrževala normalne diplomatske in druge odnose z begunsko kraljevsko vlado).

Stalin in njegovi svetovalci so od vsega začetka zanikali osvobodilni značaj borbe jugoslovanskih narodov in potrebo vzpostavitve resnične ljudske oblasti na področju Jugoslavije. Dokumenti o tem dokazujejo, da je Moskva vedno sovražno gledala na rast in širjenje ljudske revolucije in da je hotela na najperfidnejši način preprečiti konsolidacijo narodno-osvobodilnega gibanja in vseh ukrepov vrhovnega štaba in maršala Tita, da bi ta borba dobila tudi pred inozemstvom podporo in zadoščenja.

Proti koncu l. 1942 so obstojali v zapadnem delu Jugoslavije veliki predeli osvobojenega ozemlja, kjer so že delovali stalni organi ljudske oblasti, ki so zrastli na ruševinah starega državnega aparata. Istočasno s tem procesom se je ustvarila tudi redna vojska, kar je narekovalo potrebo, da se konstituira vrhovni politični organ posebno še zato, ker je bila izdaja buržoaznih grupacij že popolnoma očitna. Prišlo je do prvega ustanovnega zasedanja AVNOJ v Bihaču 26. nov. 1942 in ustanovitve izvršnega odbora, ki pa še ni imel značaja vlade, čeprav je vseboval nekatere državne resorje. Ta dogodek je bil izrednega zgodovinskega značaja za nadaljnji razvoj osvobodilne borbe in za izgrajevanje ljudske oblasti.

Kaj naj bi bilo bolj razumljivo kot to, da bi tik razvoj dogodkov neka socialistična država (če bi v resnici bila taka) z navdušenjem pozdravila. Toda kako se je v takem položaju obnašala Moskva? Prav v tem času je Moskva s svojimi zakulisnimi stiki z begunsko vlado v Londonu potrjevala svoje stališče iz l. 1941, da je «Draža Mihajlović vodja vstaje v Srbiji» in ponudila Slobodanu Ivanoviću odposlanje višjih sovjetskih oficirjev v Mihajlovičev štab, formiranje letalske eskadrilje v Rusiji, izročitev pomoči Mihajloviću in skupne radijske oddaje. Moskva je nudila sporazum proti narodnemu osvobodilnemu gibanju, proti revolucionarnim silam, zvezo z že bankrotirano reakcijo, medtem ko so borci osvobodilne vojske devet mesecev prej zaman pričakovali sovjetska letala v Črni gori, ko so bili 37 noči zameteni v snegu in ledu. Zaman so marca 1942 jugoslovanski rodoljubi pričakovali proglas svojega vrhovnega štaba vsem narodom okupiranih zemlja, ki se je prav tako izgubil v mlznicah Kremlja, da se med tem «razjasnijo nekatera vprašanja v odnosih med sovjetsko in jugoslovansko vlado...» A da bo mera polna je bilo v istem času jugoslovansko kraljevsko zastop tvo v Moskvi dvignjeno na položaj poslaništva.

Tudi v nadaljnjem, odločilnem letu druge svetovne vojne in letu težkih bitk NOV, se odnos Moskve napram Jugoslaviji ni spremenil.

29. nov. 1943 je prišlo do drugega zasedanja AVNOJ v Jajcu, kjer so bili položeni temelji nove državne ureditve in novega jugoslovanskega ustavnega reda in kjer je bil vzpostavljen Nacionalni komite osvoboditve Jugoslavije kot organ z vsemi lastnostmi ljudske vlade in kjer je bila končno odvzeta emigrantski vladi pravica, da «kjerkoli in pred komurkoli predstavlja narode Jugoslavije». To je bil triumf nacionalne politike pojkoltranega vodstva narodnega osvobodilnega gibanja Jugoslavije z maršalom Titom na čelu, to je bila zmaga, ki je nihče več ni mogel zanikati.

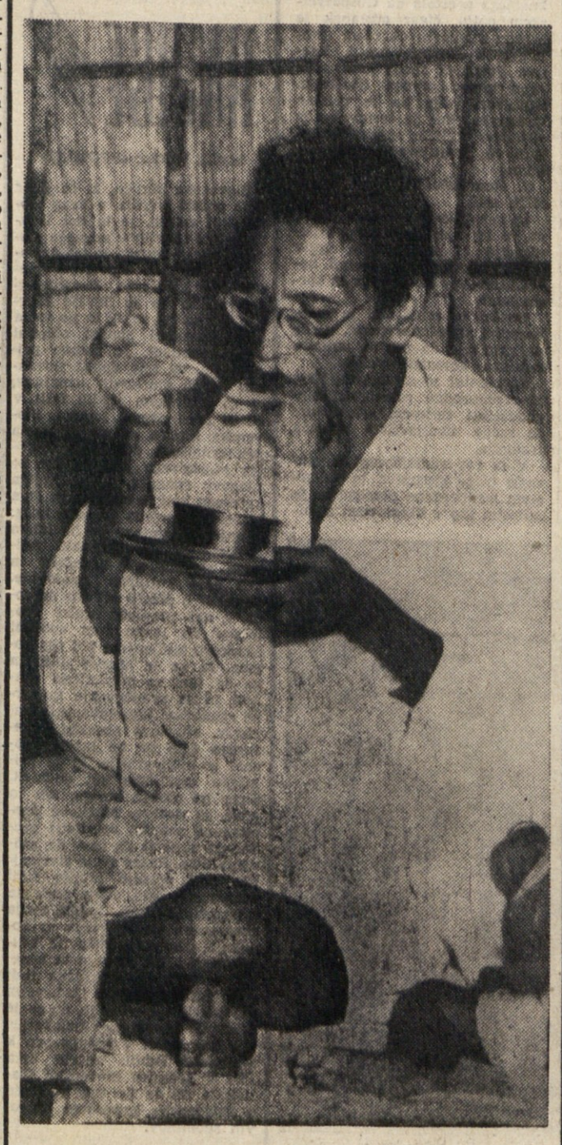
In Rusi? Za njih se s tem dejstvom ni v Jugoslaviji bistveno ničesar spremenilo. Še naprej so v svojih mlznicah zadrževali brzojavko, ki jo je Tito poslal v Moskvo jeseni 1943 pred sestankom zunanjih ministrov ZDA, Vel. Britanije in ZSSR, v kateri izjavlja, da so edina zakonita oblast v Jugoslaviji narodno-osvobodilni odbori z antifašističnimi sveti na čelu in da se ne priznava ne kralja in ne emigrantske vlade. In ko so bile te besede iz brzojavke na II. zasedanju AVNOJ uzakonjene in sprejete kot zgodovinsko važne odločitve, jih je Moskva proglasila za udarec v hrbet SZ in sam Stalin je demonstrativno odposlal za novo leto 1944 osebno čestitko predsedniku kraljevske vlade v Londonu, Puriću, v kateri je izjavil, da mu več daleč trenutek, ko se bodo jugoslovanski narodi osvobodili izpod hitlerjevske tiranije».

Nato je prišel eksperiment s Šubačičem in krimsko priporočilo, naj se AVNOJ razširi s člani zadnjega predvojnega jugoslovanskega parlamenta, ki se «niso kompromitirali z okupatorjih in končno ves oni tok dogodkov, ki je končno preprečil stremljenja Moskve in ostalih, da bi bilo živo telo Jugoslavije po vojni razdeljeno, da bi bilo osvobodilno gibanje uničeno in oblast predana onim, ki so ves čas krvave vojne sedeti za kavarniškimi stoli.

Toda račun z Jugoslavijo je propadel. Preprečili so ga jugoslovanski narodi s svojo Komunistično partijo in Titom na čelu, ki je ostala dosledna principielni nacionalni politiki, temelječi na naukih marksizma-leninizma. Moskovska protijugoslovanska politika pa se je stopnjevala in se logično zaključila z resolucijo Informbiroja leta 1948, ko so jugoslovanski narodi potrdili, da so pripravljeni na obrambo svoje svobode in ljudske oblasti, kakor so bili pripravljeni v najtežjih pogojih na borbo proti fašističnim okupatorjem. Prav zaradi tega je dan obletnice AVNOJ postal še posebno pomemben kot največji praznik, malih svobodoljubnih narodov.

INDIJA

Gandhi je dobil namestnika v osebi hinduškega evangelista Acharya Vinoba Bhave, ki ima na verski čut Indijcev približno tak vpliv, kakor ga ima Nehru na njihov politični čut. Ta bradati možakar napoveduje nekako reformo v Indiji in potuje s svojim spremstvom peš po širni Indiji.

Pri Levu Tolstoju v Jasni Poljani

NEDELJSKA ČRTICA

RAINER MARIA RILKE

Ta sestavek je spisal R. M. Rilke l. 1900, v času, ko je bil doma in v tujini le redkim ljudem znan kot pesnik. V začetku stoletja je dvakrat obiskal Rusijo. (Op. prevaj.)

Pravkar mi pišeš: «Tolstoj je v Jasni Poljani težko zbolel.» Nemara sva se takrat vendarle poslovila od njega. Kako natanko vidim pred seboj sleherni trenutek tistega dne! Kakšna radost je bila v meni, ko sva se peljala ob žvenketanju kraguljčkov po valovitih travnikih, ko sva prvikrat popotovala po ruski krajini, povsem tako, kakor sta nekoč popotovala Gogolj in Puškin: z dirkajočimi konji, ki so glasno žvenkljali z vprego. In tako smo pridirjali tja v preplašeno vas, kjer je s tistih siromašnih vrat vse zijalo v nas. In tako poslej iz vasi in dol po cesti tja do obeh belih vratnih stolpičev, ki označujeta vhod v visoki park. Najina pot v njegove sence je bila tiha, tako tesnobno nama je bilo spričo vsega, kar naju je čakalo; želela sva si, da bi imela ta park in dan zase, pa brez starca, h kateremu naju je vse vodilo. In zdajci sva obstala pred belo hišo, v kateri je bilo vse tiho; zavila sva mimo okrogle zelene mize in našla slednjič pri studencu na dvorišču nekoga, ki je bil sprejel najini posetnici. In spet je bilo treba čakati. Ko stojiva takole pred majhnimi steklenimi vrati, pride k nama zaupljivo in prijazno neki pes. Nagnem se k belemu psu in ko se spet vzravnam, ugledam zadaj za steklom nedoločno, a zaradi napak v steklu spačeno neke vprašujoče oči na majhnem obrazu. Vrata se odpro, dado Tebi vstopiti in udarijo na to silovito proti meni, tako da sem mogel pristopiti šele tedaj, ko je grof Tebe že pozdravil. Zdaj sem stal pred njim; čutil sem, da sem nekam prevelik poleg te drobne, svetle postave ...*

*Pustil naju je skupaj z Levom Levovičem** in se po tem sprejemu zopet umaknil v svojo delavnico. Tedaj sem šel za vama gor po lesenih stopnicah in vstopil v dvorano, polno svetlobe; temne so bile samo stare oljnate slike. Miza je bila dolga, ozka, belo pogrnjena; na zgornjem koncu je stal srebrnobel, velik samovar. Tedaj smo sedli. Samo malo stvari je bilo v tej veliki dvorani, ki je sprejemala skozi troje oken odsev živega zelenila mogočnih dreves. Vpraševala sva o podobah prednikov. Posebno zanimiva je bila najstarejša slika: neka nuna iza časa Alekseja Mihajloviča. Kazalo je, da jo je naslikal ikonopisec; po drži, obleki in močno konvencionalnem izrazu obličja je razodevala značaj svete Sofije. Sele pri rokah je v rokodelcu oživel slikar, tisti, ki ume opazovati; slikal jih je natanko, z realistično pozornostjo, tako, kakor jih je videl pred seboj. Tedaj pa je bil izgubil izpred oči splošno merō in jih naslikal neustrezno večje. In zdaj so pri tej svetnici kar težke njene zemeljske roke, ki jih mora dvigati k svoji visoki molitvi. In potlej vem, da je bil tam še zelo lep portret. Napudran plemenitaš s konca osemnajstega stoletja; obleka in ozadje okrog obraza sta potemnela; videle so se temne obrvi in duhovite ustne tega zgovornega stoletja. Okvir je bil izdelan iz starega, obledelega, posrebrenega lesa; bil je ovalen in skoraj brez vsakršnega nakita. Ta slika je visela na svetli in jasni steni dolge dvorane; bila je svojevrstno lepa. Pa tudi moderna dela so bila po dvorani: Ginsburgova plas'ika in Tolstoj kneza Trubeckoja.*

Govorili smo malo, srebali kavo in se pogosto ozirali ven, v tisti žareči dan, kjer je neki ptič prečudno blizu nas hrčal in klical knarr — knarr z močnim r. Beseda je nanesla na tega ptiča, nato pa smo krenili v park.

Tu je bilo mnogo cvetlic. Lep in senčen drevored obstoji iz zelo starih brez; na koncu je mostovž, ki se je močno tresel pod našimi koraki. Gledali smo z ljubeznijo, ki je mirna in zrela ležala pred nami in celi travniki spominčic so valovili na nji. Tam dalje je tekel vlak; predaleč za uho, toda očem se je videl kakor igračka.

Počasi smo se vrnili po poti, s cvetlicami v rokah; vpraševali smo po mnogih drevesih, ki so bila vsa stara in častitljiva. Stopili smo z zadnje strani v hišo. V veži je grofica pravkar pospravljala knjige v omari pri oknu; morali smo slišati njen čudni pozdrav in vso njeno nejevoljo nad nekom, ki ga ni bilo videti. V majhni sobi s pohištvom iz orehovega lesa sva ostala pičle pol ure sama. Gledala sva knjige za steklom in na policah, skušala si ogledati razne portrete, hkrati sva napeto poslušala, kdaj se oglase grofovi koraki. Naposled je le prihajal skozi vežo. Zdajci se je moralo nekaj pripetiti: začuli so se razburjeni glasovi, neka deklica je jokala in grof jo je tolažil, vmes si mogel čuti docela ravnodušni grofičin glas ... Koraki na stopnicah, vrata se zganejo, tedaj vstopi grof. Hladno in vljudno Te nekaj vpraša, njegove oči pa niso tu med nama, samo njegov pogled pade name, in zdajci me vpraša: «S čim se ukvarjate?» Ne vem več, kaj sem mu bil odgovoril; zdi se mi, da sem rekel: «Nekaj malega sem napisal ...»

Iz «Tagebuecher aus der Fruehzeit» prevedel B. B.

* pisatelj grof Lev Nikolajevič Tolstoj;

** sin Leva Tolstoja.

Janez Ljubljanski, iz legende sv. Nikolaja na Visokem (1443)
Apostol na Visokem

PESNIK "Devinskih elegij" RAINER MARIA RILKE

Pred 28. leti je grad Devin blizu Trsta vstopil v nemško literaturo: l. 1923. so izšle «Duinesier Elegien», delo takrat že slavnega pesnika Rainerja Marije Rilkeja. Dandanes sodi Rilkejevo delo v zakladnico evropske poezije; težko bi bilo pisati zgodovino literarnih gibanj v Evropi med leti 1900—1925, ne da bi omenili ime in delo tega Nemca, ki je bil v tem času eden najkorenitejših predstavnikov evropske umetniške elite. «Devinske elegije» štejejo med Rilkejeve najpomembnejše pesniške knjige. Z njimi bo sijala na vrhovih evropske poezije simbolična podoba gradu Devina, ki je s svojim razgledom na morje navdihnil Rilkejeve zrele, kakor zlato zrnje težke in zamišljene stihe. Pravkar je izšla v Zürichu korespondenca med Rilkejem in nekdanjo lastnico Marijo von Thurn und Taxis (Rainer Maria Rilke und Marie von Thurn und Taxis. Briefwechsel. Mit einem Geleitwort von Rudolf Kassner. V dveh knjigah). O tej pomembni izdaji piše «The Thimes Literary Supplement» z dne 2. novembra t. l. in pravi, da je to nemara prva zadovoljiva izdaja Rilkejeve korespodence, kolikor jih je izšlo v nemščini. Tako poleg «Devinskih elegij» govore o Devinu tudi ta pisma; ne pozabimo, da je bil Rilke eden poslednjih gojiteljev tako imenovane epistolarne literature, ki sega v antiko, v naših vzvihranih dneh pa usiha. Pisma prijateljicam in prijateljem, znanim in neznanim dopisovalcem imajo ob vsej svoji neposrednosti in zaupljivosti značaj drobnih slovstvenih umotvorov. Rilke je pisal svoja pisma malone tako skrbno kakor verze.

Nedvomno so v pesniškem in proznem delu Rainera Marije Rilkeja tudi odsevi evropske umetniške dekadence, na krhkem tkivu idealistične filozofije spletene estetske igrače larpurlatizma; vendar bi bilo docela napak, če bi hoteli s takimi konstatacijami odpraviti ta značilni in nadpovprečni pojav

Rilkejeva poezija je po svojih oblikah izraz zašlega sveta, njeni umetniški elementi pa niso in ne bodo propadli, marveč prehajajo v dediščino, ki jo vekovi zapuščajo vekovom

v evropski poeziji prvega četrtstoletja našega veka. Sloves pesnika stalno raste, o čemer pričajo novi prevodi njegovega dela v razne jezike in številne študije in eseji, ki z raznih zornih kotov osvetljujejo in razlagajo Rilkeja in simboliko njegove poezije. (Da se tudi v Jugoslaviji znova pojavlja zanimanje za Rilkeja, priča pravkar izišli hrvaški prevod študije o Rodinu s krasnim biografskim esejem Ota Solca; izmed starejših odmevov Rilkeja je omeniti esej Miroslava Krleže). Zanikati Rilkejevo poezijo zaradi zanikanja njenih filozofsko-idealističnih osnov in mističnih teženj, je prav tako enostransko, kakor je bil krivično enostranski poizkus nekaterih nacistično usmerjenih kritikov, da bi tega najmanj pangermanskega nemškega pesnika vpregli v katastrofalni voz hitlerjevskega imperializma, poskus, ki ga je v Trstu izvrševala proslula «Deutsche Adria-Zeitung».

Pesnik «Devinskih elegij» je imel izmed vseh nemških pesnikov našega stoletja v svoji osebnosti in v svojem delu največ evropstva. To misel je izrekel l. 1938. njegov francoski prevajalec Maurice Betz, ko pravi, da je bil Rilke «plus slave qu' allemand, plus européen que germanique» (bolj slovanski ko nemški, bolj evropski kakor pa germanski). Novi dokumenti o njem — pisma, neobjavljeni dnevniki, rokopisi iz zapuščine i. dr. — to samo potrjujejo. Spisal je za cel zvezek izvirnih francoskih pesmi, v knjigi «Tagebuecher aus der Fruehzeit», ki je izšla l. 1942. v Berlinu, pa najdemo tudi nekatere njegove izvirne ruske verze. Rilke predstavlja izredno subtilno spojino nemške, slovanske in romanske kulture; v tem pogledu je pesnik «Devinskih elegij» vprav edinstven pojav v evropski kulturi.

Rainer (René) Maria Rilke se je rodil 4. decembra 1875 v Pragi. Že pred leti, ko je hitlerjevski tisk s ponarejevalskimi metodami političnih nasilnežev potvarjal Rilkejevo resnično podobo, sem v članku «Rainer Maria Rilke in češka Praga» (Obzorja, 1939, št. 7—8, nemški prevod v «Mariborer Zeitung» 20. avg. 1939) opozoril na tesne vezi med češko Prago in Rilkejevo mladostno poezijo. Prekrasna metropola ob Vltavi s svojimi starimi ulicami in čudovitimi razgledi ni samo inspirirala Rilkejevih pesmi, zlasti v zbirki «Larenopfer» (1896), marveč je tudi navdala nemško vzgojenega Rilkeja s toplimi in dejavnimi simpatijami do Čehov in češke kulture. Rilkejev stric dr. Jaroslav Rilke je bil zaveden Čeh in tudi Rainer Maria je dobro poznal češki jezik in vpletal v svoje prve pesmi (glej zbirko «Erste Gedichte», 1913) češke stihe in posamezne besede. V tem sanjavem Pražanu je morda živel kos tiste pozitivno kozmopolitske duše, ki jo je češki pisatelj Julius Zeyer upodobil v glavnem junaku svojega romana «Jan Maria Plojchar». Ta zavestno pozitivni odnos do Čehov tvori samo enega izmed elementov Rilkejevega slovanstva. Drugega čutimo v neki Rilkejevi izjavi o Moskvi: «Ko sem prišel prvikrat v Moskvo, se mi je zdelo vse nekam domače. Bilo je to mesto mojih najstarejših in najglobljih spominov, bila je domovina ...» Kakšna domovina? Pesnik «Devinskih elegij» je v začetku tega stoletja občutil na ruskih tleh «dih slovanske pradušе», občutil je, da so njegove korenine slovanske, tembolj, ker je do smrti zmotno veroval, da poteka njegov rod od koroške plemiške rodbine Ruelikejev in ti Ruelikeji bi bili Slovenci. Rilkejeva genealogija, delo Čehinje Novotné, je to legendo razbila — toda s tem ni nič utrpela tista slovanska usedlina, ki jo je Rainer Maria Rilke čutil v svoji duši. Pogostna in dolga potovanja po Evropi — ta pesnik je bil bolj doma po mednarodnih hotelih kakor kje drugje, — dolgo bivanje v Parizu, kjer je bil nekaj časa tajnik slovečega kiparja Rodina in kjer je spisal svoje največje prozno delo «Aufzeichnungen des Malte Laurids Brigge» (1910), vse to je nakopičilo v njem tudi dobršno usedlino romanske kulture, ki jo je spoznaval v Italiji, Franciji in Španiji. Razvil je v sebi tisto «lepo dušo», o kateri je v njegovem času modroval Maurice Maeterlinck. Postal je osebnost, ki je skušala utelesiti duhovni vzor poeta — glasnika lepote, združevalca muzikalnih in slikarsko-plastičnih občutkov in prividov. «Po vsakem daljšem pogovoru z njim si bil cele ure, da, celo cele dni nezmožen kakršne koli vulgarnosti,» pravi o njem v svojih čudovitih spominih «Die Welt von Gestern» njegov kongenialni prijatelj Stefan Zweig. Rilkejeva domovina je bila Evropa, njegov svet pa vse tisto, kar je skozi dolge vekove nagrmadil ustvarjalni človeški duh v delih poetov, mislecev, umetnikov. Njegove pesniške zbirke «Buch der Bilder» (1902), «Studentenbuch» (1905) in «Sonnetten an Orpheus» (1923) in «Duinesier Elegien» (1923) predstavljajo visoke vzpone nemške in evropske poezije našega stoletja. Nemirno srce najbolj nemirnega evropskega popotnika se je naposled umirilo 29. decembra 1926 v Montreuxu v Švici.

Rilkejeve «Devinske elegije« so izraz doživetja neskončnosti (pogled na morje) in variacija starih pesniških misli o večnosti in smrti. Nastale so v času od l. 1912 do februarja 1922. Na Devin je prišel Rilke 20. aprila 1910. Sem se je večkrat vračal vse do prve svetovne vojne l. 1914. Devinski razgledi so ga opajali, v gaju pod gradom je «poslušal tišino» ali pa vpijal vase z vsemi čuti vse, kar ga je tu obdajalo. Idilična omejenost prostora, ki je onkraj gozda prehajal v nedogledno morsko plan, mu je, kakor nekoč Leonardiju, vzbujala misli na neskončnost vesoljstva in gibala njegove metafizične sanjarije. Kneginja von Thurn und Taxis je skrbela, da se je v tem prelepem kotičku ob jadranski obali počutil kakor Pan v atiških gozdovih. Večkrat je delal izlete v Trst in v Koper in se naslajal s «siestami» v majhnih krčmah. Včasi je prihajal na Devin «Quartetto Triestino» in igral na grajski terasi Beethovna in Mozarta — tudi v lepih nočeh z mesečino nad morjem.

Prva in druga izmed «Devinskih elegij» sta nastali prav na gradu Devinu, tretja je deloma, ker jo je dovršil l. 1913 v Parizu. Nadaljnje elegije so nastajale na Rilkejevih poteh po Evropi, v Monakovem, v Parizu, na Chateau de Muzot v Švici. Povsod je nosil s seboj duševno podobo Devina in s spominom na dneve in noči, ki jih je prebil na njem, je ustvarjal svoje čudovite, zgoščene, težke stihe, iz katerih govori v najrahlejših simbolih duša človeka iz fin de siècla, duša generacije, ki jo je v «Die Welt von Gestern» tako krasno opisal Stefan Zweig. In ob Rilkejevih stihih verjamemo Zweigovi tožbi, da «v našem, od vseh orkanov usode previharjenem času tak pesniški rod nima več naslednikov». Zares jih nima. Rilkejeva poezija je po svojih oblikah najčistejši izraz tega zašlega sveta, njeni umetniški elementi pa niso in ne bodo propadli, marveč prehajajo v dediščino, ki jo vekovi zapuščajo vekovom. —

BOŽIDAR BORKO

SREDNJEVEŠKA UMETNOST V SLOVENIJI

PO PREDAVANJU UNIV. PROF. DR. FRANCETA STELETA V TRSTU

Že v obdobju srednjeveške umetnosti je v neštetih ozirih izpričano tesno sožitje Primorja z ostalo Slovenijo

V našem dnevniku bomo objavljali predavanja, ki jih prireja Narodna in študijska knjižnica v Trstu iz slovenske umetnosti in znanosti. Danes prinašamo prvo predavanje iz umetnostno-zgodovinskega cikla, ki ga je imel univ. profesor dr. France Stele pod naslovom: «Umetnost srednjega veka na Slovenskem».

V okviru omenjenega cikla bodo sledila še predavanja: dr. Franc Šijanec: «Renesansa in barok na Slovenskem»; dr. Izidor Cankar: «Slovenska umetnost v 19. stoletju» (romantika, klasicizem, realizem) ter «Slovenski impresionizem» in prof. Menaše: «Sodobna slovenska umetnost».

Namen cikla, ki ga s tem predavanjem začenjamo, je prikaz umetnostne preteklosti med Slovenci glede na domačo tvornost.

V zgodovini slovenske umetnosti razlikujemo tri aktivne dobe, gotiko, barok in sodobnost.

Naša današnja naloga je oris srednjeveške umetnosti.

To razdobje lahko razdelimo na troje stopenj:

1. Predromanska umetnost od naselitve Slovencev v sedanji domovini v sedmem stoletju do XII. stol. Spomeniki so osamljeni in raznorodni. Razen najdb v grobovih pripadajo vsi času po pokristjanjevanju. Redki predmeti avarsko - slovanske keszthelyske kulture so najstarejše priče kulturnega življenja med nami. V naslednjih stoletjih od VIII. do XI. stol. nosijo grobne najdbe značaj prvih znanih slovanskih kultur na naših tleh, belobrdske in köttlaške. Pomemben je predvsem nakit in lončarski izdelki, ki vsebujejo dosti splošno slovanskih značilnosti.

Izrazito krščanskemu razdobju pripadajo spomeniki tako imenovane trotračne-pleteninaste kamnoseške ornamentike na Koroškem, na Štajerskem v Slivnici in v Batujah na Krasu. V teh spomenikih se izraža karolinški in oglejski kulturni in cerkveni vpliv med nami. Dve skrajno preprosti upodobitvi človeške figure v Hodišah na Koroškem in v Svetih gorah na Štajerskem pričata o prvih poskusih te vrste med nami in moreta pripadati samo ljudstvu, ki ni poznalo više razvitega umetnostnega izročila.

Dragocena priča zgodnjega monumentalnega snovanja med nami je starejši del tako im. kneževega prestola na Gosposvetskem polju, čigar postanek je zvezan z znanim obredom ustoličevanja staroslovenskih knezov. Postanek spada gotovo še pred konec prvega tisočletja. Kulturna volja pa je pristno barbarska, ker je sestavljen iz ostankov v bližini najdenih rimskih in srednjeveških spomenikov.

2. Romanska doba do srede XIII. stol.

Spomeniško gradivo se opira na že izgrajeno cerkveno organizacijo in na kulturni vpliv prvih samostanov med nami, benediktincev, cistercijanov in kartuzijanov.

Značaj te umetnosti je mednarodno zapadnoevropski, glede na razmerje do nas pa izrazito kulturno kolonizacijski.

Spomeniki so samostani. Slog je mednarodno romanski, le v podeželski cerkveni arhitekturi se začne uveljavljati domača tradicija.

V ta čas spadajo tudi najstarejše priče kiparstva in slikarstva: mednarodno pomemben je milostni kip v Velesovem; z inicialkami okrašeni rokopisi iz Stične iz druge pol. XII. stol.

3. Gotika do srede XVI. stol. z odmevi celo v XVII. stol.

Ta doba pomeni v poljudni in podeželski umetnosti nadaljevanje že v romanski dobi udomačenega; višja kulturna tvornost se opira deloma še vedno na samostane, katerim se sedaj pridružijo beraški redovi minoritov in dominikancev (Ptuj), starejši pa izpopolnjujejo stare in ustanavljajo nove ustanove. Cerkveno stavbarstvo v mestih se razvija v smislu teženj uveljavljajočega se meščanstva, deloma v naslonu na stavbarstvo beraških redov prezidave romanskih cerkva v Ljubljani, Ptuju, Mariboru, Laškem in Vuzenici.

Od srede XIV. stol. naprej se kažejo znaki samostojne tvornosti, ki vodi v XV. in v prvi pol. XVI. stol. do prvega razcveta likovne umetnosti med nami v arhitekturi, slikarstvu in plastiki.

Od zač. XIII. stol. naprej nastajajo prva mesta: Škofja Loka, Ljubljana, Kamnik, Ptuj; v njih se začne razvijati zidano meščansko stavbarstvo srednjeevropskega tipa in vedno bolj vplivajo na okoliško podeželje. Ljubljana se proti koncu te dobe vedno bolj uveljavlja kot kulturno vodilno mesto na Kranjskem.

V gotski dobi dobiva grajsko stavbarstvo s težnjo po večjem razkošju in udobnosti bolj stanovanjski in arhitekturno lepši značaj; konec tega razdobja pa pod vplivom turške nevarnosti izraža vedno bolj utrdbeni značaj (Hmeljnik, Ptuj, Rifenberk); utrjujejo se tudi mesta in samostani, cerkve pa obzidujejo s tako im. tabori.

V cerkveni arhitekturi se poleg starih uveljavljajo novi tipi triladijskih obokanih prostorov: triladijske ravno krite cerkve, med katerimi je najpomembnejša gotska stavba v Sloveniji Ptujska gora. Predvsem pa se uveljavi sedaj od prve pol. XV. stol. dalje tip mrežasto rebrasto obokanega prezbiterija z bogatim kamnoseško figuralnim okrasom, ki je posebnost zapadne Slovenije in se opira na starodavno kamnoseško obrt na Krasu, na Gorenjskem in drugod v Primorju: Sv. Primož nad Kamnikom, Sv. Urh pri Tolminu, St. Vid pri Vipavi, Svino, Sužid, Sv. Ivan v Celé v Landarski jami. Na to poljudno stavbarstvo se opira arhitekturno zgodovinsko naša najpomembnejša skupina cerkva, dvoran (prezbiterij v Crngrobu) v Škofji Loki, Kranju, Radovljici, St. Rupertu, ki jih krase neštevilni figuralni sklepniki.

V zvezi s to podeželsko arhitekturo se razvije tip poslikane cerkve, kjer je redno poslikan ves prezbiterij, navadno tudi severna in zapadna stena ladje, včasih pa tudi pročelje zunaj. To poslikavanje se izvršuje po določenem stalnem programu, katerega vsebina se nanaša na simbolični in liturgični pomen kakega dela cerkve. Višek te kulture predstavlja tako imenovani «kranjski prezbiterij», kjer se pestra slikarija druži s figuralnim bogastvom sklepnikov, na primer Sv. Urh pri Tolminu, Svino, Kontovel pri Trstu, Suha, Bodešče, Kameni vrh, Muljava, Sv. Urh na Križni gori, Žirovnica, Visoko, Sv. Peter nad Zelimljem, Martjanci v Prekmurju.

Na to slikarstvo se opira postanek domačih delavnic, katerih razvoj lahko zasledujemo od druge polovice XIV. stol., ko potujoči furlanski mojstri seznanijo Slovenijo z naprednejšim slikarstvom. V znamenju Giottove smeri so Gosteče, Sopotnica, Godešče, Crngrob. V prvi polovici XV. stol. se iz teh pobud razvijejo domače delavnice, med katerimi se odlikuje delavnica slikarja Suhe, Bodešč in Prilesja. Okrog 1440 se tej smeri pridruži vpliv prebujajočega se koroškega slikarstva s središčem v Beljaku, ki ga posreduje sin in učenec vodilnega beljaškega slikarja Friderika — Janez Ljubljanski (Muljava, Visoko, Kameni vrh). Kot sinteza vseh teh začetkov se sredi stoletja razvije smer, ki je barvasto zelo pisana, oblikovno pa teži po lepotni milini. Predstavljajo jo slikar Volfgang v Crngrobu 1453, delavnica slikarja cerkve v Mačah 1467, cerkev na Krtini in njihov krog. Konec stoletja uveljavi delavnica slikarja prezbiterija na Križni gori gotsko realistične težnje na Križni gori in pri Sv. Urhu pri Tolminu. Vse izročilo prizadevanj XV. stol. povzame žal anonimni slikar ladje cerkve sv. Primoža nad Kamnikom okr. l. 1520. Domače izročilo je tu na svojski način združeno z renesančnimi elementi, ne da bi bilo mogoče govoriti o direktnem prevzemu. Osemdeset let slikarstva od slikarja cerkve na Suhi preko Janeza, Volfganga, Mač, Križne gore do Sv. Primoža pomeni naš prispevek v zakladnico pozne srednjeveške evropske umetnosti. Značilno je, da se nismo uklonili niti sugestiji italijansko-renesančne lepotnosti niti grobemu realizmu nemške soseščine in smo ta svoj slog razvili iz dediščine tako im. «mehkega sloga», podobno sočasnemu slikarstvu na Koroškem, kjer je drugi učenec Friderika Beljaškega, Tomaž Beljaški, ki ga italijanski vizitator imenuje kar «drugi Apel», razvil slovenski podobno, a neodvisno razvijajočo se slikarsko smer.

Vzporedno s slikarstvom se razvija in udomačuje tudi gotsko kiparstvo. Po vsej Sloveniji je blizu tisoč ohranjenih posameznih kiparskih spomenikov, ki kažejo od prve pol. XV. stol. dalje podoben lokalno karakteriziran razvoj kakor slikarstvo. Na Primorskem prednjači bogato z reliefi okrašeni oltar pri Sv. Križu nad Kojskim iz okr. 1500.

Pomen gotike za naš kulturni razvoj je v tem, da smo se takrat prvič v naši zgodovini, čeprav smo bili še ljudstvo brez lastne zavesti, svojemu zemljepisnemu položaju na zelo občutljivi točki evropske celine in svojemu razpoloženju ustrezno izrazili.

Umetnost, ki smo jo v tistem času ustvarili, je sicer v primeri z umetnostjo naših zapadnih sosedov skromna. Vseeno pa nudi znanstveniku in ljubitelju starine mnogo resničnih presenečenj in užitkov in ji nepristranski opazovalci radi priznavajo poteze, po katerih se razlikuje od umetnosti naših sosedov.

* * *

Če govorim v Trstu, se ne morem na koncu izogniti tudi vprašanju o vlogi Slovenskega Primorja v umetnosti te dobe. Predvsem moram ugotoviti, da je že v tej dobi v neštetih pogledih izpričano tesno sožitje Primorja z ostalo Slovenijo, čeprav zveza s Sredozemljem in sosedstvo Italije povzročata vrsto posebnosti, po katerih se kakor pokrajinski značaj tudi umetnost, posebno arhitektura Primorja močno razlikuje od ostale Slovenije. Meja Sredozemlja in Srednje Evrope je na več mestih ostro potegnjena. Tako n. pr. na zapadnem koncu Razdrtega na prelazu v Vipavsko dolino, kjer je južna fronta hiš mediteranska, severna alpska. V splošnem pa velja, da se Sredozemlje uveljavlja toliko daleč, kolikor daleč prodre po dolinah v morje se stekajočih rek med gorovje morski zrak. Ni pa zato resnična meja, ampak se življenje neprestano preliva čez njo po živih ljudeh iste etnične skupnosti v obeh smereh. Tudi umetnostno delavnost obeh strani veže nešteto dejstev sodelovanja; delo furlanskih slikarjev XIV.-XV stoletja, delo kraških in gorenjskih kamnosekov, delo arhitekta Petra iz Ljubljane pri Čepiču v Istri, delo stavbarja Andreja iz Loke, ki deluje konec XV. stoletja na Goriškem in v Slovenski Benečiji, delo slikarja Jerneja iz Rob v Slovenski Benečiji in v Soški dolini, delo slikarja s Križne gore pri Sv. Urhu pri Tolminu, delo slikarja Prilesja, Suhe in Bodešč itd. Zanimivo pa je, da delo istih ljudi in delavnic na tej in na oni strani omenjene narodopisne meje dobiva vseeno neko posebno barvo, odvisno od razpoloženja ene ali druge strani in da v tem času Primorju več daje osrčje Slovenije kakor mu ono vrača ter da slovensko pobarvani srednjeevropski tip umetnosti rezko zadeva ob italijanskega šele na skrajnem zapadu na tisočletni etnični meji med Slovenci in Italijani. Italijanska Furlanija in obrežni pas Primorja pa temu značaju ostro postavljata nasproti mediteransko-italijanski, predvsem beneški značaj. Obrežna mesta v coni B in njihovo zaledje so poučen primer za to, deloma pa tudi Trst, kjer imamo pred vrati mesta na Kontovelu in pri Devinu odlične primere naši sorodne gotike; v stolnici v Gorici in celo pri Sv. Justu v Trstu pa so priče udejstvovanja srednjeevropsko šolanih gotskih slikarjev. Stari Trst z akropolo na griču Sv. Justa in s pod njim razvitim srednjeveško-baročnim obuličnim trgom pa je sinteza prastarega mediteranskega tipa z urbanističnim tipom mesta pod grajskim hribom, ki je značilno za alpsko Srednjo Evropo; tip Kopra, Pirana, Rovinja se tu križa s tipom Gorice, Ljubljane, Ptuja.

Tako že v kasnem srednjem veku Slovensko Primorje vrezuje v kulturni obraz etnografske Slovenije dragocene lastne poteze, ki ga bogate in mu odpirajo nova, širša obzorja za prizadevanja in uspehe v sledečih stoletjih.

Crngrob, Rojstvo, Bolfangus de ...cz.; 1453

NOVE KNJIGE

Matija Murko: «SPOMINI»

Slovenska Matica, ki se sicer bolj počasi uvršča v krog slovenskih založb, je te dni izdala knjigo spominov znanega slavista Matije Murka in tako obogatila skromno slovensko memoarsko literaturo. Devetdesetletnica, ki jo je Matija Murko, naš slavni rojak in po vsem svetu poznani slavist obhajal letos spomladi, je gotovo pripomogla, da smo dobili slovensko izdajo Murkovih spominov, ki so v češkem jeziku izšli v Pragi pred dvema letoma. Slovenska Matica gotovo ni imela primernejšega dela za počastitev Murkovega jubileja kot so njegovi spomini, kajti knjiga katerega koli znanstvenega dela bi ostala omejena na ozek krog. S knjigo spominov pa bo lahko najširša javnost spoznala velikega slovenskega učenjaka in kos naše kulturne zgodovine. Govoriti o Matiji Murku ne sodi v naš pregled; bralec spominov bo lahko sam spoznal Murkovo življenjsko pot ter pomen, ki ga je Murko imel in ga še ima za slavistično znanost in za proučevanje kulturne zgodovine jugoslovanskih narodov. Murkovo obsežno znanstveno delo pa bo lahko spoznal iz bibliografije, ki je priložena spominom kot dodatek. Sicer pa obsega knjiga, kot to pove že naslov, Murkove spomine od zadnjih desetletij preteklega stoletja pa prav do zadnjega časa. Razen svoje življenjske poti opisuje Murko tudi znanstveno delo, svoja srečanja z najrazličnejšimi ljudmi, svoja znanstvena raziskavanja in dognanja, tako da predstavlja knjiga poleg orisa razvoja in uspehov slovenskega učenjaka tudi sliko časa, družbe in ljudi celih desetletij. Zanimivo je, da se je Murkovo znanstveno delovanje, kot sam pravi v predgovoru k slovenski izdaji, začelo leta 1891 v Letopisu Slovenske Matice in da se bo tudi končalo s slovenskim prevodom njegovih spominov.

HRVATSKA KULTURNA DELAVNOST skozi stoletja

Hrvatski pisec Pribojevič pravi, da je v njegovi dobi (1530) prebivalstvo Trsta, Gorice in vseh okoliških mest govorilo med seboj izključno slovenski...

Jakša Bužančič

(Nadaljev. iz prejšnje številke)

Znani protestantski pisec Mate Vlačič, imenovan Flacius Illyricus, rojen 1520 v Labinu v Istri, umrl 1575 v Frankfurtu, je izdal v Magdeburgu 3 knjige, v Bazlu v Švici 1556 pa eno knjigo proti papeževemu primatu. To so izredno zanimivi primeri založniške dejavnosti naših protestantov.

Tudi hrvatski humanist in diplomat Dudič je postal kakor Vergerij protestant, čeprav je bil katoliški škof. Poleg drugih piscev je še pomemben Zagrebčan Skalič Pavao, ki že v 16. stoletju poskuša s svojo knjigo ustvariti splošno enciklopedijo.

V kulturnem delovanju Južnih Slovanov je zelo pomemben pojav dveh Šibeničanov, strica in nečaka Vrančiča. Antun Vrančič je bil ostrogonski nadškof. V Zagrebu je bilo razstavljenih šest njegovih pisem nečaku Faustu, ki je opravljal razne misije na ogrsko-hrvatskem dvoru. Filozof, leksikograf, zgodovinar Faust Vrančič je 1595 tiskal «Riječnik pet najplemenitijih evropskih jezika»: latinskega, italijanskega, nemškega, hrvatskega in madžarskega. Istega leta je Faust Vrančič izdal v Benetkah knjigo s slikami in opisi 49 novih strojev. V tej knjigi je narisan tudi prvi padalec.

Dinka Zavoroviča je beneška vlada pregnala iz njegovega rodnega mesta Šibenika, ker je v svoji knjigi: «O zgodovini Dalmacije» zastopal narodno načelo proti benečanski nadoblasti. Knjiga je iz 16. stol. in je pisana z roko na pergamentu.

Dalje smo na zanimivi zagrebški razstavi videli italijanski prevod latinskega dela Vinka Pribojeviča, ki je 1525 v svojem rodnem mestu Hvaru predaval «O poreklu in veličini Slovanov». Pribojevič je prvi postavil teorijo o jezikovnem in narodnem sorodstvu vseh Slovanov. Svoje delo je tiskal 1532 v Benetkah.

Italijanski prevod te knjige je objavil Splitčan pomorski kapitan Belizar Malaspalli, ki je svoj prevod posvetil rektorju padovanskega vseučilišča, Dubrovčanu Dinku Zlatariču, in z neverjetnim navdušenjem trdil, da je Hrvat in Slovan po rodu, ponosen, da pripada tako slavnemu narodu. Pribojevič navaja v svojem delu Pija II. in ga ostro obtožuje vseh prevar tedanjih beneških osvajalcev, ki so hoteli proglasiti Istro za italijansko in z ostrimi polemičnimi argumenti dokazuje, da je Istra slovanska. Pribojevič trdi, da je v njegovi dobi prebivalstvo Trsta, Gorice in vseh okoliških mest govorilo med seboj izključno slovenski, medtem ko nam Malaspalli dokazuje, da je v Splitu in Dalmaciji malo kdo, ki zna italijanski, čeprav so Benetke v njegovi dobi že skoraj dve sto let vladale nad vzhodno jadransko obalo, ko so od Anžuvinca Ladislava Neapeljskega za 100 tisoč dukatov kupile tedanjo pravico nad Dalmacijo. Kakor nas žal zgodovina uči, so neapeljsko vejo Anžuvincev privedli na ogrsko-hrvatski prestol hrvatski velikaši s Šubiči na čelu.

Mar ni za kulturni razvoj in narodno zavest Hrvatov in Slovencev tiste dobe pomembno, da ustvarjajo napredno slovansko miselnost in vodijo borbo za napredne reformacijske ideje v času, ko so hrvatske dežele trpele pod beneškim, turškim in avstrijskim jarmom in ko so Slovenijo z ene strani tlačili avstrijsko-nemški fevdalci, z druge pa stalno ogrožali Turki.

Kljub vsemu temu ne ugasne niti na Hrvatskem niti v Sloveniji luč izredne dejavnosti na vseh kulturnih področjih. Tako so na primer Markantuna Gospodnetiča-Dominisa, katoliškega škofa, ki je zapustil papeža in papizem, prevajali na več evropskih jezikov. Tako je na primer leta 1616 izšlo v Londonu v angleščini eno njegovih del, v katerem brani svoje stališče.

Dubrovčan Marin Ghetaldi objavi 1603 v Rimu svojo razpravo o težnosti zemlje na osnovi Arhimedovega zakona. Drugi Dubrovčan Mavro Orbini tiska leta 1601 v Posarju svoje veliko delo «O kraljestvu Slovanov», pogrešno imenovanih «schiavoni». Peter Veliki je dal prevesti njegovo zgodovino na ruski jezik. Orbini je sledil Pribojeviču in Križaniču ter napisal svoje delo v panslovanskem duhu.

Do izraza je prišla v tem času tudi bosanska varianta hrvatsko-bosanske cirilice, ki je nastala pod vplivom glagolice. Ta pisava je v zgodovini znana pod imenom bosančica. Z njo so pisali v Bosni in Srednji Dalmaciji katoličani, bogomili in muslimani. Bosanec Divkovič je dal v Benetkah liti črke bosančice in v njej tiskal nekoliko knjig.

Od 16. do 18. stoletja so tiskali v bosančici 20 hrvatskih knjig. V isti pisavi je tiskal 1701 v Benetkah dve knjigi Hrvat Posilovič.

Leta 1638 je Martin Rusič izdal v Madridu «Kratki pregled povijesti slavnog naroda ilirskog (slavenskog) jezika.» Leta 1666 je Trogirčan Ivan Lucič izdal v Frankfurtu svojo kritično pisano in še vedno pomembno zgodovino: «O kraljestvu Dalmacije in Hrvatske». Medtem je Bartul Kašič 1664 izdal v Rimu prvo slovnico hrvatskega jezika. Vse te knjige so pred nami kot neovrgljiv dokaz kulturne dediščine južno-slovanskih narodov.

Na razstavi smo videli tudi tretji prepis Gundulićevega «Osmana». Svoj prevod Davidovih psalmov je Gundulič objavil s svojim polnim narodnim imenom Gjivo Fran Gundulić, a ne Gondola, kakor hočejo iredentisti.

Nikola Zrinjski je napisal ep o obrambi Sigeta. Vseučiliška knjižnica je razstavila pesnikov rokopis, ki je žal pisan v madžarščini. Nikulin brat Petar Zrinjski je objavil v Benetkah 1660 pod naslovom: «Adrijanskoga mora sirena», prevod Zrinjade in ostalih pesmi svojega brata Nikole. Na razstavi sta bili tudi dve tiskani deli žene Petra Zrinjskega Katarine. Vladislav Menčetič je s svojim delom «Trublja slovinska» (Ankona 1665) v stihih slavil Petra Zrinjskega in hrvatsko junaštvo, medtem ko je Barakovič Juraj v knjigi «Vila slovinska» proslavljal hrvatsko narodno skupnost. Do srede 18. stol. sledi še nekaj pomembnih slovarjev.

V 18. stoletju se založniška dejavnost na Hrvatskem in v Sloveniji naglo razmahne. Pojavljajo se prvi hrvatski in slovenski časopisi ter knjige. Končno zmaga v obeh deželah narodni preporod. Pogled v preteklost jugoslovanskih narodov, posebno hrvatskega, pa nam je prepričljiv dokaz, kako nesramna in slepa je šovinistična mržnja iredentistov in neofašistov, ki imajo vedno polna usta psovk proti «nekulturnemu Balkanu» in zaostalim Balkancem. Toda, ko vidimo na delih, kakor na pr. na razstavi, kako krčevito so Južni Slovani branili svojo pravico za naziv kulturnih narodov in koliko krvi so prelili, da se obdržijo proti vsem napadom in osvobode svojih tlačiteljev, tedaj se opravičeno vprašamo, kaj bi se bilo pr. zgodilo, če bi Benetke bile 400 let pod oblastjo Slovencev in Hrvatov, kakor sta bili Istra in Dalmacija pod oblastjo Benetk. Prepričani smo, da bi ne bilo niti sledu razkošnih palač doževskih družin in izkoriščevalcev beneške trgovske aristokracije. Še celo več, trdno verujemo, da bi ona gospoda, ki zagovarja Italijo, tako imenovano beneško dediščino na Jadranu, ne bila zmožna, da bi na neki mednarodni razstavi, kakor je bila zagrebška, pokazati niti polovico tistega, kar je pokazala Vseučiliška knjižnica v Zagrebu na 800 letnih razvalinah svobode Južnih Slovanov.

Od vasi do vasi

POTUJČEVALNICE V MILJSKIH HRIBIH

Nedolgo od tega je «Delo» k drugim «zaslugam» miljskega kominformovskega občinskega odbora prištelo tudi zidavo nove šole v Božičih. Ne bi se spuščali s kominformovci v nikakšno razpravljanje, če bi oni to šteli samo kot neko zaslugo, saj pač vsi vedo, kako je s takšnimi deli. Toda oni trdijo, da je novo šolsko poslopje tudi prispevek za slovensko šolo. Mislimo, da bi mnogo bolje storili, če bi molčali. Kaj nam pomaga nova šola, če pa bo potujčevalnica naših otrok! Saj so tudi fašisti zidali nove šole v slovenskih krajih, pa jih nismo bili prav nič veseli.

Vsi vedo, da je pred resolucijo Kominforma hodila v Božičih večina otrok v slovensko šolo. Sedaj pa je stanje obupno, saj slovenske otroke, ki hodijo v slovensko šolo, lahko naštejemo na prste.

Nihče ne zanika, da je bilo ob osvoboditvi narodnostno stanje pri nas mnogo slabše kot po drugih krajih tržaške okolice, v Bregu in na Krasu ter da se pozna še vpliv delovanja «Lege Nazionale» iz časov Avstrije, saj je «Lega» ustanovila takrat v Sv. Kolombanu svojo potujčevalnico. Toda za sedanje stanje so v glavnem krivi kominformovci, ki imajo žal še mnogo vpliva na ljudi.

Le nekoliko boljši je položaj, kar se slovenske šole tiče, pri Sv. Barbari (Korošcih), kjer je bila slovenska šola ustanovljena že leta 1910. Tu je bilo ljudstvo zmeraj zavedno, toda z novim «kulturnim» delovanjem kominformovcev, za katere je višek vsake kulture ples, tudi tu narodna zavednost vedno bolj peša, zato je novi «ljudski dom» pravo nasprotje kulturnega delovanja.

Tudi iz Jelerjev hodijo mnogi otroci slovenskih staršev v italijansko šolo na Škofijah. Tu celo deluje nekako slovensko prosvetno društvo, toda nekateri njegovi člani ne store glavne narodnostne dolžnosti in sami pomagajo potujčevanju svojih otrok. Pa ima to društvo vendar za seboj precej tradicije, saj je bilo prvo prosvetno društvo v Jelerjih ustanovljeno že leta 1901. Takrat je krepilo narodno zavest, kaj pa sedaj?

In še nekaj. Zakaj nam miljska občina ne pošilja dvojezičnih objav? Ali je to borba za naše pravice?

Sicer pa bi bilo prav, da bi se iz naših krajev bolj pogostoma oglašali, da bi ljudje tudi drugod poznali naše težave. Kot drugod smo tudi pri nas pol kmetje pol delavci, ki nam naša polja in vinogradi ne zadoščajo za preživljanje. Letošnja vinska letina je bila srednje dobra, sedaj pa obiramo oljke, ki jih je pri nas še kar precej.

Za nas kmete se ni dolgo časa nihče brigal, sedaj pa smo mnogi včlanjeni v Kmečko zvezo, ki nam je v veliko pomoč. Občina pa ne kaže za kmečka vprašanja nobenega zanimanja. Res so naredili novo glavno cesto iz Milj čez Campore, Božiče in pod Korošci nazaj v Milje, stranska pota pa so pustili popolnoma vnemar. O tem so se že pred kratkim oglasili v «Primorskem dnevniku» iz Bragedov, toda popravila so potrebna še marsikje.

Največ jih je blizu Dolge krone v kraju, ki mu pravimo Vouče. Nerodno je le to, da moramo voziti oljke daleč v mlin, in sicer celo na Plavje. Nekoč smo imeli torkljo v Dolini v kleti občinske hiše.

Tudi pretekli teden nas je obiskala smrt. Umrli sta šivilja Prašelj Jožefa, stara okoli 70 let, kateri so med vojno Nemci ustrelili sina, in Česnik Ana.

Končno še nekaj besed o novih hišah v Dolini in Domju, kamor so se naselili tudi esuli. V Domju je dobila stanovanje neka esulka, ki je živela doslej v Mačkovljah, ter italijanska družina Arancio. Na naš zadnji dopis o teh hišah, je «skupina dolinskih občanov» odgovorila v «Delu», da mi samo blatimo in napadamo; to nam očitajo prav ljudje, ki že tri leta in pol ne delajo drugega. V dopisu pravijo tudi naslednje: «Pri stanovanjih IACP občina ne odloča, marveč samo priporoča. Zavod IACP pa je občini odgovoril, da je samo on kompetenten za dodeljevanje stanovanj in da nima občina pri tem nič opraviti.»

Saj se tu sami tolčejo po zobeh. Če občina lahko vsaj «priporoča», ima vendar le nekaj «opraviti». Pa kaj to. Ne bomo očitali županu, da je priporočil le svoje pristaše in niti teh ne vseh, ker je pregovor, da je bog najprej sebi ustvaril brado, pač star. Niti ne napadamo župana zaradi napadanja samega, saj se nam že revež smili, ko povsod tarna, da je županovanja čez glavo sit in žalosten. Hoteli bi ga le opomniti, da je za vsa nova dela, napravljena v občini, pripisoval zaslugo samo sebi in svojemu odboru in vedno kazal, da je vsegamogočen. Sedaj pa sam spokorjeno priznava, da «ničesar ne odloča, temveč samo «priporoča» in da niti teh njegovih priporočil ne poslušajo. Sedaj vsaj priznava, da razna nova dela niso njegova zasluga, kar smo že zdavnaj vedeli in trdili.

DOLINA

SLINAVKA, PARKLJEVKA IN DRUGE NADLOGE

Naši kmetje so te dni zelo zaskrbljeni zaradi slinavke in parkljevke, ki sta se pojavili tudi v naši vasi. Okrog Tabora je obolelo že več glav živine in nekateri kmetje imajo kar po tri bolna goveda. Zato so dali mnogi živinorejci cepiti živino. Vsaka injekcija stane 500 lir, od katerih morajo plačati kmetje polovico. Tako je sedaj v nevarnosti naša živinoreja, ki je za naše kmete poleg vinogradništva glavni vir dohodkov.

Vinska letina je bila letos zadovoljiva in vino gre še precej dobro v denar. Prodajamo ga domačim gostilničarjem, ki ga plačujejo nekoliko bolje kot kupci iz Trsta. Seveda pa ne moremo prodati vsega pridelka doma. Sedaj obiramo oljke, ki so dobro obrodile.

BRAZDE NAŠIH KMETOVALCEV

SAJENJE SADNIH DREVESC

OD PRAVILNEGA SAJENJA JE ODVISEN BODOČI RAZVOJ VSAJENIH DREVESC

Mnogi naši kmetovalci se dobro zavedajo gospodarskih koristi, ki jim jih pogosto donaša sadno drevje in so ponosni, kadar lahko podarijo in prodajo svoje prav lepo in okusno sadje. Vendar pa so še premnogi, ki posvečajo vse premalo pažnje in skrbi sajenju in oskrbovanju sadnih drevesc.

Pravilno sajenje sadnih drevesc je pa najvažnejše opravilo v sadjarstvu, ker je pač od tega v prvi vrsti odvisen bodoči razvoj vsajenega drevesa. Pogreški, ki jih napravimo lahko pri tem važnem opravilu, se navadno maščujejo, dokler drevo raste. Zaradi tega moramo pri sajenju paziti, da se kolikor mogoče izognemo takim pogreškom in napakam ter se držimo pravil in nasvetov, ki jih dajejo stare dolgoletne izkušnje izvežbanih sadjarjev in strokovnjakov.

Za saditev si moramo preskrbeti le zdrava in krepko razvita drevesca, ki so prizgojena dobre vrste in po možnosti v našem kraju tudi že preizkušene. Drevesca lahko sadimo ali presajamo od časa, ko so jim jeseni popolnoma odpadli listi pa do spomladi, ko se njihovo popje začne napenjati. To je pri nas navadno od konca novembra pa do začetka marca. Sredi zime pa tega dela ne bomo opravljali zlasti ne v mrzli in mokri, blatni zemlji, ker bi se nam sicer drevesca težko prijela in tudi delo bi bilo zelo otežkočeno. Jesensko sajenje daje navadno boljše uspehe, posebno v zavetnih legah, kjer mlada komaj presajena drevesca niso izpostavljena zimskim mrzlim vetrovom in bolj globoki zmrzali zemlje.

Drevesca koščičastega plemena kakor: breskve, češnje, češplje in marelice, ki začno spomladi prej poganjati kot ostala plemena, moramo najprej posaditi. Tudi s sajenjem mandelj moramo pohiteti in sploh je priporočljivo, da te vrste dreves sadimo še pred zimskim mrazom.

Drevesca pečkastega plemena, to so hruške in jablane, pa sadimo lahko pozneje, oziroma kasneje pa smemo saditi orehe in tudi kaki jabolka, ker pač navadno zadnji poganjajo.

Jame, v katere bomo sadili sadna drevesca, morajo biti pripravljene po možnosti mnogo časa pred sajenjem, da se zemlja v njih dobro prezrači tudi v globino. Skopane morajo biti dovolj široko in tudi globoko. Široke, oziroma dolge naj bodo vsaj 1 meter, globoke pa tudi 1 meter v težki, ilovnati zemlji, ki zelo težko popušča vodo. V zemlji, ki ima tudi spodnjo plast bolj rahlo in kamenito ter prepušča vodo pa zadostuje, če skopljemo jame samo 50 do 60 cm globoko. Zavedati se pač moramo, da sadno drevje jemlje večino svojih hranilnih snovi v globini od 30 do 50 cm, dočim gre s koreninami globlje predvsem zaradi pomanjkanja vlage v suhih letih.

Tik pred saditvijo moramo drevescu obrezati korenine. Te skrajšamo na približno 30 cm dolžine. Ako je katera izmed teh na tej dolžini zlomljena ali pa tudi samo močno odrgnjena, tedaj jo skrajšamo do celega in zdravega lesa. Za obrezovanje potrebujemo ostre in močne škarje in vse korenine moramo obrezati navpično, da bo površina reza čim manjša. Tako bodo tam najhitreje in enakomerno pognale nove korenine v zemlji.

V jamo, v katere dno smo že prej zabili primerno močan in dolg kol, nasipljemo skoraj do vrha rodovitne zemlje, pomešane z dobro izdelanim mešancem ali kompostom. Če tega nimamo pri rokah, potrebujemo zrel gnoj.

Za sajenje drevesca sta potrebni dve osebi. Prva samo drevesce drži v jami ob kolu. *Pri tem moramo paziti, da ne bo drevesce prišlo pregloboko v zemljo.* To napako delajo še danes premnogi naši kmetovalci. *Drevesce naj pride v zemljo tako globoko kakor je prej rastlo. Korenjača ali koreninski vrat — to je nabrekli del drevesca med koreninami in deblom — mora priti 10-15 cm više kot je ravnina zemlje okrog jame.* To višino določimo najlaže tako, da postavimo čez jamo raven drog ali kol, ki nam služi za merilo ravnine zemlje.

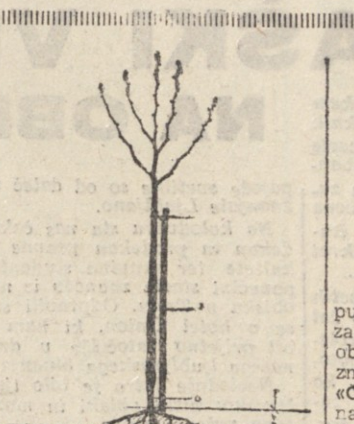
Oseba, ki drevesce drži, mora paziti, da stoji koreniški vrat dovolj visoko nad kolom ki služi za merilo. Druga oseba pa zasipava korenine s prav rahlo in rodovitno zemljo in pazi, da so korenine razprostrte na vse strani in da pridejo po možnosti v svojo prejšnjo naravno lego. Zemljo vrhu korenin je treba potem še narahlo poteptati z nogami ali pa dobro potlačiti z rokami. Na potlačeno zemljo vržmo ob robu korenin in jame še nekaj vil dobrega hlevskega gnoja, nakar jamo popolnoma zasujemo z ostalo zemljo in napravimo ob drevescu obliko sklede iznad ravnine zemljišča.

Ko smo drevesce vsadili, ga moramo še obrezati v krošnji ali kroni. Nekateri sadjarji obrežejo drevesca tudi tik pred sajenjem, kar pa nima znatnega pomena. Ker se pa lahko zgodi, da se še med sajenjem zlomi kaka veja ali odrgne kako oko, priporočajo večinoma končno obrezovanje krošnje po sajenju. Upoštevali bomo tukaj seveda le vzgojo normalnih srednje in visokodebelnih drevesc, ki so za naše kmetovalce bolj koristna. Ne bomo tu opisovali obrezovanja za vzgojo vsakovrstnih oblik, ki jih lahko damo sadnim drevesom od navadne piramide preko vretenca pa do nizkih kordonov, špalirjev itd. Za vzgojo takih oblik je potrebna pač že temeljitejša strokovna izobrazba in tudi precej potrpljenja in stroškov.

Pri obrezovanju mladega presajenega drevesca pustimo navadno le 3 do 4 veje v krošnji. *Te veje morajo biti tako uravnane, da pridejo kolikor mogoče enakomerno razvrščene okrog in vzdolž debla proti vrhu. Veje skrajšamo sorazmerno z močjo korenin, ki jih ima presajeno drevesce tudi približno samo do 30 cm dolžine.* Zadnjo vejo na vrhu pustimo nekoliko daljšo, približno 50 cm, ker bo služila pozneje za deblo. Pri krajšanju vej moramo gledati na pravilno razvrstitev oziroma na lego zadnjega očesa. Pri drevesih sadnih vrst, ki imajo bolj pokončno rast, naj bo zadnje oko na os'rženi veji obrnjeno navzven. Pri vrstah z visečimi vejami, kakor so na pr. marelice in tudi renklo, pa je bolje, če je zadnje oko na veji obrnjeno navznoter oziroma navzgor. Na zadnji veji pa naj bo zadnje oko vedno obrnjeno navznoter, da dobimo tako kolikor mogoče pokonci rastoč vrh, ki predstavlja nekako nadaljevanje debla. Rogovil ali postranskih vejic pa ne puščamo nikdar na mladem drevescu, ki smo ga komaj presadili.

Ko smo drevesca pravilno obrezali ga še privežemo h kolu. Ker je kol zabit trdno v zemljo, da ga burja in veter ne bi razmajala, ne smemo drevesca pretrdo privezati. Drevesce se bo namreč v prihodnjih mesecih z zemljo vred znatno znižalo — zato smo ga tudi vsadili 10-15 cm iznad ravnine zemljišča — in če bi bilo pretesno privezano h kolu, bi na njem nekako obviselo in bi trpelo pri rasti. Med kol in drevesce postavimo kos vrečevine, ali usnja, da ne bo veter drgnil drevesca ob kol. Vez sama pa naj bo iz bele ali kake trpežne in nepretrgane snovi ter v obliki ležeče osmice.

A. Č.

Pravilno vsajeno drevo. Koreninski vrat (korenjača): a) naj bo 10-15 cm nad površino zemlje; b) kot nad jamo; c) vez v obliki ležeče osmice.

VPLIV MRAZA na vino

Mraz zelo ugodno vpliva na čiščenje vina. Racionalno kletarstvo dandanes opremlja kleti s hladilnimi napravami samo zato, da pospešijo čiščenje. Kdor pa nima hladilne naprave — in med te spadajo vsi naši vinogradniki, oziroma kletarji — se lahko poslužuje navadnega hladilnega stroja, to je mrzle zime. Mraz ustavi vsako vrenje in povzroči, da se pogrezne čreslovina in tudi del barvil, če niso tesno združena s kislinami vina. Mraz vino strdi, tako da dobimo končno čisto in svetlo vino. S snovmi se obenem pogreznejo v vinu tudi različne glivice in mraz vpliva na vino kot neke vrste sterilizator (razkuževalno sredstvo).

Mraz pa ne vpliva na vino takoj ko odpremo kletna vrata, ker traja dolgo, preden prodre v notranjost sodov; zato pustimo okna ali vrata kleti dolgo časa odprta. Ni se bati, da bi dolgotrajen mraz varno vplival na vino.

Ali tudi pretakamo na hudem mrazu? S pretakanjem hočemo predvsem odstraniti drožje od vina, pa tudi vino prezračiti, to je združiti z vinom čim več kisika, ki je v zraku. Izkušnje in poskusi pa pravijo, da se mrzlo vino izdatneje združi s kisikom kot pa toplo vino. Tako lahko pretakamo na zraku.

Ali se vino ne prehladi? Prehladi se lahko samo ono vino, ki ni prej dobro prevrelo, ker mraz zadržuje delovanje vrelnih glivic. Vsak vesten in skrben kletar pa bo pazil, da vino dobro prevre v prvih tednih po trgatvi in zato bo takrat skrbel za tako toploto v kleti, ki je za vrenje najbolj primerna. Pozneje bo pustil, da vpliva mraz na vino in se ne bo bal, da se bo prehladilo, pač pa bo dosegal s tem čisto svetlo in stanovitno vino.

KMETOVALEC V DECEMBRU

POLJEDELSTVO

Če vreme le dopušča, ne puščajmo njiv, ki so določene za spomladansko setev, praznih, obdelati jih moramo, še preden zmrznejo zgornje plasti zemlje. «Čim bolj se zemlja obrača, več nam vrača», pravi stari slovenski pregovor. Nobeno obračanje zemlje s plugom pa toliko ne koristi kakor prav jesensko ali predzimsko. Zorana zemlja se čez zimo navzame dovolj vlage, zlasti v globljih plasteh, kar pride prav posebno ob suši. Mraz zorano zemljo pretrese, zdrobi in zrahlja kepe. Kdor zorje svoje njive že jeseni ali pred zimo, spomladi mnogo laže obdeluje kot tisti, ki pušča svoje njive preko zime nezorane. Tu pa tam je po njivah še nekoliko zelenjave, repe, zelja ali kaj podobnega; paziti moramo, da vso zelenjavo pravočasno poberemo, da nam ne pomrzne in ne zgubi na vrednosti.

Vse poljsko orodje, ki ga čez zimo ne potrebujemo, dobro očistimo in shranimo v primernem prostoru. Mokrota in vlaga škodujeta orodju (leseni deli začno gniti, železni pa rjaveti). Pokvarjeno in polomljeno orodje popravimo.

ZIVINOREJA

Ko nas opi mraz, je treba posvetiti živini posebno pažnjo in skrb. Važno je, da so hlevi in svinjaki topli. V mrzlih prostorih potrebujejo živali več hrane in nam prinašajo manj dohodkov. Primerna hlevska gorkota za vso živino znaša povprečno 15 st. p. C, prenizka je, če znaša manj kot 11 st. p. C, previsoka pa, če znaša nad 18 stop. C. Da bomo vedeli za hlevsko toploto, imejmo v hlevu na primernem prostoru toplomer. Poleg primerne toplote pa je skrbeti, da je v hlevu in svinjaku tudi zdrav in čist zrak. Tudi perutnino zavarujmo pred mrazom. Kokoši — v primerno toplem, suhem kurniku in ob primernem krmljenju — začno nesti januarja, februarja. Da se prašiči hitro in dobro spitajo, jim privoščimo popoln mir, krmimo jih redno ob določeni uri, s primernimi in raznovrstnimi krmili, da jih ohranimo pri dobrem teku, pokladajmo le nujno potrebno množino krme, dajajmo jim piti čisto in svežo vodo ter skrbimo za največjo snago v svinjaku.

Ker se je pojavila slinavka in parkljevka, držimo se točno navodil živinozdravnika!

TRAVNISTVO

Nadaljujmo z brananjem in čiščenjem mahu. Iz kamenitih in zaraščenih travnikov (pašnikov) počistimo kamenje in iztrebimo grmovje. Kjer opazimo po travniku mnogo gladeža, ga potlačimo in nekoliko potresimo s kalijevo soljo.

Danes je krma precej draga, zato moramo skrbeti, da je na vsak način pridelamo toliko, kolikor je potrebujemo za živino. Pri nas je bistveni del našega gospodarstva živinoreja, a kdor nima doma dovolj krme bo imel od živinoreje le malo dobička.

Ako pa hočemo dobiti od travnika mnogo prvovrstne krme, mora biti travnik dobro pognojen, spomladi pa posejan z dobrimi travami.

VINOGRADNISTVO

V vinogradu je glavno opravilo okopavanje in gnojenje trt. Pri okopavanju pazimo, da odrežemo zgornje korenine tik stebla. Sedaj imamo čas za to. Kot gnojilo uporabljamo domač gnoj, kateremu dodamo nekoliko superfosfata.

Že sedaj kopajmo tudi za nove nasade, tako, da bomo spomladi trte kar zasipali. Pripravljamo tudi količe, ki jih pa moramo pred uporabo namočiti v raztopini modre galice ali pa jih namazati s karbolinejem, oziroma katranom (vsaj oni del, ki se zatakne v zemljo).

SADJARSTVO

Če nisi poškropil in namazal dreves, da zatreš razne škodljivce, stori to čimprej. Čas je tudi, da nalepimo lepilne pasove proti malemu zimskemu pedicu. Ne pozabimo na gnoj, ki ga drevje tako potrebuje. Starejšemu drevju gnojimo z gnojem in gnojnico. Z debel strgajmo mah in lišaje; odstranjujmo goste vrhove, žagajmo bolne in polomljene veje. Sedaj lahko kopljemo jame za nove nasade in pripravljajmo potrebne kole.

KLETARSTVO

Vino prvič pretakamo. Skrbimo, da bo v kleti primerno toplo (7 stop. C). Paziti moramo na barvo vina, posebno na rjavenje. Ko pokaže vino kakšno napako, jo moramo odpraviti. Kdor si ne zna pomagati, naj vpraša za svet strokovnjaka, a skrbi naj, da bo vino naravno in zdravo. Zapomni si, da ni dobro, ako hranimo v vinski kleti kislo zelje ali kaj podobnega.

VRTNARSTVO

V tem mesecu bo namreč dela s prekopavanjem. Če je zemlja primerno suha, prekopljimo in preorjimo jo. Tudi za zimske gredice, je zdaj najugodnejši čas. Vrh zimske solate napravimo streho iz slame ali sirčja. Streha mora biti odprta proti jugu. Zimski radič, peteršilj in drugo zelenjavo, ki bi lahko trpela zaradi mraza in slane, pokrijemo z listjem ali pa listnatim vejevjem. Pripravimo za gredice gnoj in kompost. Zelenjavo, ki jo imamo že v kleti, moramo pregledati in vso nagnito odstraniti, posebno pa nagnite zeljnate glave.

CVETLIČARSTVO

Snažimo lepotične grme. Pri tem pazimo posebno na to, da odstranimo slab les, ki ne da cvetja. Občutljive trajnice pokrijemo z listjem, če jih še nismo. Isto velja za vrtnice, ker ne vemo, kakšno vreme bo. Lahko še posadimo čebulice hijacint in tulipanov, ako tega nismo storili še v novembru. Gomolje dalij in pelargonij moramo redno pregledovati in varovati pred plesnobo. Vlažne gomolje obrnimo na robe in jih potresimo z ogljenim prahom, ki vsrkava preobilo vlage ter zabranjuje plesen in gnilobo. Sobne rastline zalivajmo prav malo. Varujmo jih pred prepiha in pregostega menjavanja toplote. Enakomerna toplota najbolj prija sobnim rastlinam.

ORJAŠKI TRAKTOR

Kot vsako leto je škotsko kmetijsko društvo «Royal Highland and Agricultural Society of Scotland» v Hazelheadu Parku v Aberdeenu nedavno priredilo kmetijsko in živinsko razstavo. Poleg znane aberdeenske plemenske živine pasme Angus, Red Polls, Shorthorns in Airshires, lepih konjev, ponijev, ovac, koz in prašičev je bil na tej razstavi med drugimi poljedelskimi stroji tudi ta-le orjaški traktor. Kolesno zobovje tega traktorja je iz trdega gumija, da lahko vleče tovore tudi po cestah.

ŽENA · ZDRAVJE · DOM

OSREČIMO čim več tržaških otrok

Ob bližajočih se otroških praznikih so se tržaške trgovine zopet napolnile z vsemogočimi dobrotami, predvsem so pa postale vabljive trgovine z igračami in slaščicami. Razumljivo, da imajo te izložbe veliko občudovalcev in to predvsem med otroki, ki ne morejo odtrgati oči od prekrasnih lutk, električnih železnic, drugih iger itd.

«Mamica, poglej, tole punčko mi boš kupila, to ki je najbolj velika in je kot živa» je prosilo dekletce, ki je stalo prav v naši bližini. Pogledali smo mater; bila je slabo oblečena, v naročju je držala še majhno dete, zavito le v skromne oblekce in odejice. «Ne vem, če bom mogla, punčka stane preveč». «Pa vprašaj očka, bo že on dal denar, saj mi je obljubil, da bom dobila, ko bo šel delat tako lepo punčko s pravimi lasmi». Mati se je žalostno nasmehnila ter odvlekla skorajda s silo hčerkico od izložbenega okna.

Cene na razstavljenih lutkah so nam zaplesale pred očmi — 5000, 7000, 12.000 in tudi 17.000 lir ena sama lutka. Bile so res prekrasne, saj migajo z očmi, kličejo mamo, znajo jokati in še mnogo drugih stvari. Kako bi si deklice ne zaželele takšnih igrač? Kako bi si ne zaželeli dečki prekrasnih železnic z vsemi postajami, predori, signali itd. Kako naj ti otroci razumejo, da so omenjene igračke le za bogate, ki lahko izdajo toliko denarja, medtem ko se morajo sami zadovoljiti z najcenejšo igračko ali pa niti s to ne?

Prepričani smo, da ni staršev, ki bi ne želeli podariti svojim otrokom lepih igrač ter jih razveseliti posebno ob otroških praznikih s primernimi darili? Toda koliko je danes v Trstu takih staršev, ki bi lahko te igrače tudi kupili? Morda tisti brezposelni, ki prejemajo dnevno 300 do 400 lir podpore? Ali pa tisti delavci, ki prejmejo za svoje težko delo komaj okrog 30 do 32 tisoč lir mesečne plače? Ali pa vsi tisti uradniki in uslužbenci javnih ustanov, ki se s svojo plačo komaj preživljajo?

Gospodarski položaj v Trstu je obupen; posledice tega občuti ogromno število prebivalcev, ki zaman protestirajo in zahtevajo, da bi se izboljšale tudi plače in delovni pogoji. Obetajo se novi poviški cen in nove podražitve.

Kako potem gledati vse te prekrasne izložbe, v katerih so razstavljene stvari z astronomskimi cenami? Kako dopovedati našim otrokom, da so to le stvari za nekaj izbrancev?

Otroški praznik bi moral biti tak, da bi čutil njegovo blagodat najprej tisti otrok, ki pogreša v življenju drugih dobrot. Šele če bi bili na ta dan srečni tudi vsi revni otroci, bi lahko govorili o resničnem otroškem prazniku.

In takšen praznik hočemo ustvariti letos našim otrokom; zato smo vsi na delu, da bi letošnja novoletna jelka čim bolj uspela, da bi čim večje število otrok okusilo dobrote, ki bi jim jih sicer starši ne mogli nuditi. Seveda ne bo lutk s pravimi lasmi, prekrasnimi oblekami itd; bodo pa igračke, ki jih bodo izdelale naše požrtvovalne žene, ki vedo, kaj pomeni otroku igračka.

NASVETI

Železnih ponev ne smemo snažiti z vodo in krpo, ker postanejo lepljive; najbolje je, da ponev segrejemo, vržemo vanjo pest soli in jo drgnemo s časopisnim ali svilenim papirjem.

* * *

Čipkaste zavese pereš tako, da jih najprej namočiš v vodi, nato pa v mlačni milnici, jih potem na lahko ožemaš, splakuješ v mrzli vodi ter končno razpneš preko papirja, da se odcede in posuše.

* * *

Sledove, ki jih pusti likalnik na perilu, lahko odstranimo s 3odstotno raztopino vodikovega peroksida.

* * *

Če ti majoneza ne uspe, je najbolje, da deš v drugo skledo rumenjak in jo začneš delati znova s pomočjo pokvarjene.

Zimske športne obleke

MODNI ZAPISKI

Kar brez vsakega uvoda preidemo k novim in lepim idejam, kako naj se oblečemo za zimske bližnje in daljne izlete. Naši skici prikazujeta dve jopi, ki ju nosimo v kombinaciji z ostalimi deli, od katerih je nekaj narisanega, a nekaj samo opisanega.

Prva skica predstavlja obilno, a vendar ravno jopo iz najdebelejšega progastega žameta. Barvo izberemo tisto, ki nam je najljubša ter nam bo obenem za podlago za vse ostalo. Na primer: rumeno - rjava bo osnova sivi in rumeni; temno-rjava k zeleni in lešnikovi barvi; modra k rdeči in rjavi; črna k sivi in rumeni. To lepo športno jopo podložimo v isti barvi ali pa s kockastim blagom. Če premoremo, pa kar s primernim krznom (z jančkom ne, ker je že blago debelo). Krilo, malo više od pasu, je stisnjeno s tankim usnjenim pasom; dve gubi dopuščata svoboden korak. Izpod pletene jopice, ki si jo napravimo same, nosimo drobno kockasto bluzico lepega športnega kroja.

Druga skica je videti manj zimska, ker je jopa izdelana v gabardinu, ki ga uporabljamo za dežne plašče; ali to je le na videz. Spodaj se skriva topla, krznena podloga. Isti model lahko izvedemo v izredno modernem materialu, namreč v usnju. Ali to je le malokaterim dosegljivo. Dolge hlače naj bodo iz volnene flanele. Odlična in praktična kombinacija je sledeča: napravimo si preprost siv kostim iz volnene flanele ter dodajmo še hlače iz istega blaga.

Pripravljene smo tako za nešteto prilik. Tak kostim nosimo lahko ves dan. Za izlet oblečemo namesto krila hlače, krilo pa stisnemo v torbo, mogoče nam bo potrebno. Pod lepo ruto se skriva še lepša preprosta športna bluza. Seveda je potreben še športni žemper, vedno izdelek naših rok.

Če imate doma potovalno odejo z velikim kockastim vzorcem, vedite, da tudi iz nje nastane prav lepa in originalna izletna jopa.

Sonja Mikuletič-Palme

STAROSTNI REKORDI PRI LJUDEH, živalih in rastlinah

ZDRAVNIK

Zgodovinsko je dokazano, da je Abrahamovo starost 175 let, dosegla cela vrsta oseb. Leta 1797 je umrl Anglež John Surrigton v starosti 160 let. Ob njegovem grobu sta jokala dva njegova sinova: najstarejši je dočakal 102 leti, drugi je preminul v starosti 169 let. Kot stoleten mož se je še udeležil s svojimi tovariši — ribiči plavalne tekme. O grofici Desmot poročajo, da je hodila, ko je bila stara že 140 let vsak teden na sedem kilometrov oddaljen trg. Desmotova se je rodila leta 1464 in je umrla leta, — 1604. Anglež Thomas Parre, rojen leta 1483, umrl star 152 let, se je znova poročil, ko je imel 130 let.

Mogoče da bo ta ali oni temu oporekal, češ da so navedbe starih kronistov netočne in nezanesljive, saj poročajo še danes o starih ljudeh vprav iz tistih dežel, kjer je največ analfabetov in kjer niti ne znajo pravilno šteti. Toda v našem stoletju imamo zanesljive uradne podatke, iz katerih se da starost popolnoma točno ugotoviti. Da je na primer Nemec Anton Adner umrl leta 1822 v starosti 117 let, je razvidno z njegovega nagrobnega spomenika. Friderik Sadowski, ki je obhajal leta 1935 stodesetletnico v nekem pruskem zavetišču za onemogle, je dokazal svojo starost z rojstnim listom. Klasična dežela starih ljudi je Rusija. Harkovska univerza je pred nedavnim časom sporočila, da je najstarejši sovjetski državljan star 154 let. Leta 1861 je bilo v carski Rusiji preko 20.000 oseb, ki so bile stare nad sto let, in leta 1950 je bilo v Sovjetski zvezi okrog 2700 stoletnikov. Pri nas računajo, da imamo povprečno vsako leto 8 moških in 21 žensk, ki dosežejo stoti rojstni dan. Zanesljivo torej lahko trdimo, da imamo danes na svetu ljudi, ki živijo 100-120 ali še več let.

Človeško telo lahko doseže tako visoko starost. Fiziologi so izračunali da lahko srce, ta neumorno delujoči motor, vzdrži okrog sto let. Znameniti raziskovalec možgan Oskar Vogt, ki je star osemdeset let, je dokazal, da lahko dosežejo možganske celice starost 120 let. Možgani delujejo po čisto določenih prirodnih zakonih in se starajo po letih, nikakor pa ne zaradi duševnega dela, saj imamo prav med intelektualci visoko število starih ljudi. Bernard Shaw je bil star 95 let, prav toliko tudi znameniti zoolog Korschelt. Tizian je ustvaril v 95. letu svojega nesmrtnega «Kristusa s trnovo krono». 81-letni Edison je prijavil svoj 1033 patent. Verdi je komponiral opero «Falstaff», ko je imel osemdeset let. Toliko star so umrli Kant, Nerst in Hitlor.. Vsa ta imena so pa le neznaten odstotek znamenitih mož, ki so ustvarjali še v visoki starosti in stari umrli.

Na splošno gledano, doseže človek danes višjo starost, kot so jo dosegli naši predniki. Povprečna starost meščana v starem Rimu je znašala samo trideset let, za časa tridesetletne vojne se je dvignila na petintrideset let, v začetku devetnajstega stoletja je znašala štirideset let, proti letu 1900 45, leta 1920 55 let, danes pa znaša že preko šestdeset let. Dandanes postajamo torej starejši in vemo, zakaj. Temu sta pripomogli higiena ter zatiranje nalezljivih bolezni. Manj pa nam je znano, zakaj se staramo. Nova raziskovalna veda tako imen. gerontologija (grški geron-starec) si je stavila za cilj, da raziskuje vzroke staranja. Pri staranju igrajo važno vlogo hormoni in fermanti, celice retikulo-endotelialnega sistema ter spremembe v možganih. Kadar bomo v resnici poznali vzroke staranja, bodo stoletniki prihodnjih pokolenj tako zdravi in delavni, kakor so današnji štiridesetletniki.

Vedno je človek z zavistjo gledal na tiste živali, o katerih trdijo, da dosežejo visoko starost. Sicer je pa treba takoj omeniti, da ni vse zanesljivo, kar se trdi o večstoletnih papigah, o starodavnih slonih in krokodilih. Prav pri papigah se često dogaja, da stare ali poginule živali nadomestijo z mladimi, potem pa pripovedujejo, da so papige še iz davnih časov pradedov. Vendar kažejo v londonskem zoološkem vrtu kakaduja, ki mu je ime «Old Bill» in je tam že od leta 1851.

Med pticami naletimo na celo vrsto takih, ki živijo zelo dolgo. V berlinskem zoološkem vrtu so imeli preko petdeset let nekega avstralskega žerjava. O štorkljah vemo, da živijo sedemdeset let, orli, sokoli, sove in gosi dosežejo prav toliko let kot človek ali pa še več. Golobi dosežejo 40 do 50 let, kokoši in race 20, kanarčki 14 let.

Sesavci navadno ne dosežejo tako visoke starosti. Divja svinja živi 30 let, govedo 20 do 25, psi in koze 12 do 15, zajci 5 do 7, podgane in miši tri leta. Opice ostarijo mnogo prej kot ljudje. Opice, ki dočakajo 20 ali 30 let, so že precej redka prikazen. Ameriški učenjak Yerkes trdi, da je na primer šimpans, ki je star dvajset let že tako zdelan, kot človek pri petdesetih letih. Slon doseže visoko starost, niso redki primeri, ko je slon živel v zverinjaku nad sto let.

Zelo stari postanejo mrzlokrvni vretenčarji. Krokodil doseže sicer le štirideset let, medtem ko živé želve tri sto let. Karpi in ščuke živijo do sto let. Kratka je življenjska doba pri žabah in močeradih, ki dočakajo komaj deset let. Praživali, mikroskopsko majhna živa bitja so pravzaprav nesmrtne. Enocelično bitje se vedno deli v dvoje celic in temu deljenju praktično tako rekoč ni konca.

Rastline cvetnice živijo le kratko časa, eno do dve leti. So pa tudi med rastlinami take, ki živé zelo dolgo: rododendron 88 let, tulipani in magnolije preko sto let, mirta 156, preko sto let vrtnice. Pri drevesih so tako imenovane letnice zanesljivo merilo starosti, bolj zanesljivo celo kot vsako ustno izročilo ali pa zapisek, kajti letnic na drevesu ni mogoče potvarjati. Z vso gotovostjo lahko trdimo, da dosežejo na primer topoli 300 do 600 let, hrast 500 do 1000, prav tako tudi lipe, tise celo do 3000 let. Montezumska močvirna cipresa v Oaxaca v Mehiki, ki je bila znana že Cortezu, je stara preko 6000 let. Vse starostne rekorde pa presega neka ameriška rastlina, ki se učeno imenuje Gaylussacia brachycera. Dva učenjaka ameriškega poljedelskega ministrstva, Coville in Wherry sta ugotovila, da je rastlina stara 13.000 let. Ta v Pennsylvaniji rastoča rastlina je torej starejša kot najstarejši zgodovinski dokazi človeštva, 8000 let starejša od egiptovskih piramid. Ko je začela rasti, je bila še ledena doba.

Dr. S. S.

Žene!

Uspeh «Novoletne jelke» je odvisen predvsem od vašega prizadevanja

GLAS MLADIH

MLADINA V SVETU

V mali državi Izraela na azijskem kontinentu nimajo tamkajšnji študentje lahkega stališča, kajti njih edino popolno vseučilišče v Jeruzalemu je danes zaprto in se pred njim samo izmenjavajo straže. Najpotrebnejši del knjižnice pa je nastanjen v modernem delu Jeruzalema, kjer so začasne fakultetne zgradbe. Med tamkajšnjimi visokošolci srečaš ljudi vseh narodnosti, predavanja so po večini v hebrejščini, medtem ko so znanstvene knjige v tujih jezikih, tako da mora vsak študent poznati vsaj tri do štiri moderne jezike.

Zanimivo je, da nima medicinska fakulteta prvega in drugega letnika, kajti po veri je seciranje prepovedano, tako da morajo medicinci dokončati študij v inozemstvu.

TRŽAŠKI VISOKOŠOLCI NA OBISKU V LJUBLJANI

Potrkal je po ljubljanskem asfaltu in začudeno vzkliknil: «Saj so tudi v Ljubljani ceste tlakovane!» Potem je nagubančil čelo, dvakrat odmikal in zavil v sosedno ulico, da spozna tuje mesto. Bil je tržaški študent, eden tistih, ki je prvikrat videl slovensko prestolnico...

Naši skupini skoraj tridesetih študentov, med katerimi so žal manjkali nekateri starejši kolegi, zadržani zaradi službe, gotovo ni manjkalo živahnosti, ko smo v četrtek proti večeru zavzeli vlak. Po opravljenih formalnostih na obeh mejah smo zdrveli proti osrčju Slovenije. Prijetna je bila vožnja, polna pesmi in šal; zleknjeni v udobnih kupejih so mnogi kovali načrte za bližnje štiri dni, daleč od utirjenega življenja. Ta idila se je bližala koncu. Utripajoče svetilke so od daleč naznanjale Ljubljano.

Na kolodvoru sta nas čakala dekan in prodekan pravne fakultete ter skupina študentov, povečini starih znancev iz njih obiska v Trstu. Odpravili smo se v hotel Union, ki nam je bil prijetno zatočišče v dneh našega ljubljanskega bivanja.

Naslednje jutro je bilo ljubljansko: nizki oblaki in monotono pršenje dežja.

Mimo Prešernovega spomenika smo zavili proti univerzi, a pustili kmalu tudi njo za hrbtom. Končno smo se ustavili pred monumentalno univerzitetno knjižnico. V čudovito mirni četrti med starimi gosposkimi hišami vzbuja Plečnikova mojstrovina na prvi pogled nenavaden vtis. Vendar ti notranjost tega templja iz marmorja in lesa uniči pomisleke. Nenavadno smo bili tihi, človek nas ne bi spoznal. Deloma je na nas vplivala zavest, da je tu spravljenih pol milijona dragocenih knjig, deloma pogled na stoletja stare knjige in zapiske, še najbolj morda čitalnica zasedena do zadnjega mesta z ljudmi, ki so pustili izven palače vse razen volje do študija. Naša vest prenese marsikaj, a tu je mnoge zapeklo.

Se isto jutro smo si ogledali tehnične institute. Povsod smo lahko opazili kako zelo so študenti navezani na te prostore. Na vsakem koraku smo slišali: To smo zgradili pred letom dni, to dva meseca od tega in podobno. Ta odnos do stvari pa tudi do profesorjev je bilo za nas ugodno odkritje.

Vtisi so se potem kopičili in preganjali drug drugega; tudi v spanju: narodna galerija, Tratnikova razstava, Tivoli. Pa še visok nivo za tamkajšnje razmere povprečne zasedbe igre «Čez noč rojena»; samo mesto z velemestnimi tendencami brez Figovčeve gostilne in da ne pozabimo: ni nam bil neznan niti bar v zadnjem nadstropju nebotičnika.

Po koncertu, ki ga je priredila v soboto zvečer Glasbena akademija v čast tržaškim študentom, smo odšli v stavbo univerze. Sprejem pri rektorjih ljubljanskih visokih šol je bil osrednji dogodek našega potovanja. V klenih besedah, ki so zadele v polno, je rektor prof. dr. Kušelj izrazil željo, da bi obisk tržaških študentov ne bil le osamljena epizoda, marveč samo začetek plodnega sodelovanja. Po recitacijah in petju vaškega kvinteta je stekel pogovor ob pogrnjenih mizah. Pozno je bilo, ko smo se poslovili.

V sončni nedelji smo se poslavljali in obenem že kovali načrte, kako bi se vrnili. Govorilo se je o smučanju, o... pa drugič več o teh stvareh.

Zaključke prepuščamo posameznikom. Ko bodo tehtali za in proti ter si ustvarjali lastno mnenje, ne bodo mogli mimo dejstev: da na ljubljanski in torej na vseh jugoslovanskih univerzah ni vpisnih taks. Da imajo po zaključenih študijah naši slovenski kolegi zagotovljen zaslužek, saj bo po besedah profesorja ljubljanske ekonomske fakultete n. pr. šele čez dvajset let nasičena potreba po absolventih te fakultete. Radi bi videli, komu se to zdi malo. Pomislimo samo na perspektive novopečenega doktorja ekonomije pri nas!

Skupina tržaških slovenskih visokošolcev, ki je prejšnji teden odšla v Ljubljano in tako vrnila obisk, ki so ga napravili pred časom v Trstu visokošolci iz Ljubljane. Za mnoge izmed naših visokošolcev je bil to prvi obisk v Ljubljani in so se tako lahko prvič seznanili z življenjem in delom ljubljanskih kolegov, kakor tudi z ljubljanskimi univerz. ustanovami.

2324 otrok je tabokilo

V FLRJ posvečajo posebno veliko skrb otrokom, ker se dobro zavedajo, da bo le zdrav in krepek rod lahko kos nalogam, ki jih bo postavljalo predenj življenje. V počitnicah si nabere otrok največ zdravja in vedrine. V letošnjem letu je bilo v kolonijah, bodisi ob morju, v planinah in na deželi samo v Sloveniji 2340 pionirjev, porazdeljenih v 28 taborov.

Pionirski rod

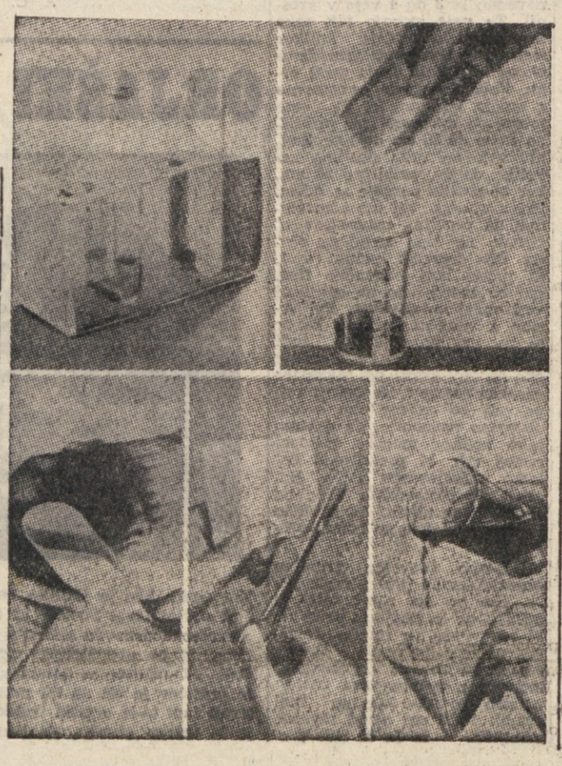
Izdelava ostale kemijske opreme

Potrebujete še preprosto pripravo, stojalo za epruveto, kakršno vidite na levi sliki zgoraj. Za to vam služi škatla iz lepenke. Odstranite eno stransko ploskev, v gornji pa izrežite tri ali štiri luknje, ravno dovolj velike za obseg epruvete.

Prašek najlaže vsujemo v posodo po žlebu, narejenemu iz kosa trdega papirja, kot je videti na zgornji desni sliki.

Na sliki pada prašek v merilni kozarec, ki je tudi koristna naprava za naš laboratorij. Kozarec, ki drži osminko litra, s prilepljenim trakom ob strani, je že merilni kozarec. Trak razdelite na štiri enake dele in jih zaznamujte, kot vidite na sliki. Če potrebujete tri četrt prostornine kozarca, napolnite kozarec do znamenja «3/4».

Za vlivanje tekočine v steklenico z ozkim vratom si napravite lij, kakor kažejo spodnje tri slike. Izrežite si 15 cm velik kvadrat papirja; voščen papir je najboljši, a tudi močan ovojni papir je dober. Papir dvakrat prepognite, kot je naznačeno. Odrežite konico prepognjenega ogliča. Razpnite papir v obliki stožca, tako da je ena plast papirja na eni, ostale tri pa na drugi strani. Lij je tako pripravljen za uporabo.

Uganka z vžigalicami...

Nekdo je stresel iz škatlice vse vžigalice in jih začel razporejati v tri kupčke.

«Ali niste zakurili ognja?» so se šalili poslušalci.

«Uganka», je pojasnil ugankar, «bo z vžigalicami. Tu vidite tri različne velike kupčke. Vseh vžigalic je 48. Koliko jih je v vsakem posameznem kupčku, vam ne povem. Zato si zapomnite naslednje: s prvega kupa preložim na drugi kup toliko vžigalic, kolikor jih je bilo na tem kupu; nato jih z drugega kupa preložim na tretji kup toliko, kolikor jih je bilo prej na tretjem; končno preložim s tretjega kupa na prvi kup toliko vžigalic, kolikor jih bo tedaj na prvem kupu — če vse to naredim, bo na vseh kupih enako število vžigalic. Koliko jih je bilo spočetka na vsakem kupčku?»

1. kupček	2. kupček	3. kupček
16	16	16

Neposredno pred tem je bilo 1. kupčku dodanih toliko vžigalic, kolikor jih je na njem že bilo, z drugimi besedami, število vžigalic na tem kupčku je bilo PODVOJENO. To se pravi, da ni bilo pred zadnjim prekladanjem na 1. kupčku 16 vžigalic, ampak samo 8. Na 3. kupčku, s katerega je bilo vzetih 8 vžigalic, je bilo pred tem 16 + 8 = 24 vžigalic.

Sedaj imamo naslednji razpored vžigalic po kupčkih:

1. kupček	2. kupček	3. kupček
8	16	24

Dalje vemo, da je bilo pred tem preloženih z 2. na 3. kupček toliko vžigalic, kolikor jih je bilo na 3. kupčku. To se pravi, da je 24 PODVOJENO število vžigalic, ki so bile na 3. kupčku, dokler smo jih preložili. Tako ugotovimo razpored vžigalic po prvi preložitvi:

1. kupček	2. kupček	3. kupček
8	16+12=28	12

Lahko je razumeti, da je bil preden smo prvič preložili (t. j. preden je bilo preloženih s 1. kupčka na 2. kupček toliko vžigalic, kolikor jih je bilo na njem) razpored vžigalic naslednji:

1. kupček	2. kupček	3. kupček
22	14	12

Toliko vžigalic je bilo spočetka na posameznih kupčkih.

...in rešitev

Naloga se začne reševati pri koncu. Začeli bomo s tem, da je bilo po vseh prekladanjih na vseh kupčkih enako število vžigalic. Ker se pri vseh teh prekladanjih skupno število vžigalic ni izpremenilo, ampak je ostalo isto (48), je bilo na koncu na vsakem kupčku 16 vžigalic.

Na koncu je bil torej razpored vžigalic naslednji:

JUCA piše PEPI

Draga Pepa!
Duobus litigantibus
tertius gaudet. — Ta poskus
iz latinščine nekdanje
mi zapustil je nečak,
ko potil se kot dijak
v srednji šoli je za znanje. —

V govorici pa domači
ta pregovor to-le znači:
«Kadar dva sta si v laseh,
tretji se drži na smeh».

O pregovorih tržijo,
da resnico govorijo ....

Toda močno bi se spekel,
kdor bi to o gornjem rekel.
Danes vse narobe kaže,
danes tud' pregovor laže.
In famozni «ljudski glas»
danes ni več «božji glas»,
temveč zastarel le špas.

Le ozri se preko mej,
kaj se tam godi, poglej!

Kakor dva zbesnela bika
ruvata se «dva Velika»,
kdo bo drugega prekosil,
za orožje več potrosil;
kdo z več tanki se bo dičil
in več bomb bo nakopičil.
Vsak o novih divizijah
sanja le in o morijah,
čuješ-li atomske poke?
Tekmo to ne ravno bratsko
spremlja «delo» diplomatsko,
tinta teče na potoke.

Azijec, Američan
sta v laseh si da na dan ...
Spričo takega prepira
bi bilà domneva prava,
da Evropa se zabava. —
A nasprotno: Nima mira,
na vseh koncih se podira,
že na tem je, da skrahira.

Tak je dandanašnji čas:
Ljudski glas mi božji glas!
«Ona dva» sta si v laseh,
toda nam ne gre na smeh. —

Zdaj povodnji smo imeli
in že glas gre po deželi,
da atomske eksplozije
krive so te polomije.
Ker na vzhodu in zapadu
se ozračje je pretreslo,
nad ljudi ob Dolnjem Padu
to povodnji je prineslo.
Tak: atomske te zabave
spremenijo se v poplave.

Res je, da se učenjaki
še o tem prepirajo,
če poplavni se oblaki
radi bomb nabirajo.
Vendar tuka govorica
dušo s strahom mi polni,
ker izkustvo nas uči,
da na dnu je le resnica.

Tudi če verjamemo
in kot točno vzamemo,
da nam zakoni narave
dali zadnje so poplave,
dejstvo to pa le stoji,
da poplava nam grozi;
ne krajevna in vodena,
ampak splošna in — ognjena.

Vsak atomski pok
je bodoči jok!
Komur tukaj gre na smeh,
bog naj odpusti mu greh!

Kdor se zadnji smeje...

(Ko je bil na pariški konferenci prečitan ameriški predlog za razorožitev, se je Višinski glasno zasmejal).

VISINSKI: Povej, očka Stalin! Ali je bilo prav, da sem se zasmejal?

STALIN: Prav je že bilo. Samo počakati bi bil moral, da se smeješ kot zadnji.

Ponesrečena akcija

(Poročali smo že, da je «Unità» skušala izrabiti v svoje politične namene poplavno katastrofo, ki je zadela Severno Italijo, da pa ji to ni uspelo).

LONGO: Škoda! Tako imenitno akcijo smo si zamislili, pa nam žal ni uspela.

TOGLIATTI: Res škoda! Pri toliki vodi smo — pogoreli!

Čemu jim bo?

(Leta 1945 so Američani zasegli v Zahodni Nemčiji ogrsko krono Sv. Stefana, ki je bila med vojno tam spravljena. Budimpeštanska vlada zahteva zdaj vrnitev te krone kot nekako povračilo za to, da je bil ameriški novinar Vogoler izpuščen iz madžarskih zaporov).

AMERIČAN: Čemu vam bo krona? Saj vendar na Madžarskem nimate kralja!

MADŽAR: Ampak zastavljalnice so še po svetu!

Po Vidaljevem zborovanju

TOVARIS X: Kako naj to razumem, compagno Vidali? Prej si vedno govoril za priključitev Trsta in da se bo potem videlo, kaj bo. Zdaj pa zahtevaš guvernerja. To uganko mi razloži! Tega ne razumem.

VIDALI: Dragi compagno! Zborovanja nisem sklical, da me bodo razumeli ,ampak da me poslušajo.

Mihec in Jakec

MIHEC: Po objavi ruske note je najprej brzojavil tržaški župan Maliku, da zahteva priključitev. Nato mu je brzojavil Sporer, da samo on zastopa Tržačane, ki vsi zahtevajo guvernerja in odklanjajo priključitev.

JAKEC: Potem so brzojavili delavci Tovarne strojev, ki tudi hočejo guvernerja. Odgovorila je z brzojavko Delavska zbornica in zdaj se je oglasil še Vidali.

MIHEC: Kaj si bo neki mislil Malik?

JAKEC: Mislil si bo, da so se Tržačani udali — malikovanju.

ZA BISTRE GLAVE

Križanka

Vodoravno: 1. drevo - stran sveta; 2. žival; 3. predgorje - kos pohišja - oziralni zaimek; 4. vek - številnik - reka v Sovjetski zvezi; 5. slovenski skladatelj - povodna žival; 6. ljudska republika; 7. tekočina - planet; 8. del obleke - ljubljansko predmestje - žival; 9. osebni zaimek - okras iz rastlinja - veznik; 10. kraj v Grčiji; 11. hunski vladar - drevored.

Navpično: A. bivališče žen - razdobje; B. junak Wagnerjeve opere; C. igralna karta - mesto v Franciji - osebni zaimek; C. število - zbor - fizikalni pojem; D. moško ime - žensko ime; E. kraj na STO; F. zarja - krdelo; G. turški gospodar - mesto v Evropi - kraj pri Vipavi; H. veznik - šolar - nikalnica; I. kraj na Goriškem: J. pritok Save - prostor za živino.

Dopolnjevalka

R I — — — — —
— R I — — — —
— — R I — — —
— — — R I — —
— — — — R I —
— — — — — R I

vrsta vina,
besedna vrsta,
mesto v Sloveniji,
travnata planjava (v Ameriki),
slovenski književnik,
italijanski književnik.

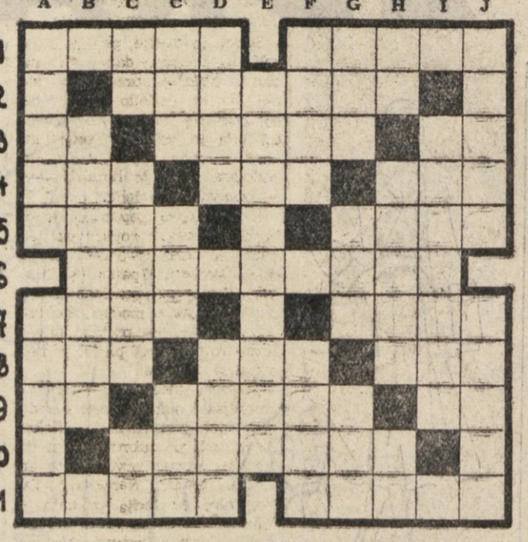
Namesto črtic postavi črke:
A A A B B C E E F G H I I J L L L M N O O O O P P R R S V Z.

Rešitev uganke

Pregovor: Dober začetek je pol dela.

Posetnica: restavrater.

Premikalnica: Matajur, Opatija, Korotan.

FILATELIJA

POŠTNA SLUŽBA NA KITAJSKEM V PRETEKLOSTI

Zdi se, da so že štiri tisočletja pred Kristusovim rojstvom imeli Kitajci organizirano redno poštno službo, ki so jo opravljali pešci in konjeniki.

Drugi pa so mnenja, da je bila poštna služba pri Kitajcih ustanovljena komaj tri stoletja pred Kristusovim rojstvom, ali pa za časa cesarja Tsinsci-hoanti, ki je vladal 230 let pred našim štetjem. Dognano pa je, da so že pred več kot dvatisoč leti pošiljali naročnikom po pošti Uradni list kitajskega cesarstva, to je «Ching-Pao»; ta list lahko imamo za prvaka periodičnega tiska, ker je izhajal več kot dve tisočletji do leta 1935, ko je bil ukinjen.

V trinajstem stoletju je znani italijanski potovalec Marco Polo potoval tudi na Kitajsko, v daljni Kotaj, kot so jo tedaj imenovali. Vsa čuda, ki jih je tamkaj videl, je opisal v znani knjigi «Il milione». V njej čitamo o pošti sledeče:

«Poštni sli — konjeniki, ki odidejo iz Cembaluk-a (Pekinga) po katerikoli cesti, najdejo na razdaljo petindvajset milj eno jamb, to je poštni urad z razpoloživimi konji. Tamkaj dobi poštni sel lepo palačo, ki je na razpolago samo poštnim slom velikega kana in ki ima vse udobnosti, tako da bi se vsak kralj v njej dobro počutil. Tam dobi sel tudi štiri sto konj, ki so njemu in njegovim potnim tovarišem na razpolago — po ukazu velikega kana.

Take palače dobimo tudi v težko dostopnih krajih z vsemi udobnostmi, kot jih imajo ostale poštne postaje v dolini. Tako razpolagajo poštni sli velikega kana z več ko dve sto tisoč konji in dospejo do najbolj oddaljenih in nepristopnih pokrajin cesarstva.

Med temi velikimi poštami, so razpostavljene ob cestah v razdalji treh milj majhne poštne postaje; skupina okrog štirideset hišic tvori tako postajo; v teh postajah prebivajo ljudje, ki so v službi poštnega sla pri velikem kanu; to niso konjeniki, temveč pešci. Ti imajo okrog života širok pas, obložen z zvonci, da jih lahko vsak sliši — ko tečejo — že od daleč; v izvrševanju službe tečejo kar se da, a samo tri milje. Ob koncu te poti pričakuje sla drugi sel, ki je že pripravljen, ker ga je slišal prihajati od daleč; prevzame poštno torbo in mali papir — potrdilo od tamkaj nameščenega pisarja — in nadaljuje pot na isti način kot prejšnji. Tako lahko dobi veliki kan v enem dnevu in enj noči novice iz krajev, ki so tudi deset dni hoda oddaljeni.

Vsaki izmed teh malih pošt je dodeljen pisar, ki zapisuje dan in uro prihoda ter odhoda slov — poštarjev; — nadzorniki, ki jih imenuje veliki kan, morajo od časa do časa pregledovati te pošte; in če kaj ni v redu, kršitelje kaznujejo».

Tako opisuje ureditev kitajske pošte raziskovalec Marco Polo. V stari Kitajski pa niso imeli samo redne pošte, marveč tudi ekspresno brzo pošto. Takole nam jo opisuje Marco Polo:

«V veliki sili, ko je bilo treba obvestiti velikega kana o uporu kakega podložnika ali pa mu naznaniti kako drugo važno stvar, so bili na razpolago brzi poštni sli, ki so v enem samem dnevu napravili lahko dve sto ali še več milj. Taki sli si obvežejo vse trebuh in glavo, nato z dobrimi konji odidejo na pot čim hitreje morejo. Ko dospejo v bližino nove velike pošte (za konjenike), zatrobijo v rog in tamkajšnji uslužbenci jim pripravijo najboljše konje. Ko sli dospejo do postaje, ne izročijo poročila drugemu sli, temveč le zamenjajo konja in nadaljujejo pot; to se ponavlja pri vseh postajah, dokler ne dospejo do cilja ali jih ustavi noč. Na tak način lahko dobi veliki kan nujne novice v najkrajšem času.

Poštno službo na Kitajskem v prejšnjem stoletju je opisal Ferdinand Guaita, neki Italijan, ki je bil v službi pri kitajski pošti.

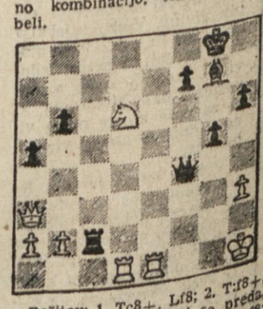
«Vsaki teden» — piše — «je odšlo iz prestolnice določeno število poštnih slov. Tibet in Mandžurijo so potovali konjeniki, na jug Kitajske pa pešci. Srednja hitrost konjenikov je bila okrog sto deset kilometrov na dan, v izrednih in nujnih primerih pa se je zvišala na štiri sto kilometrov v štirilindvajsetih urah. Pešci pa so — izbrani in dobro trenirani — pretekli v eni uri dvajset kilometrov; če so se menjavali, je ta hitrost ostala ista.

Čeprav so državni sli s Pekinga odnašali le uradno pošto, so sprejemali po poti tudi privatno pošto, za katero so pošiljatelji plačevali določen honorar glede na razdaljo.

Prav poštno službo za privatnike pa so izučevale privatne družbe, ki jih je odobrila vlada in ki so bile razkropljene po vsej državi. Tarife so se razlikovale po dolžini poti in po vrednosti; te tarife pa so bile za vso državo enake. Poštnino je plačeval pošiljatelj ali prejemnik; velikim trvrdkam, ki so se večkrat posluževale pošt, so dovolili posebne popuste. Šele v začetku tega stoletja je kitajska vlada sprejela v svoje območje vso poštno službo ter sprejela v službo številne evropske uradnike, ki so reorganizirali kitajsko pošto po modernih načelih.

REŠITE!

V partiji med dr. Milanom Vidmarjem (beli) in dr. Maksom Euweom (črni) na turnirju v Karlsbadu l. 1929 je prišlo do pozicije, ki jo prikazuje diagram. Najdite najboljšo potezo in izvedite celotno kombinacijo. Na potezi je beli.

Rešitev: 1. Tc8+, Lf8; 2. T:f8+, K:f8; 3. Sf5—; in črni se preda, ker sledi 3. ...Kg8; 4. Df8‡, K:f8; 5. Td8 mat.

MARK TWAIN

Pustolovščine

TOMA SAWYERA

Ilustriral Bogdan Grom

XXX.

Ko je Sid povedal, da namerava gospod Jones povedati, kako je Huck zasledoval roparje je Tom stresel Sida za ušesa češ, da je on ščenčal skrivnost. Čez nekaj minut so sedeli vdovini gostje za mizo. Nenadoma je gospod Jones vstal, se zahvalil vdovi za čast in dejal, da je še nekdo, ki bi zaslužil vso pohvalo in vdova je izjavila, da namerava nuditi Hucku dom pod svojo streho in da ga bo izšolala.

1

Tedaj pa je prišla Tomova ura! Vstal je in dejal: «O, Hucku tega ni več treba! Huck je bogat!» Samo dobra vzgoja je družbo zadržala, da se ni zakrohotala ob tej ljubki šali. Toda tišina je bila nekoliko nerodna. Tom jo je prelomil: «Huck ima denarja na kupe. Nikar se ne smejte. Mislim, da vam lahko dokažem. Le počakajte trenutek». Stekel je skozi vrata in vsi so vprašujoče pogledovali Hucka.

2

«Sid, kam pa cika Tom?» je vprašala teta Polly. «Ta fant...» še preden pa je izgovorila stavek do konca, je vstopil Tom z dvema težkima vrečama in nasipal rumene kovance na mizo. «Vidite? Kaj sem vam rekel: pol je Huckovega, pol mojega. «Pri tem pogledu je vsem pošla sapa. Vsi so strmeli, nato pa zahtevali pojasnila. Tom je dolgo pripovedoval zanimivo zgodbo, potem pa so denar prešteli in ugotovili, da je nekaj nad 12 tisoč dolarjev.

3

Tomova in Huckova nenadna sreča je silno vznemirila ubogo malo mestece St. Petersburg. Kjerkoli sta se pojavila Tom in Huck, so jima postregli in ju občudovali in vse kar sta naredila, se jim je zdelo zelo pomembno. Njuno staro zgodbo so spet izkopali in odkrili na njej sledove izvirnosti. Krajevni časopis pa je objavil celo življenjepisne članke o obeh dečkih.

4

Douglasova vdova je naložila Huckov denar na šest odstotne obresti, sodnik Thatcher pa je storil prav tako za Toma. Sodnik Thatcher je Toma visoko cenil in pravil je, da bi navaden fant njegove Becky gotovo ne rešil iz jame. Sodnik je izjavil, da se bo pobrigal, da bodo Toma sprejeli na vojaško akademijo in da bo šel potem na najboljše pravne šole, tako da bo lahko postal velik advokat ali velik vojak.

5

Hucku je bogastvo prineslo več trpljenja, kot ga je prenesel. Vdovini služabniki so ga umivali in snažili, česali in krtačili; jesti je moral z nožem in vilicami, moral se je učiti in besede pravilno izgovarjati in kamorkoli se je obrnil, so ga oklepale in mu vezale roke in noge zaprek in vezi civilizacije. Junaško je prenašal svoje muke tri tedne, potem pa je nekega dne nenadoma izginil. In šele tretje jutro ga je Tom našel v nekem sodu za mesarijo.

6

Ko mu je prigovarjal, naj se vrne, je Huck dejal, da ne prenese življenja po pravilih. «Biti bogat, ni tako prijetno kakor kričijo». «Poglej Huck», mu je dejal Tom, «tudi če sem bogat lahko postanem ropar. Toda ne moreš biti član naše tolpe, če nisi ugleden človek». Te besede so Hucku pomagale, da se je odločil, da se povrne k vdovi... in Tom in Huck sta bila srečna, ko sta se domenila, da še tiste noči ustanovita s svojimi prijatelji novo tolpo roparjev.

KONEC

7

ZAKAJ DISKRIMINACIJA?

POVRAČILNE OBLASTI IN POSTOPEK

PRIKAZ RESTITUCIJSKEGA PRAVA V ZAHODNI NEMČIJI IN DRUGOD V PRIMERJAVI S STANJEM V TRSTU

DR. DRAGOTIN SKRINJAR

4.

Pravo obravnavanje za razsojanje o zahtevku na vrnitev premoženja se uvede pri tako imenovanem «Wiedergutmachungsamt», ki more izdati kontumačno razsodbo, če so zanjo podani določeni pogoji, in tudi posredovati poravnavo. Ako pa pride do spora, pa čeprav tudi samo glede obremenitvene meje, nadaljnjega obstoja pravic ali jamstva za obveznosti, mora odstopiti stvar že večkrat omenjena «Wiedergutmachungskammer», ki je dejansko prva za spore te vrste.

«Wiedergutmachungskammer» — po slovensko bi jo imenovali morda «zbor za poravnavo premoženjskih krivic» — je poseben senat deželnega sodišča, v katerem so predsednik in dva prisednika; vsi morajo biti usposobljeni za sodniško ali višjo upravno službo. Obravnavanje pred tem senatom mora praviloma biti po predpisih nespornega postopka, vendar se mora odrediti ustna sporna razprava. Zelo važna je določba člena 41. britanskega zakona in člena 49. ameriškega, ki pravi, da morajo povračilne oblasti v kar največji meri upoštevati položaj, ki je vanj zabredel upravičenec zaradi pregona po členu 1. Zlasti velja to v primerih, kjer je zaradi izgube listin, smrti in prič drugih sličnih vzrokov postal nemogoč ali pa zelo težaven dokaz po takih dokazilih. Upoštevati se morajo zato izpovedi upravičenca samega in tajnih prič, ki imajo veljavnost prisege, čeprav je tisti, ki je podal izpoved, pozneje umrl.

Proti odločbi (sklepu), ki jo izda «Wiedergutmachugskammer» in ki je začasno izvršena, je dopustna pritožba, ki jo reši senat višjega deželnega sodišča. Pritožba pa se sme opirati samo na kršitev zakona.

Odločba prizivnega senata bi morala biti dokončna. Vendar to ni tako. Člen 61. brit. zak. namreč določa, da mora tako imenovani «Board of Review» (revizijski svet), ki ga postavi vojaška uprava na predlog prizadetega, preizkusiti vse odločbe, ki so bile izdane na podlagi tega zakona, jih proglasiti za nične, jih dopolniti, odložiti njih izvršnost ali pa jih kakor koli drugače spremeniti.

Podobno so Američani postavili za enake namene posebno sodišče, ki se imenuje «Court of Restitution Appeals of the U. S. Court's of the Allied High Commission for Germany».

Po britanski izvršilni uredbi z dne 21. febr. 1950 se sestavlja Board of Review iz treh oseb, in sicer iz enega sodnika najvišjega sodišča kontrolne komisije, ki je obenem predsednik, ter iz dveh drugih oseb, od katerih je morala vsaj ena biti najmanj 5 let pripuščena k izvrševanju odvetniške prakse (advocate ali solicitor) pred sodišči britanskega imperija ali pa je tam izvrševala funkcijo sodnika. Vloge na Board of Review morajo biti sestavljene v angleščini, obravnavanje se vrši po posebnih predpisih. Britanski visoki komisar sme zahtevati, da izda Board of Review v spornih vprašanjih pravna mnenja; taka mnenja se morajo razglasiti in so potem obvezna za vsa nemška sodišča in za druge nemške oblasti na britanskem področju.

Tudi Court of Restitution Appeals je sestavljena po ameriških izvršilnih predpisih iz treh oseb, ki se imenujejo izmed članov ameriških sodišč zavezniške visoke komisije za Nemčijo. Vse odločbe tega ameriškega revizijskega sodišča se morajo objaviti in so, kolikor se tičejo razlage zakona štev. 59, obvezne za vsa nemška sodišča in druge oblasti na ameriškem področju.

Vse to jasno kaže, da so si Anglo-Američani z ustanovitvijo obeh institucij ne samo pridržali vrhovno sodstvo, nego tudi zajamčili kontrolo nad uporabljanjem zakona štev. 59 v duhu, ki ga oni imajo za pravilnega.

Druge določbe

Samo zaradi popolnosti omenimo še, da imata britanski in ameriški zakon tudi še določbe o postopku pri prijavi zahtevkov, o pristojnosti, o stroških za obravnavanje, o zavarovanju imovine z začasnimi odredbami in z zaporom, potem posebne določbe za odtujitev ali poškodbo povračilnih objektov, določbe o vzpostavitvi dednih pravic in odpovednih odnosov, o oporokah preganjancev, o vzpostavitvi imen in tvrdk, o davkih in še druge določbe, ki za namene te razprave niso važne in ki gremo zato na tem mestu lahko mimo njih.

Francoski povračilni zakon

Čigar kratko vsebino hočemo navesti zaradi primerjave, ima komaj 22 členov in je tedaj mnogo krajši od britanskega in ameriškega; je pa tudi manj dalјnosežen, manj drzen. Nemškim sodiščem, ki so ob pomanjkanju posebnega francoskega revizijskega sveta, ki ni predviden, edino pristojna za obravnavanje povračilnih zahtev, prepušča mnogo širše polje za uporabo načel splošnega državljanskega prava in jim nudi mnogo širše diskrecijske pravice in možnosti, kakor to dovoljujeta britanski in ameriški zakon.

Glavne njegove določbe so naslednje:

Vsako razpolaganje s premoženjskimi objekti, pravicami in interesi, ki je bilo po 30. jan. 1933 izvršeno brez lastnikovega pristanka, je nično, kolikor je bilo posledica ukrepov, ki so temeljili na diskriminaciji (Unterscheidungen) zaradi državne ali narodne pripadnosti, zaradi plemena, vere ali nacizmu nasprotnega prepričanja ali delovanja. Prizadeti, t. j. fizične in pravne osebe in njihovi pravni nasledniki smejo zahtevati s tožbo, da se ugotovi ničnost takih dejanj. Vendar se izreče ničnost tudi takrat, kadar se je dejanje izvršilo sicer s pristankom lastnika, a je bil pristanek dan samo pod vplivom fizične ali moralne sile, katera se v nekaterih primerih domneva, v drugih pa mora dokazati.

Ugotovitev ničnosti ima za posledico, da se stranki vzpostavita «po načelih pravičnosti» (billigerweise) v položaj, ki izhaja iz pravic, ki sta jih imeli pred dejanjem, o katerem je sodišče izreklo, da je nično. Upravičencu se vrne imovina, prosta vseh novih bremen. Če je imovina prešla po tistem dejanju od prvega pridobitelja na druge osebe, se prenosna dejanja presojajo po predpisih splošnega državljanskega zakonika, ki urejajo tkzv. negotiorum gestio. Pri tem je zaščiten dobroverni pridobitelj, ki dokaže, da ni mogel vedeti za preganjalni značaj ničnega dejanja ali pa da je ravnal v lastnikovo korist.

Lastnik, ki se mu imovina vrne in je prejel zanjo svojčas kako odmeno, mora to odmeno izplačati povračilnemu zavezancu. Če je bil prvi pridobitelj takrat, ko se je imovina prenesla nanj, v dobri veri, sme zahtevati od povračilnega upravičenca primerno odškodnino, čeprav le-ta ni prejel za imovino nobene kupnine ali drugačne odmene.

Podrobnejših določb o tem, kaj je imeti za neupravičen odvzem imovine, in pa o tem, koga je treba imeti za pravne naslednike razpuščenih organizacij, francoski povračilni zakon nima.

Obravnavanje se izvede pred posebnimi senati rednih sodišč, ki se imenujejo «Restitutionskammern». Postopek se sicer nekoliko razlikuje od rednega civilnopravdnega postopka, ne bistveno. Povračilne zahtevke je bilo treba uveljaviti do konca leta 1949.

Po vsem tem je očitno, da je francoski povračilni zakon v znatno manjši meri zaščitil koristi preganjalcev kakor britanski in ameriški.

Povračilno pravo drugje in v Trstu

Slika osamljenosti tržaških Slovencev glede restitucije odvzetega premoženja bi ne bila popolna, ako bi ne prikazali vsaj v površnih obrisih tudi stanje povračilnega prava v drugih deželah, ki so jih zavezniki zasedli, in pa reparacijskega in restitucijskega prava, ki ga je Zavezniška vojaška uprava v Trstu uveljavila glede Židov.

Izmed ukrepov, ki jih je izdala *Vojna uprava Jugoslovanske armade* oziroma bivše Poverjeništvo narodnoosvobodilnega odbora v Ajdovščini, zbuja posebno pozornost Odredba PPNOO štev. 22 z dne 30. okt. 1945 glede prenosa lastnine kulturnoprosvetnih društev, razpuščenih po fašističnih oblasteh (Ur. l. PPNOO št. 3/45), in sicer zaradi velike sličnosti z ukrepi zaveznikov v Zahodni Nemčiji glede naslednstvenih organizacij. Po njenih določbah je prešla namreč vsa premična in nepremična imovina, ki je bila last kulturnoprosvetnih, športnih in drugih društev, ki so jih razpustile italijanske fašistične oblasti, v last in posest prosvetnega društva, včlanjenega v Slovenski prosvetni zvezi za Vzhodno Primorsko, ki se je ustanovilo v istem kraju ali v kraju, ki spada v krajevni delokrog razpuščenega kulturnoprosvetnega društva. Vsi zasebniki in vse pravne osebe, ki so kakor koli pridobile ali ki so posedovale ali hranile imovino ali imovinske dele razpuščenih kulturnoprosvetnih društev, so bile dolžne izročiti to imovino ali imovinske dele novoustanovljenim prosvetnim društvom.

V Avstriji so posvetili reparacijskemu in zlasti tudi restitucijskemu vprašanju veliko pozornost. Kot prvi je izšel zvezni zakon z dne 15. maja 1946, ZUL štev. 106, s katerim je Avstrija sprejela načela londonske deklaracije z dne 5. jan. 1943 o ničnosti pravnih poslov take vrste, o kakršnih v tem prikazu razpravljamo. Izza tistega časa je zvezna skupščina izglasovala in je vlada objavila celo vrsto reparacijskih zakonov («Wiedergutmachungsgesetze»), ki se delijo v tako imenovane «Rueckgabe-» in «Rueckstellungsgesetze». Vsak izmed njih obravnava posebno področje reparacijskih vprašanj, tako na pr. vrnitev premoženja demokratičnim organizacijam, zlasti socialistični in komunistični stranki (prvi Rueckgabegesetz); vrnitev premoženja, ki ga je odvzel sam nemški rajh (prvi Rueckstellungsgesetz); premoženja, ki je prešlo v last avstrijske republike; ostalega premoženja, ki je bilo odvzeto s preganjalnim namenom fizičnim in pravnim osebam (tretji Rueckstellungsgesetz); dalje zahtevke zakupnikov in najemnikov, zahtevke delavcev in nameščencev, vzpostavitev imen tvrdk, zahtevke razpuščenih pravnih oseb, imaterialne imovinske pravice.

Za naše namene je nedvomno najvažnejši tretji povračilni zakon (Drittes Rueckstellungsgesetz), pred čigar razpravljanjem so bile zaslišane tudi razne organizacije preganjanih antifašistov, židovski Jewish World Council in razne cerkvene ustanove. Pri skupščinski razpravi je poročevalec Ludwig to poudaril in še navedel, da nudi formulacija zakonskega besedila *tudi koroškim Slovencem* možnost restitucije. Zaradi prevelikega obsega teh zakonov se v podrobnosti tukaj ne moremo spuščati; zadošča naj ugotovitev, da izhajajo tudi oni iz supozicije, da splošno državljansko pravo ne jamči v zadostni meri za pravično reševanje povračilnih zahtevkov.

Že v uvodu smo omenili, da so bili *v Trstu deležni* posebnih restitucijskih predpisov samo Židje. Izmed več zadevnih ukrepov Zavezniške vojaške uprave prihajajo zlasti v poštev splošni ukaz štev. 3 z dne 5. julija 1945 o preklicu protižidovskih zakonov, splošni ukaz štev. 18 z dne 13. okt. 1945 o prepovedi odtujitve in prenosa lastnine, ki so jo nacifašisti ugrabili Židom in drugim preganjanim osebam, splošni ukaz štev. 44 z dne 11. febr. 1946 z dopolnitvami k splošnemu ukazu štev. 3 ter splošni ukaz štev. 58 z dne 27 maja 1946 o vrnitvi imovinskih pravic Židom.

Preganjanje Židov v Italiji ni zavzelo takega razmaha kot v Nemčiji. V letih 1938 in 1939 je izdala fašistična vlada vrsto protižidovskih zakonov, ki zadevajo civilni stalež Židov (rezidenco, državljanstvo, izgon tujcev, prepoved mešanih porok), dalje ustanovitev posebnih židovskih šol, izvrševanje raznih poklicev, kakor na pr. zdravniškega, odvetniškega, inženirskega in podobno. V gospodarskem pogledu pa so Židje najbolj prizadeli zakon štev. 1728 iz leta 1938 oziroma izvršilne določbe dekreta z dne 9. febr. 1939, štev. 126. Vsebujejo namreč prepoved, po kateri Židje niso smeli ostati ali postati lastniki ali upravniki podjetij, ki so važna za državno obrambo ali ki zaposlujejo sto ali več oseb; tudi niso smeli biti lastniki zemljišč, katerih skupna cenilna vrednost je presegla 5000 lir, in hiš v mestih, ako je njihova obdavčevalna vrednost presegala 20.000 lir. Ves imetek, ki je presegel te meje, so morali Židje odstopiti posebni, nalašč v ta namen ustanovljeni instituciji, Ente di Gestione e Liquidazione Immobiliare (EGELI) v Rimu, ki pa jim je v odmeno izdala posebne 4 odst. obveznice.

Ne da bi hoteli zmanjševati obseg ali pomembnost pregona in premoženjskih izgub, ki so jim bili Židje po teh zakonih izpostavljeni, in ne da bi hoteli zanikati izgube, ki so jih utrpeli izven njih v času nacistične zasedbe, si vendar upamo trditi, da je bil način, kako so premoženje vzeli tržaškim slovenskim ustanovam, krutejši in morda tudi izgube same večje.

Z ukrepi ZVU so bile Židom vrnjene vse zasebne in politične pravice, so bile vse omejitve odpravljene. Kar se pa premoženja tiče, določa splošni ukaz štev. 58, da smejo vse osebe, ki so bile prisiljene prenesti bodisi nepremično imovino ali pa kako podjetje ali udeležbo v družbah na EGELI, zahtevati v enem letu po dnevu mirovne pogodbe z Italijo vrnitev v naravi in sicer proti vrnitvi obveznic, ki so jih prejele v odmeno. Zahtevek je mogoč tudi proti tretjim osebam, ki izvajajo pravice od EGELI; te tretje osebe pa se morejo regresirati proti svojemu neposrednemu posestnemu predniku.

Vse, kar smo povedali, dovolj jasno priča, da je tudi ZVU v Trstu osvojila temeljna načela restitucijskega prava, ki velja v Avstriji in Zahodni Nemčiji; prav tako, kakor je to storila tudi Italija, ki je po osvoboditvi že leta 1944 izdala dobesedno enake ustrezne zakone kakor ZVU v Trstu. Toda ZVU je uveljavila ta načela samo glede Židov. In tako smo tržaški Slovenci ostali na vsem širnem ozemlju, ki ga imajo zavezniki v Evropi še zasedenega, edini, ki še vedno čakamo na te vrste reparacije.

Zakaj taka diskriminacija?

KONEC.

PRISPEVKI NABRANI V «TEDNU ZA NAŠEGA DIJAKA»

SKORKLJA: Kovač 300 lir, Majcen Albina 150, Skrinjar Rozina 200, Kuret Romana 500, Rudež Cilka 200, Vitez Lidija 500, Semen Jolanda 100, Agu-štinčič Marija 100, Vitez Srečko 300, Pertot M. 500, T. S. 1000, Pirc B. 200, Košuta Slava 200, Faljan 100, Fragiacomo 100, Verginella 100, Macibol Marija 80, Trebbi Zofija 50, Vertovec Lojzka 100, Košec Andrej 200, Pavšič Josip 100, Guštin Albina 200, Filipčič Marija 100, Keber Ivanka 100, Sčuka Avgust 200, Vodopivec Tereza 400, Vodopivec Rudi 400, Sirca Grozdana 200, Obad Mila 500, Spacal 500, Kocman Anton 100, Kaučič Milka 300, Orel Albina 200, Čevnja Josip 100, Strgar Marija 100, Benčina 100, Mahnič Antonija 100, Peric Josip 100, Bandin Fani 70, Gulij Kristina 100, Fabrini Počkar 150, Svagelj Gizela 80, Vescovo Ana 50, Žerjal Franc 50, Trampuž Ladi 50, Reni Maks 300, Žerjal Anica 150, Kavčič Dragica 300, Vrabec Ema 500, Kariž Ivanka 100, Skapin Marija 50, Trampuž Riko 150, Coretti M. 100, Maver 100, Sergas 100, Klun 300, Brandolin 150, Vouk 150, Rudolf 100, Ferfolja 100, Parovel 100, Montehiro 100, Pertot O. 100, Filipčič Stefanija 100.

LONJER - KATINARA: Biščak Beta 1500 lir, Čok Tončka 1000, Čok Danica 150, Čok Karel 100, Čok Pepca 150, Čok Marija 100, Čok Angela 200, Pečar Antonija 300, Gombač Anica 200, Glavina Vesna 100, Gombač Anton 200, Kjuder Franc 100, Čok Milka 100, Posega Berta 100, Lavrenčič Justa 70, Čok Rudolf 100, Čok Maks 100, Pečar Roža 100, Čač Antonija 80, Pečar Pierina 100, Kalan Anica 500, Čok Irma 1000, Lavrenčič Kristina 300, Lavrenčič Marija 50, Orel Ada 100, Spetič Meri 100, Pečar Albina 100, Marc Marija 100, Maver Marija 100, Lavrenčič Ema 50, Okretič 300, Lavrenčič Ana 300, N. N. 500, Lavrenčič Josip 300, Žerjal Marija 200, Čok Mirko 100, Maver Marija 100, Batič Bianka 100, Mijot Jelka 100, Čok Amalija 100, Kjuder Slavko 100, Pečar Anton 100, Pečar Angela 100, Čok Zofija 100, Čok Stanko 100, Perhavc Bianka 100, Vouk Viktorija 100, Kjuder Amelia 50, Čok Laura 50, Kjuder Frančiška 200, Moro Ana 100, Batič Gizela 50, Pečar Amalia 100, Čok Andrej 100, Čok Antonija 100, Glavina Celestin 100, Lavrenčič M. 50, Čok Marija 100, Barovina Antonija 100, Čok Anton 1000.

SKOFIJE I.: Pechionc Marija 100 lir, Cetin Andrea 400, Furlanič Dore 100, Zupin Lucijan 50, Pečarič Elvira 100, Mužič Ferdo 50, Spagnoleto Paula 50, Uliveti Vanda 500, Pečarič Josip 50, Spagnoleto Kozimo 30, Zugna Andrejina 200, Terlov Peter 200, Cupin Eda 100, Kolarič Ida 50, Cupin Dora 100, Dolenc Amelia 100, Cupin Zora 50, Sancin Franc 100.

SALEŽ: Stubelj Stojan 500, Obad Janko 500, Rebula Alojzija 150, Grilanc Milka 200, Budin Marija 100, Pegan Gizela 50, Peric Ivanka 100, Grilanc Ivanka 150, Pegan Marija 200, Grilanc Pierina 300, Grilanc Anica 150, Budin Slava 100, Milič Anton 200, Kocman Marija 100, Čekuta Lidija 100, Skrk Ivan 100, Kocman Milka 100, Grilanc Roman 300, Grilanc Jožef 300, Grilanc Milka 100, Gruden Ivanka 100, Milič Anton 50, Skrk Stefanija 50, Sčuka Franca 50, Peric Celesta 100, Rebula Danica 300, Budin Anica 100, Skrk Stefanija 100, Sardoč Alojzija 50, Perčič Milka 200, Stolfa Karlo 100, Stolfa Alojzija 30, Ostrouška Marta 150, Rebula Jože 200, Batič Ivan 30, Skrk Angela 150, Furlan Elizabeta 50, Skrk Milka 100, Milič Justa 100, Pegan Ivanka 100, Milič Frančiška 200, Skrlj Amalija 150, Pirc Ivanka 100, Pirc Ivanka 100, Skrk Jože 50, Skrk Alojz 50, Gruden Meri 50, Kocman Jože 100, Pirc Alojz 50, Rebula Vlado 100.

TREBČE: Kralj Marija 50 lir, Kralj Emil 25, Kralj Draga 50, Kralj Bruno 250, Kralj Milka 50, Možina Cezar 50, Kralj Ivan 1000, Živec Marija 200, Čuk Tina 60, Kralj Alojz 150, Čuk Viktorija 100, Možina Dana 150, Kalc Marija 500, Kralj Marija 200, Kalc Julka 100, Grgič Marija 50, Križmančič Elizabeta 50, Kalc Marija 50, Pellegrini Lidija 250, Kralj Kristina 250, Kralj Pierina 100.

VZDOLŽ JUŽNE JADRANSKE OBALE

MED ELAFITSKIM OTOČJEM

Ustno izročilo o spopadu rimskega brodovja - Dubrovniška republika v zagati zaradi špansko turškega incidenta

Sto in tisoč lepot se nudi vzhičenim očem popotnika, ki hiti s parnikom vzdolž divne, slikovite in prostrane obale jadranskega morja. Nepozabni so vtisi tako s kopna kot z otoških bregov.

Če ponekod utrudi popotnikovo oko enoličnost razbičanih čeri, skalovitih otokov in od sonca ožganih vrhov, se mu pogled drugod spet odpočije na svežem večno brstečem zelenju, med katerimi se skrivajo lična naselja.

Zlasti lep je pogled na zeleno obrežje in bujno poraslo otočje niže Korčule. Podolgovati Pelješac s svojimi temnimi šumami in bevskajočimi šakali, zeleni otoki s pisanimi mesti in z bogastvom cvetja. Tam dremljejo pravljični Elafitski ali Jelenji otoki, kot so jih nazivali v starem veku. Doli do skalnega Dubrovnika se nateže njihov raztreseni roj, sedem po številu, ki ga zaključi biser jadranskih voda, tajinstveni otoček Lokrum tik pred vrati nekdanje svobodne in mogočne republike.

Prelesten je oni predel te zemlje in sinjega morja. Izbrani južni vrt Trsteno z mogočnima platanama, največjima drevesoma v Evropi. Njemu nasproti otok Lopud, svojevrstna znamenitost, pa dalje največji dubrovniški otok Šipan, ovit v trto in oljko.

Poznaš ta divni svet, «kjer se razkošne rože valov dotikajo in mehko jih božajo, se jim dobrikajo» (Kette)?!

Poleg naravnih lepot govori tod vsak kamen, vsaka bilka, vsak val o turobni pa tudi slavni preteklosti teh krajev.

Ustno izročilo trdi, da se je v davni dobi pred našim štetjem v teh vodah izvršil spopad Cezarjevega in Pompejevega brodovja. Premagani Oktavijan se je zatekel v Šipansko luko, ki je znamenita po svojem pred vsemi vetrovi zavarovanem pristanišču. Luko je na večer blokiral poveljnik Cezarjevega brodovja Vatinij, prepričan, da mu naslednje jutro pade vse Pompejevo brodovje v roke kot miš v pasti. Pa je bila luka zjutraj prazna, Oktavijan pa že pri Visu, kamor je pobegnil skozi skriti preliv med Šipanom in Lakljanom. Še danes se imenuje oni preliv Harpoti ali Pompejeva vrata.

Ti številni otoki in otočki, ki so raztreseni tam naokoli, so naravni čuvarji obale. Vsi so polni tajinstvenih dogodbic in mičnih pravljic. Koliko bi vedele povedati le Nevestina špilja tam med Trstenom in bližnjim Oraščem, ali pa Barbanat, samotni greben v večnem objemu bisernih valov!

Sonce in cvetje, pesem in veselje se bohotijo danes tam naokoli. Nekdaj, pred štiri sto, pet sto leti ni bilo tako. Tedaj so križarili med onimi pisanimi seli in zelenimi otoki gusarji, morski roparji vseh narodnosti. Vse je hotelo živeti in obogateti na lahek način.

Dubrovniška republika je bila hude boje z roparskimi Albanci in Grki in Turki, pa tudi z Italijani, Španci in Francozi. Tedaj so morale biti tudi trgovske ladje močno oborožene. Mestom ni pretila nevarnost, toliko več pa so trpela zunanja naselja.

Oktobra meseca leta 1530 je pripeljala neka španska ladja iz San Sebastijana v Biskajskem zalivu dubrovniškim trgovcem mnogo prvovrstnih angleških tkanin. Namesto v Dubrovniku je ladja pristala — kdo ve zakaj — v mali luki Zaton blizu Trstena. Na nesrečo španskih trgovcev je ravno tedaj priplulo mimo sedem oboroženih turških ladij, ki so zatonsko pristanišče takoj zaprle in zahtevale od Špancev, da se jim predajo. Ker so Španci zahtevo odločno odklonili, so pričeli turški gusarji takoj na vso moč obstreljevati ladjo. Zaton je blizu Dubrovnika, in kaj hitro so tam izvedeli za napad.

Dubrovčani so bili vsi iz sebe. Tri dni je skoro le o tem razpravljal senat. Poslali so potem dva plemiča, ki naj bi Turke pregovorila. Nič ni pomagalo, čeravno je Dubrovnik že prej nagradil gusarje, da bi mirovali. Biskajci so se morali vdati in Turki so odnesli ves plen ter zajeli 42 mornarjev. Te so pustili v Zatonu, sami pa so odjadrali proti severozahodu.

Dubrovčani so zelo skrbeli za ranjence ter so vso posadko poslali čez Italijo domov. S tem pa stvar ni bila končana. Lastnik izropane španske ladje je zahteval od Dubrovnika odškodnino. Njegovi odvetniki so zaradi tega dvakrat prišli v Dubrovnik, posredoval je sam španski kralj, pa Dubrovčani se niso podali in šele po dvajsetih letih je spor prenehal, ko so Biskajci utihnili s svojo zahtevo. Mislili pa so na osveto in ves ta čas dubrovniške ladje niso bile varne pred njimi. Napadli so jih, kjer so jih našli. V Biskajskem zalivu so naleteli na dubrovniško ladjo, ki se je natovorjena vračala iz Anglije. Zaplenili so jo in odvedli s seboj.

Na take in slične dogodke se bo spomnil popotovalec, ki bo križaril tod mimo, ako se je prej le malo zanimal za kraje, ki jih bo obiskal. Gusarji, uskoki, vse je nadlegovalo te uboge kraje. Trpelo je ljudstvo, trpel je čarobni južni svet, danes pa je vse to pozabljeno. Kdo še misli na preteklost! Živeč v sedanjosti misli vse na bodočnost. In bodočnost imajo ti oblagodarjeni kraji. Divna bodočnost!

V. P.

Kadar je lepo vreme, imajo otroci mnogo zabave z golobi na Velikem trgu. (Foto Magajna)

102.000 SADIK JUŽ. SADJA

Velika drevesnica južnega sadja v Čibači pri Dubrovniku daje že zdaj na leto 70.000 sadik južnega sadja ter 20.000 do 25.000 sadik limon in pomaranč. Njeno delo se razvija na znanstvenih dognanjih Instituta za jadranske kulture. Lani in letos spomladi je prodala drevesnica okrog 28.000 sadik, letos pa jih je pripravila za prodajo nad 102 tisoč.

Londonsko društvo starin

Trije možje, ki so se sestajali v neki londonski gostilni, da bi razpravljali o zgodovini in starinah, so bili ustanovitelji društva, ki ima sedaj svetovno članstvo in ki ta eden slavi dvestoletnico kraljevega pokroviteljstva.

Bilo je v gostilni na obali Temze, ko se je ustanovitelj Humfrey Wanley z dvema prijateljema dogovoril 5. decembra 1707. leta, da se sestanejo vsak petek ob šestih zvečer ter da do desetih razpravljajo o zgodovini in starinah Velike Britanije. V naslednjih 47 letih so se sestajali v dveh mornariških gostilnah «Mladi vrag» in «Mitra». Iz teh začetkov je zraslo londonsko društvo starin, ki ima sedaj 900 članov, daleč po svetu v mestih Yale, Uppsali, Buenos Airesu, Bernu, Frankfurtu, Oportu in Madridu. Obletnico bodo proslavili s svečano večerjo in z otvoritvijo razstave v Burlington Housu. Pokazali bodo stare rokopise, med njimi knjigo o sodnem dnevu iz 12. stoletja, psalter iz 13. stoletja, kakor tudi društvene kraljeve listine iz leta 1751.

SEDEMNAJST MILIJONOV ZA NOVA MESTA V ANGLIJI

V spodnji zbornici je minister za lokalno upravo in gradnjo hiš, Harold Mc Millan, izjavil, da so predujmi za razvoj novih mest v Angliji in Walesu že prekoračili 17 milijonov funtov šterlingov. V gradnji je 12 novih mest, ki so dosegli predujme od 60 tisoč do 3 in pol milijona funtov šterlingov.

Ustanovitev prvega takega mesta, Corbyja v Northansu, bo veljala blizu milijon funtov šterlingov ter bo imelo 500 hiš. listine iz leta 1751.

Tržaška univerza in primer prof. Cusina

Vsak dan lahko ugotavljamo, da je v našem mestu nekaj gnilega. Dnevno srečujemo tako mnogo različnih, do skrajnosti dovedenih pojavov šovinizma. Ti pojavi že desetletja presegajo vsako razumno mero in zastrupljajo vse normalne, človeške odnose.

Znani so nam primeri, ko so bili menda odstavljeni z vodilnih mest Italijani po nalogu italijanske delegacije samo zato, ker ne gledajo v Slovencih barbare in svoje sovražnike, in ker so ohranili osnovno čustvo za pravico in resnico. Slabo je za tistega, ki skuša biti v našem mestu vsaj nekoliko objektiven.

Takih primerov je nešteto, po vseh uradih in po vseh ustanovah. Tako na občini kot na predsedstvu cone, itd. Vsem je znano, da si uradniki ne upajo prikazati se v pisarno kot z «Giornale di Trieste» v žepu.

Ves ta, do skrajnosti dovedeni, šovinistični bes je sicer neopravičljiv, vendar ga lahko vsaj do neke mere razložimo. Popolnoma je pa nerazumljiv tak način delovanja, kadar nimamo opravka z javnimi političnimi ali upravnimi ustanovami, temveč z najvišjo znanstveno ustanovo, s tržaško univerzo.

Tržaška univerza se je pretvorila v šovinistično ustanovo, v kateri vladajo slabše razmere kot v najslabših uradih. Vse njeno delovanje je izgubilo pečat resnosti in postaja z vsakim letom bolj politično orodje, tribuna za šovinistične napade in do skrajnosti neobjektivne izpade.

Primerov za tako drzno trditev je žal že preveč.

Ali se mar ne imenuje njen rektor, in to sam, psa čuvarja italijanskega Trsta?

Lani, ko so otvarjali novo univerzitetno poslopje je prišlo do znanih šovinističnih incidentov. Takrat so študentje, žal prvič in zadnjič, protestirali proti zbrani gnilobi, ki jo skušajo opravičevati z nacionalističnimi parolami.

Letošnja otvoritev univerzitetnega leta se je pretvorila v manifestacijo vredno zborovanja bivših oboževateljev Mussolinija.

In končno najtipičnejši primer za razmere na univerzi je nedavni primer prof. Fabia Cusina.

Zelo vročo polemiko je zbudil ta primer v tržaškem tisku. Tega profesorja Tržačana, rojenega v stari tržaški družini, so izključili z univerze. Vzeli so mu stolico za zgodovino srednjega veka in to predvsem zaradi tega, ker je ohranil osnovni čut za objektivnost, za resnico.

«... Potrjujem, da je moja izključitev s tržaške univerze nastala samo zaradi političnih vzrokov ...» je pisal pred kratkim prof. Cusin in nadalje:

«Fakulteta je poklicala na moje mesto osebo, čigar sposobnosti lahko priznavam s prijateljsko sodbo, toda ki ni pokazala z nikakršnim dokumentom in ki ni sodelovala na nobenem natečaju za specifično nalogo in ki nima niti naziva svobodnega docenta, da je zrela za to disciplino.»

«Ni dvoma, da je bil prof. Giovannibattista Picotti (eden izmed profesorjev, ki je podpisal izjavo, češ da Cusin nima dovolj velikih sposobnosti za katedro srednjega veka in ki je izjavil, da je Cusin z nekaterimi svojimi knjigami «oškodoval italijanstvo Trsta»), sam klerikalec in je bil pod vplivom tržaških klerikalnih elementov.»

Poleg teh tako hudih obtožb nam tudi sami datumi izključitve Cusina govore o tem, da gre za čisto politično akcijo. Profesorska komisija, ki je razpravljala o Cusinu 12. julija na natečaju za stolico zgodovine srednjega veka milanske univerze, je dala relativno negativno mišljenje 12. julija, medtem ko je tržaška univerza že 28. julija poklicala drugo osebo na mesto, ki ga je do takrat zavzemal prof. Cusin.

Ni dvoma, da je imel prof. Cusin vse pogoje za mesto, ki ga je že več let zavzemal. On je pazljiv in vešten raziskovalec starih arhivov ter ima obenem redko sposobnost, da ne sledi že izhojenim potem, temveč si raje ustvarja na osnovi dejstev svoje mnenje sam.

Prvo je študiral v Trstu. Napisal je več knjig o začetkih srednjega veka, tako o evropski politiki in dve knjigi: «Vzhodna meja Italije v evropski politiki 14. in 15. stoletja». Ta knjiga je zbudila precejšnje zanimanje tudi pri znanstvenikih izven Italije. Ne bi naštevali vseh njegovih del, katerih pomen in resnost je narastla po padcu fašizma, ko lahko piše svobodneje. Omenimo samo, da bo v teh dneh prišla iz tiska njegova knjiga, ki je posvečena zgodovini njegovega rodnega mesta.

Primer prof. Cusina nam jasno govori o razmerah, ki vladajo na tržaški univerzi, nam jasno govori, da bi morale odgovorne oblasti vendar enkrat preprečiti tako šovinistično ravnanje.

POZOR! ZADNJI DNEVI
Velika razprodaja
po izredno nizkih cenah
moški plašči od 4.800 lir navzgor
deške obleke „ 900 „ „
moški jopiči „ 3.800 „ „
moške obleke „ 5.600 „ „
velika izbira moških kompletnih oblek, dežnih plaščev, moških hlač in volnenega blaga.
Trgovina ALLE GRANDI FABBRICHE
Trst Largo Barriera Vecchia 15. Lastnik L. Bront
IZKORISTITE PRILIKO!

TRGOVINA
Trevisani
Trst, Ul. G. Vasari 10

OGLEJTE SI NAŠE IZLOŽBE!

Staroznana tvrdka TULIAK
vam nudi najboljše jamstvo
Šivalni stroji najboljših svetovnih tovarn, tuji in domači, industrijski in družinski, specialni za šivanje nazaj in naprej, pritrjevanje gumbov, čipk vezenje, in krpanje z garancijo 25 let. Skrajno ugodne cene od lir 10.000 naprej. Na obroke 50 lir dnevno. Moderniziramo in kupujemo rabljene stroje po ugodnih cenah. Brezhibna popravila vsakršne vrste stroja izvršuje specialist za najboljše nemške znamke. Prodajamo omarice za stroje in sestavne dele za kakršno koli vrsto stroja električne motorje, svetilke itd. itd.
Staroznana tvrdka Tuliak vam nudi najboljše jamstvo
TRST, Ul. della Guardia 15 - Tel. 95089

Pozor!
Kadar imaš raztrgane čevlje, se spomni, da boš pri LUSI zadovoljen s ceno in prvovrstnim blagom
Popravila v usnju pari in vibramu
Barvamo, širimo in prenavljamo točno in solidno v najkrajšem času
ZAPOMNI SI:
Trst - Ul. sv. Frančiška št. 20

RADIJSKI APARATI
od 29.000.- lir navzgor - v 24 obrokih

Ako izročite stari aparat tvrdki
RADIO TRIESTE
UL. XX. SEPTEMBRA 15
TEL. 95250
si lahko nabavite za nizko ceno nov
TELEFUNKEN
PHONOLA
MINERVA
GELOSO
UNDA-ADLER
Modeli 1952

ZADNJA POROČILA

PRIMORSKI DNEVNIK

2. DECEMBRA 1951

VREME Iz Zahodne Evrope se proti alpskemu pasu polagoma širijo vremenske motnje. Predvidevajo, da bo v teh krajih v najkrajšem času postaja pooblačitev večja z možnostjo manjših krajevnih padavin. Trenutno prevladuje še vedno jasno z delnimi lahnimi pooblačitvami. Temperatura neizpremenjena. Danes smo imeli v Trstu najnižjo temp. 4.7 in najvišjo 9.8 stopinj.

RADIO Opozarjamo vas na sledeče oddaje: **Jug. cone Trsta:** 9.00 Mladinska oddaja O. Wilde «Slavec in roža». — **Trst II.:** 12.15: Od melodije do melodije; 22.00: Čajkovski: Simfonija št. 6. — **Trst I.:** 17.30: Iz gledališča Argentina v Rimu bodo prenašali simfonični koncert pod vodstvom Karla Boehma. — **Slovenija:** 18.20: Iz zakladnice slovenskih skladateljev.

Kam gre Sovjetska zveza?

(Nadaljevanje s 1. strani)

Kominforma. Ta časopis je med drugim pisal: «Takšno požrtvovalno delo albanskega naroda ne bi moglo dati tako velikih rezultatov brez nesebične tovariške pomoči, ki jo je Albanija dobivala od bratskih narodov, predvsem od Jugoslavije in Sovjetske zveze...».

Prav tako je Djilas pokazal tudi na nesrečno usodo tistih, ki slepo služijo politiki Kominforma, in je navedel primer Trajča Kostova, voditelja bolgarske delegacije na zasedanju Kominforma, na katerem je bila sprejeta znamenita resolucija, ki pa je bil nagrajen s tem, da so ga kmalu nato obesili.

Voditelj češkoslovaške delegacije Rudolf Slansky, je bil tedni aretiran.

Tajnik poljske partije, ki je dal tudi svoj podpis na resolucijo, leži v ječi kot izdajalec.

«A kaj je z drugimi? je dejal Djilas. — Kaj bo s tistimi, ki se danes tako lahko uvrščajo v gonjo proti Jugoslaviji in ne vidijo, da je to istočasno samo ena oblika zasužnjevanja njihovega lastnega naroda?»

Sovjetska vlada — je dejal na koncu svojega govora Djilas — si ne more niti zamisliti drugačnih odnosov med neko večjo in neko manjšo državo, kot odnose ukazovanja. Sovjetska zveza si ne more niti zamisliti, a kaj šele da bi priznala prijateljsko sodelovanje na podlagi vzajemnega spoštovanja, kakršno je n. pr. danes med Jugoslavijo z ene in ZDA, Anglijo, Francijo in drugimi državami z druge strani. 80.000 tujcev je samo letos obiskalo Jugoslavijo in na samem kraju spoznalo pravo stanje stvari. Zato so nastopi delegatov vzhodnega bloka očitno izračunani na to, da bi nudili novo hrano propagandnim napadom na Jugoslavijo izven dvorane, v kateri so bili izrečeni, a da hkrati na mestu služijo kot izgovor za odklonitev predlogov, ki po mnenju ogromne večine delegatov lahko služijo kot resen korak k popuščanju napetosti ne samo v juhovzhodni Evropi, temveč v vsem svetu sploh.

Djilas je poudaril tudi dejstvo, da je bila z jugoslovanske strani že večkrat, posebno pa v izjavah Edvarda Kardelja na glavnih skupščinah OZN 1948, 1949 in 1950 leta in v govorih maršala Tita 1950 poudarjena pripravljenost Jugoslavije, da s svoje strani vpliva na poboljšanje odnosov z omenjenimi državami. Resolucija, ki jo je letos predložila Jugoslavija, je dala zainteresiranim državam nove možnosti, da pokažejo pripravljenost za normalizacijo medsebojnih odnosov.

«Borba za nacionalno neodvisnost — je zaključil Djilas — ki jo vodijo danes s takšno odločnostjo narodi Jugoslavije in njihova vlada, je hkrati izraz njihovih teženj, da živijo in delajo v miru in ne vznemirjajoč drugih narodov. Prav zaradi tega kažejo v vsem tem vprašanju — kakor doslej, tako tudi v bodoče — narodi Jugoslavije in njihova vlada takšno dobro voljo, da uredijo na miren, sporazumen način sporna vprašanja s sovjetskim blokom. Na tej poti bodo ostali tudi v bodoče — neomajano bodo čuvali svojo neodvisnost in težili, da se na njihovih mejah zavaruje mir in mir na svetu sploh.

Pododbor za razorožitev, ki je bil ustanovljen včeraj, je imel danes zjutraj svojo prvo sejo v uradu predsednika glavne skupščine.

Po sestanku je predsednik Padilla Nervo izjavil, da so se širije delegati sporazumeli o postopku in da je delo potekalo v prisrčnem ozračju. Dodal je, da so se sporazumeli, da bodo seje tajne. Morebitne informacije o razgovorih bodo dajali tisku po vsaki seji.

Od ponedeljka dalje se bo pododbor sestajal dvakrat dnevno in če bo potrebno tudi ponoči, ker mora izročiti svoje poročilo političnemu odboru do 10 decembra.

Odbor se bo ponovno sestal v torek in začel razpravo o tretji točki dnevnega reda, ki se nanaša na predlog za imenovanje mednarodne anketne komisije, ki naj v Vzhodni in Zahodni Nemčiji ugotovi, ali so dani pogoji za izvedbo volitev v vsej Nemčiji.

Gospodarski odbor pa je danes nadaljeval razpravo o programu pomoči nezadostno razvitim deželam. Delegati Velike Britanije, ZDA in SZ so odločno zavrnili obtožbe, ki so bile izrečene na račun njihovih vlad. Britanski delegat je med drugim zavrnil obtožbe iraškega predstavnika v zvezi s petrolejskim sporom. Ameriški delegat je s svoje strani zanikal, da bi oboroževalni programi služili povečanju dobičkov ameriških industrijcev. Sovjetski delegat pa je ponovil svoje dosedanje utemeljitve in dejal, da korist, ki izhaja iz investiranih kapitalov, bogati ameriške monopoliste in ne izboljšuje položaja množic.

Skrbstveni odbor je danes proučeval poročilo posebnega odbora, ki zbira podatke o neavtonomnih ozemljih.

Iz zanesljivih virov javljajo, da se bosta Egipt in Burma potegovali za sedež v gospodarskem in socialnem svetu OZN, ki je do sedaj pripadal Indiji. Tozadevne volitve bodo v sredo.

Ruski atomski strokovnjak pobegnil v zahodni Berlin

Vodil je družbo Wismuth, ki je pridobivala uran v Vzhodni Nemčiji

BERLIN, 1. — Glavni sovjetski voditelj za izkopavanje urana v Vzhodni Nemčiji polkovnik Fedja Nikolajevič Astavpčov je prekinil sleherne vezi s svojim režimom in pribežal v zahodni del Berlina.

Zahodno nemški list «Die Welt», ki je danes sporočil to vest, je med drugim zapisal, da je Astapčov, ki je bil nagrajen s Stalinovo nagrado, po 240 kilometrov dolgem dramatičnem begu preko sovjetske cone v Vzhodni Nemčiji pribežal prejšnji torek v zahodni del Berlina, od koder so ga z letalom nemudoma odpeljali nekam v Zahodno Evropo.

Vest v uradnih krogih še niso potrdili, vendar je ta molk pripisati dejstvu, da zahodni funkcionarji zanikujejo te vesti iz varnostnih razlogov.

Nadalje «Die Welt» piše o položaju pobeglega znanstvenika in pravi, da je bil polkovnik najvažnejši funkcionar Kremlja in glavni geolog družbe Wismuth katera je bila pod rusko upravo. Družba je izkoriščala uranove rudnike v Vzhodni Nemčiji in pošiljala uran v Sovjetsko zvezo.

Po poročilih ruske in nemške izvidnice strogo nadzorujejo rudniški bazen, ki je obdan z dvojnim obročem. Zdi se, da iščejo Sovjeti uran tudi v okolici Dresdna, in sicer okoli 80 km severno od Aue in da so kraji ob nemško-češkoslovaški meji najbogatejši kraji z uranom.

Prav tako po nepotrjenih vendar zelo verjetnih vesteh so osebje družbe Wismuth po Astapčovem begu preselili preko meje na Češkoslovaško.

Sovjetskim četam, ki so stražile rudnik, so sporočili, da so njihovega poveljnika med begom ustrelili. Takoj nato pa so razpustili osrednji geološki oddelek, ki je deloval pod vodstvom pobeglega polkovnika. Oddelek so nato preimenovali.

Pri izkopavanju urana je zaposlenih 380 tisoč Nemcev, ki so pod nadzorstvom okoli 5.800 ruskih tehnikov in znanstvenikov. Vse skupaj pa straži več kot 11.000 ruskih vojakov, da bi preprečili morebitne nevšečnosti, ki bi omogočile drugim državam, da bi vtaknile svoj nos v kraje, kjer Sovjetska zveza izkopava tako dragocen element za izdelovanje «svoje miroljubne atomske bombe».

ŠPORTNI DNEVNIK

DOLOČENA JE OLIMPIJSKA REPREZENTANCA

Avstrijski smučarji v izvrstni formi

DUNAJ, 1. — Končal se je prvi skupni trening avstrijskih smučarjev za olimpijske igre. Strokovnjaki so se zelo povoljno izjavili o formi posameznikov, zlasti Praydle, Schneiderja in Sengerja, ki naj bi bili naravnost fenomenalni. Avstrijska ekipa za Oslo bo verjetno takole sestavljena: Pravda, Senger, Schoepf, Spiess, Lindherr ter Hedien, katerim naj bi se priključila kot rezervi še Schuster in Huber.

Po zadnjih informacijah bi morala biti ženska smučarska reprezentanca sestavljena tako: Dagmar Rom, Trude Beiser-Jochum, Erika Mahringer, Anneliese Schuch-Prohauf, Trude Klecker ter še dve tekmovalki, ki ju bodo določili kasneje.

OB POVRATKU NA DUNAJ SO REKLI:

„Premagali bomo Angleže na njihovi zemlji"

DUNAJ, 1. — Včeraj zvečer se je vrnila v prestolnico nogometna reprezentanca. Na kolodvoru jo je sprejelo nad 3000 navijačev. Spregovoril je minister za vzgojo in leader avstrijskega športa Felix Hurdes. Odgovoril je predsednik nogometne zveze, ki je ob navdušenih ovacijah dejal: «Leta 1932 so nas Angleži premagali s 4-3, v sredo smo remizirali. V prihodnji tekmi na angleški zemlji bomo zmagovalci mi».

Vsi Švedi eliminirani

KOOYONG, 1. — Na tenis.em prvenstvu Victorie so po drugem kolu eliminirani vsi švedski igralci. 17-letni Avstralec Ken Rosewall je porazil Bergelina s 6-1, 6-2, 8-6. Sved je igral znatno pod svojimi sposobnostmi. Sedgman je odpravil Johanssona s 6-1, 6-1, 6-2, Rose pa Davidsona s 6-4, 1-6, 5-7, 8-6, 6-3. Johansson ni nudil niti najmanjšega odpora, Davidson pa je odpovedal šele v četrtem setu, ko je bil v vodstvu s 5-3. Ob koncu matcha sta oba igralca šepala zaradi krčev na nogi.

V tretje kolo so se plasirali tudi Schroeder, McGregor, ki je porazil Richardsona in Vie Seixas.

PLAVANJE

Kopellstetter 1:07.7 na 100 m hrbtno

DUNAJ, 1. — Helmut Kopellstetter je postavil nov avstrijski plavalni rekord na 100 metrov hrbtno s časom 1:07.7. Ostali rezultati dvoboja Avstrija - Južna Nemčija, ki se je končal z zmago domačinov s 102-81, so povprečni.

NEW YORK, 1. — Boksarja srednje kategorije Ernie Durando ter Paddy Young sta nastopila včeraj zvečer v svojem tretjem matchu; po trdi borbi desetih rund se je končal neodločeno.

Menažerji Madison Square Gardena so pred dnevi sporočili, da bo zmagovalec boksal januarja proti Rayu Robinsonu.

Spored tekem II. kola nogometnega turnirja ZDTV

Polet Giuliana, igrišče «Prvi maj» ob 9. uri; Zarja - Olimpija, igrišče Občine ob 14. uri; Inter - Ilirija, igrišče «Prvi maj» ob 11. uri; Aurora - Sv. Ana, igrišče Občine ob 9. uri; Skedenj - Studenti, igrišče Občine ob 11. uri.

Tržaške telovadke na Jesenicah

Včeraj je odpotovala na Jesenice ženska telovadna vrsta tržaškega ZDTV, da vrne obisk Gorenjkam, ki so v začetku leta nastopile v Kopru. Tedaj so jeseniška dekleta premagala Tržačanke s 167.85 proti 152.85. Današnje povratno srečanje bo dokazalo, koliko so tržaška dekleta napredovale. Po zadnjem zmagovitem dvoboju proti Mariborčankam so se vestno pripravljale, dokler jim ni pred dnevi požar odvzel edini prostor za trening. Odlična vrsta Jesenic, sestavljena iz talentiranih telovadk kot Smolnikarjeva, Rozmanova, Lapajnova, Omejčeva in druga, bo imela resne nasprotnike.

Verjetno bodo Tržačanke prihodnjo nedeljo, 9. t. m. odpotovale v Beograd. Tudi s tamkajšnjim Železničarjem imajo neporavnane račune. V Piranu je na pomlad ženska vrsta gostov zmagala s 187.80 - 165.40.

Želimo vrsti ZDTV vse sreče!

Gligorič in Puc poražena

Na vodstvu je Robar

XI. kolo šahovskega šampionata Jugoslavije: Trifunovič - Matanovič remi; Kindij - Bajec prekinjeno v izenačeni poziciji; Udovčič - Tot 0-1; Bertok - Fuderer remi; Ivkov - Nikolac remi; Janoševič - Nedeljkovič remi; Germek - Gligorič 1-0; Rabar - Longer prekinjeno v boljši poziciji za belega; Andrič - Puc 1-0; Karaklajič - Milič 1-0.

Po tem kolu vodi Rabar z 8 točkami; sledijo Trifunovič, Fuderer, Janoševič 7; Nedeljkovič, Matanovič 6.5; Karaklajič 6; Gligorič, Puc, Udovčič, Germek 5.5.

* * *

OMIYA, 1. — Švedska nogometna enajstorica Halsingborg je premagala japonskega prvaka Kei Kei s 7-0. Gledalcev je bilo 25.000.

KINO V NABREŽINI

predvaja DANES V NEDELJO 2. decembra z začetkom ob 16. uri in zvečer ob 20. uri barvani film:

LASSY VRNI SE DOMOV

Mizarji podjetniki kmetovalci! *Deske smreke, macesnove in trdih lesov in trame, nudi najugodneje*

CALEA TRST viale Sonnino 24 Tel. 90441

POMARANČE IN LIMONE *pošilja* **EKSPRESNO V JUGOSLAVIJO** tvrdka **„CITRUS"** IMPORT-EXPORT GOLJEVŠČEK ALEKSANDER TRST - UL. TORREBIANCA 27 - TEL. 2-4467

Krznarstvo MERMOLJA TRST Ul. Coroneo 3 - Telefon 38-18 *Olajšave pri plačilu*

RUMI 2-cilindrska 125 kub. lahka motorna kolesa Visoko kvalitetna, ekonomična okretna, hitra, elegantna in odporna MODELI: **Turizem - Luksus Sport - Scooter** Veliki sezonski popusti olajšave v plačevanju IZBIRA IN SERVICE: razplinjači (karburatorji DELL'ORTO) - bati, tesnilni obročki (pistoni) nemškega izvora «KS» ter raznovrsten material za motorna kolesa. Kvalificirana mehanična delavnica **RUMI - KOMISIONAR** Tel. 93468 - Ul. Molino a vapore 6

Volnene obleke in jope prodam OLAJSAVE PRI PLAČEVANJU Naslov na upravi lista

Vozači! Bodite previdni preden vstopite v avto, na motor, na vespo itd. in se zavarujte proti nezgodam. Tako boste jamčili sebi in drugim po zakonu določeno varnost v primeru nesreče. Za proračun in nasvete kličite tel. št. 88-15, Urnik 8. - 9., 20. - 22.

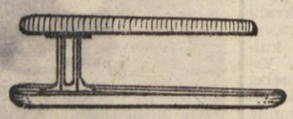

SMUČARJI POZOR! V trgovini **„GEC"** Trg tra i Rivi 2 si lahko nabavite po zmernih cenah smučarske čevlje

FODERAMI A. PERTOT TRST - UL. GINNASTICA 22 - TEL. 95-998

Vse potrebščine za krojače, šivilje, krznarje po najugodnejših cenah

KINO V TRSTU

Rossetti. 15.30: «Brez zastave» M. Serato, Vivi Gioi in K. Nicchi. **Excelsior.** 14.30: «En dan v New Yorku», F. Sinatra, G. Kelly. **Nazionale.** 15.00: «Mesto je rešeno». **Fenice.** 15.00: «Hotel Sahara», Y. De Carlo in P. Ustinav. **Filodrammatico.** 14.00: «Nehvaležno srce», K. Del Poggio. **Arcobaleno.** 14.30: «Otroci nikogar». **Astra Rojan.** 14.30: «Razkošno potovanje», G. Brent in J. Powell. **Alabarda.** 13.30: «Male žene», E. Taylor, M. O'Brien, J. Leigh. **Armonia.** 14.15: «Krvoločni Bill», G. Storm, A. Murphy. Variete Angelino. **Ariston.** 14.00: «Totò, tretji mož», Fr. Marzi in K. Campanini. **Aurora.** 14.30: «Divja dežela», R. Taylor in Mary Howard. **Garibaldi.** 14.00: «Kastiljski upornik», A. Nazari in M. Asquerin. **Ideale.** 14.00: «Tat v Benetkah», Maria Montez. **Impero.** 14.30: «Medianoche - polnoč», A. Cordova, M. Lopez. **Italia.** 14.30: «Tri deklice v modrem», J. Haver Vera Hellen. **Kino ob morju.** 14.30: «Glas viharja», režira Wyler; M. Oberon in L. Oliver. **Moderno.** 14.00: «Komandant Johnny», G. Cooper, J. Greer. **Savona.** 14.00: «Zivljenje z očetom», Irene Dunne, E. Taylor, in William Powell. **Viale.** 14.00: «Tragično čaroviništvo». **Vittorio Veneto.** 14, 16, 18, 20 in 22.00: «Tvoja, čeprav nezvesta», Linda Darnell in Rex Harrison. **Azzurro.** 14.00: «Rio Bravo» J. Wayne in M. O'Hara. **Belvedere.** 14.00: «Gianni in Pinotto v tujski legiji». Mnogo smeha. **Marconi.** 14.00: «Francis govori ča mula». **Massimo.** 14.00: «Beli stolp», A. Valli in G. Ford. **Novo Cine.** 14.: «Sam proti svetu» **Odeon.** 14.00: «Veliki tirani», B. Field in Harry Carey. **Radio.** 14.00: «Uličnе popevke». **Vittoria.** 14.30: «RX—M. Smer Meseca», L. Bridges, O. Mianseh.

RADIO

JUGOSLOVANSKE CONE TRSTA

NEDELJA, 2. decembra 1951

Poročila ob 8.00, 13.30, 19.30. 8.15 Jutranja glasba in radijski koledar. 8.30 Za naše kmetovalce. 9.00 Mladinska oddaja Oskar Wilde «Slavec in roža». 9.30 Cerkvene duhovne pesmi. 13.45 Glasba po željah. 16.30 Slovenska zborovska glasba. 17.30 Pester popoldanski koncert. 18.00 Glasbena oddaja za Bujščino. 19.00 15 minut tanga. 19.15 Sportna poročila. 23.10 Glasba za lahko noč.

TRST II.

8.00 Jutranja glasba. 8.30 Lahka glasba. 9.00 Kmetijska oddaja. 9.30 Zabavna glasba. 9.45 Veselje citre. 11.15 Komorna glasba. 11.30 Oddaja za najmlajše. 12.00 Glasbena medigra. 12.15 Od melodije do melodije. 13.00 Glasba po željah. 14.30 Musorgski Kovanščina, 1. in 2. dejanje. 15.35 Parada lahkih orkestrov. 16.00 Popoldanski koncert. 16.30 Pol ure jazza. 17.00 To, kar vsakdo rad posluša. 18.00 Iz delavskega sveta. 18.15 Pisana čajanka. 18.30 Koncert pianista Gabrijela Devetaka. 19.00 Dvorak: Koncert za violino v a-molu. 19.30 Vesela glasba. 20.00 Slovenski dueti, kvarteti in zbori. 20.35 Pestra glasba. 21.45 Lahka glasba. 22.00 Čajkovski: Simfonija št. 6. 22.43 Ples za vse. 23.32 Romance in nočni motivi.

TRST I.

8.45 Odlomki iz oper. 13.25 Igra orkester pod vodstvom Guida Cergolja. 14.30 Iz delavskega sveta. 14.40 Jazz zasebno. 15.00 Pesmi. 15.30 Oddaja drugega polčasa nogometne tekme. 16.30 Pesmi. 17.30 Iz gledališča Argentina v Rimu do prenašali simfonični koncert pod vodstvom Karla Boehma. 19.05 Valček. 19.40 Sportne vesti. 21.03 Operna sezona RAI.

SLOVENIJA

8.15 Za vesel začetek nedeljskega dopoldneva. 9.30 Popularen dopoldanski koncert orkestralne glasbe. 11.00 Od pravilice do pravljice 11.30 Zelimo vas razveseliti. 12.40 Zabavna glasba. 15.10 Želeli ste — poslušajte! 15.10 Veseli zvoki. 15.30 Kmetijski nasveti — Ing. Jože Ferčej: Setev ozimne živine. 15.45 Igrajo godalni orkestri. 16.00 J. Goethe: Ifigenija na Tavridi, radijska igra. 17.15 Ugrinite kaj igramo! 17.40 Narodne pesmi poje kvartet «Niko Štritof». 18.20 Iz zakladnice slovenskih skladateljev. 19.10 Klavir v ritmu. 19.30 Jakov Gotovac: Morana, opera v 3 dejanjih. 22.15 Melodije za zabavo in odih.

MOJA AVTOBIOGRAFIJA

BRANISLAV NUŠIČ

19. Prva in poslednja pesem

Napisal sem vse svoje žive dni le dve pesmi in obe sta mi tolikanj škodovali, da sem moral popaziti, kako se bom okrepil ih popravil. S svojo prvo pesmijo sem užalil neko žensko, s poslednjo pa nekega kralja. Ako upoštevamo, da so kralji in ženske najbolj občutljiva in najbolj maščevalna bitja, si pač lahko mislite, kako sem odrezal. Neki moj tovariš, ki je v življenju takisto napisal vsega le dve pesmi, je odrezal mnogo bolje, kajti mož je s prvo pesmijo čestital neki prav bogati tetki k sedemdesetemu rojstnemu dnevu ter ji poželel še mnogo, mnogo let, z drugo pesmijo pa je čestital nekomu, ki je postal minister, in je stihe zaljučil z besedami: «Taki sinovi so ponos svojega naroda!» Temu mojemu tovarišu ni bilo treba nikakršne diete, marveč je uspešno dalje pisal stihe, in lejte ga: še danes piše stihe za nagrobnike in napise na občinskih slavolokih, ki jih postavljajo ob velikih svečanostih.

Prvo pesem sem bil napisal že prav zgodaj, ko sem ponavljal prvi razred gimnazije.

Sam ne vem, kako se je v meni pojavil nagon, da sem začel pisati pesmi. Nekateri pravijo, da se človek tega naleze kakor garij; pri meni pa ni bilo tako, kajti jaz sem garje občutil in se čehljal, čim sem napisal prvo pesem in spoznal njene posledice. Drugi pravijo, da je pesniški nagon nekakšen nahod, ki je hudo nalezljiv. Morebiti, — samo to je: kadar pri navadnem nahodu kihneš, sežeš v žep po robec in si obrišeš nos; kadar pa izkihaš slabo pesem, ti kritiki tako obrišejo, nos, da ne bos nikoli več prav kihal. In sem čul še tole: mlad pesnik začuti v duši nekakšen navdih, na priliko tako, kakor začuti ženska svoj blagoslov v četrtem mesecu. In tudi nadalje se ta reč, kakor vse kaže, razvija podobno kakor pri otročnicah. Nosni mladenič čuti nekakšne težave, marsikaj se mu gnusi, nato nastopijo tudi bolečine, naposled leže v posteljo in rodi pesem.

Primerjava utegne biti točna spričo posameznih pesmi v naši književnosti, vendar pa ni res, da bi tako nastajale prve pesmi. Pesnikovanje se pojavlja kot koletivna bolezen gimnazijskih razredov, ki jih navdihujejo zlasti tisti stihi, katere so predniki napisali po stenah bolj skritih oddelkov. O, kolikšna zbirka nežnih lričnih pesmi, ki so prišle pozneje v javnost, ima svoje zametke v tem daljnem, v tem prvem navdihu. To sled celo občutimo pri posameznih pesmih v naši književnosti. In potem navdihujejo mlade pesnike tudi platnice starih knjig, saj je v naših šolah staro izročilo, da brž po končanem razredu razprodaš knjige tistim, ki stopajo za teboj v razred, in jih kupuješ pri tistih, ki so stopili v višji razred. Na platnicah teh knjig in pogostokrat tudi znotraj na straneh, kjer je količkaj mesta, najdemo dragocene sledove pokolenj. Tu najdemo stihe, modre reke, aforizme pa tudi prav koristne zapiske. Poleg posameznih beril, iz katerih je pri izpitu padlo nekaj prednikov, ki so imeli te knjige v lasti, so tudi zelo koristne opombe, podobne tistim tablicam na ulici, ki je razkopana zaradi kanalizacije, z opozorilom: «Pazi, ne hodi na levo!»

Lejte, tu tiče prvi navdihi, ki okužijo ves gimnazijski razred, da začne pesniti. Seveda so med njimi taki, ki prenehajo že pri prvem poizkusu; so taki, ki čečkajo stihe ne samo po svojih, marveč tudi po tujih knjigah, in so taki, ki so kar obsedeni in vztrajno pisarijo stihe še potem, ko so že vsi drugi opustili te norosti, — in takega tovariša oglasijo dijaki za pesnika svojega razreda. Ako še naprej odločno vztraja, postane pesnik svoje gimnazije in si pusti rasti dolge lase, površno se oblači, hlini raztresenost in tako postane pesnik z vsemi prilastki.

Zanimivo je vendarle, da že ti prvi plodovi gimnazijskega pesnikovanja pogosto-krat naglašajo smer, ki ji bo pripadal mladi mož, ako ostane pesnik, kakor tudi okolje, ki je dalo navdih za pesem.

Vzemimo, mar tile stihi, ki se jih tako dobro spominjam, ne kažejo razločno in natančno pesniško smer kakor tudi okolje, ki je navdihnilo mladega pesnika, mojega takratnega tovariša:

Ljubim mlečni riž in kislo mleko,
ljubim kislo zelje in slanino,
ljubim rezance in pito z mesom,
zlasti rad imam pa djuveč z govedino.

Na notranji strani platnic neke latinske slovnice, ki je prav zagotovo bila v lasti nekega popovskega sina z dežele, se dobro spominjam, da sem prebral naslednji stih.

Oj Gospod nebeški, vladaš vsemu svetu,
z milostjo okrepi našo nacijo
in pomagaj meni v tej zadregi hudi,
da bom zmogel tretjo konjugacijo

Takisto se spominjam tovariša godčevega sina, ki je pred koncem šolskega leta pogostokrat prepeval:

Hopa, cupa, kolo raja,
fantje in devojke,
hopa, cupa, — pred izpiti,
jaz imam pa dvojke...

Tisti, ki so ponavljali razred, so po navadi pesnikovali v guslarskem desetercu. Ne vem, ali zato, ker so z njim bolje izražali narodno bol. Tako je na primer Živko, po rodu Užičan, takole potožil, ko je zvedel, da bo moral ponavljati tretji razred:

Ojme meni zdaj in pa ne veke,
ki sem padel, da se bog usmili:
ne v spopadu niti na bojišču,
ne od puške ne pod ljutim nožem,
pač pa pod roko profosu Luke
na prokletem jeziku latinskem!

Tudi jaz sem svojo pesem napisal v desetercu. Le tega ne vem, ali sem jo zato napisal v desetercu, ker sem ponavljal razred, ali pa sem razred ponavljal zato, ker sem bil napisal to svojo prvo pesem.

Kakor je tistega, ki sem ga bil pravêar navedel, navdihovala kuhinja s svojim okoljem, kjer je bržčas stregel; kakor so onega popovskega sinu navdihovali psalmi, godčevega pa poskočnice, tako je mene bržčas navdihovalo opravljanje v okolju, v katerem sem živel, med svojimi tetkami in strinami. Moja prva pesem, ki se je kaj prida ne spominjam več, bi se obnovljena glasila na priliko takole:

Rano vstaja mlada ženka Anka
ob nedeljah pred zarečim soncem,
pa hiti odpirat svoje okno,
tja na okno mlada se nasloni,
gleda levo, pogleduje desno,
pričakuje Paja, sekretarja,
ki bo šel tod mimo na načelstvo.

Pesem je zbudila senzacijo, kakor se sicer spodobi, kadar se pojavi nov in mlad talent. Najbolj so zavreščali na mojem domu in začeli vzklikati: «Joj, joj, joj!» Ti vzkliki pa nilo pomenili, občudovanja, rajši osuplost, podobno, kakor če bi bil kdo razbil veliko ogledalo v dvorani.

«Le kako si mogel kaj takega napisati!» so v en glas vzklikale vse tri tetke.

«Kaj ne bi napisal, ko je pa res!» sem se otepal.

«Jojme, odkod pa veš, da je resnica?»

«Saj ste vendar tako trdile».

«Ali zaboga, dete, tisto, kar me govorimo, še ni treba, da bi bilo res!» se je branila srednja tetka.

«Joj, joj! Zdaj bodo celo rekli, da smo ga me napotile, naj napiše pesem!» je vzkliknila najstarejša tetka, ki je sicer v duši bila zelo zadovoljna s pesmijo in bo bržčas poskrbela, da pride pesem naokoli in naposled tudi gospe Aniki v roke.

In res, tudi gospa Anica je dobila pesem, še preden sem to slutil, in je napravila pravi polom v dotlej mirnem lekarnarjevem domu. Gospa je vriskala in se vrtljala po tleh, si ruvala lase, prevrnila divan, razbila svetilko, s čevljem pomerila sina, ugriznila pomočnika v lekarni in naposled popila ves sifon, da bi se zastrupila. Lekarnar ji je moral priseči pred podobo svetega nadangela Mihaela, ob katerem slavi krstno slavo, da me bo premlatil kakor mačka.

(Nadaljevanje sledi)

Glavni urednik BRANKO BABIC. — Odg. urednik STANISLAV RENKO. — UREDNIŠTVO: ULICA MONTECCHI št. 6, III nad. — Telefon štev. 93-803 in 94-638. — Poštni predal 502. — UPRAVA: ULICA SV. FRANCISKA št. 20. — Telefonska št. 73-38 — OGLASI: od 8.30 - 12 in od 15 - 18 — Tel. 73-38 — Cene oglasov: Za vsak mm višine v širini 1 stolpca: trgovski 60, finančno-upravni 100, osmrtnice 90 lir. — Za FLRJ: za vsak mm širine 1 stolpca za vse vrste oglasov po 10 din. — Tiska Tržaški tiskarski zavod. — Podruž.: Gorica, Ul. S. Pellico 1-II., Tel. 11-32, Koper, Ul. Battisti 301a-I. Tel. 70

NAROČNINA: Cona A: mesečna 350, četrtletna 900, polletna 1700, celoletna 3200 lir. Cona B: izvod 6, mesečno 150 din. FLRJ: izvod 6, mesečno 130 din. Poštni tekoči račun za STO - ZVU: Založništvo tržaškega tiska, Trst 11.5374. — Za Jugoslavijo: Agencija demokratičnega inozemskega tiska Ljubljana Tyrševa 34 - tel. 20-09, tekoči račun pri Komunalni banki v Ljubljani 6-1-90332-7. — Izdaja Založništvo tržaškega tiska D.Z.O.Z. - TRST.